

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Program přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko, Cíl EÚS 2014 – 2020

Projekt: Muzeum společného dědictví regionu Domažlice – Furth im Wald, číslo projektu: 271

POZOR, HRANICE!

Průvodce historií česko – bavorského pohraničí okresů Domažlice a Cham

ACHTUNG, GRENZE!

Handbuch der Geschichte der Grenzregionen Domažlice und Cham

UCELENÉ TEXTY PRO EXPOZICE

s. xy – kód pro popisky a předvybranou obrazovou dokumentaci, která se dá dle potřeby při realizaci rozšířit

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

ÚVOD

Jsme sousedé a mezi námi je hranice. Jejich průběh mezi dnešním Domažlickem na české straně a zemským okresem Cham na straně bavorské se v průběhu staletí příliš neměnil. Co se však proměňovalo, byl jejich význam. Hranice mají chránit naši svobodu, ale občas ji spíše omezovaly. V časech dobrých nám nepřekážely v cestách za obživou, přáteli, nákupy, za světskými či duchovními slavnostmi. V dobách zlých nám bránily v setkávání a mnoho lidí na ní přišlo o život. Hranice byly svědkem mnoha křivd. Záleží jen na nás, jestli budou do budoucna sousedy dělit, či spojovat.

O tom všem pojednává tato expozice. V deseti částech představuje společnou historii regionu od pravěku po současnost. Tak dlouhé a složité osudy se přitom nesnaží pokrýt vyčerpávajícím způsobem. Spíše chce upozornit na zajímavá témata a povzbudit Vás i ostatní lidi na obou stranách hranice k vzájemnému poznávání.

Každou část zahajuje *fiktivní rozhovor* dvou postav. Některé jsou skutečné, jiné vymyšlené, ale věci, o nichž spolu diskutují, jsou reálné a pro region důležité. Obě postavy Vám blíže představí jejich *vizitky*. Historii tvoří události a lidé, kteří je studují a vyprávějí o nich druhým.

Žijeme ve šťastné době, kdy nám hranice nebrání ve vzájemném poznávání. Na rozdíl od minulosti je dnes asi největší překážkou jazyková bariéra. Po řadu generací mnoho lidí na obou stranách hranice hovořilo česky i německy. Na tuto tradici dvojjazyčná expozice navazuje. Věříme, že Vám poslouží nejen jako průvodce po příhraničí Domažlicka a okresu Cham, ale i jako pomyslný most k druhému národu a jazyku.

VORWORT

Wir sind Nachbarn und zwischen uns ist die Grenze. Ihr Verlauf zwischen dem heutigen Domažlice auf der tschechischen Seite und dem Landkreis Cham auf der bayerischen Seite veränderte sich kaum. Was sich allerdings änderte, war ihre Bedeutung. Die Grenze soll unsere Freiheit schützen, aber manchmal wirkte sie eher einschränkend. In guten Zeiten störte sie uns nicht auf dem Weg zur Arbeit, zu Freunden, zum Einkaufen oder zu weltlichen bzw. religiösen Feiern. In schlechten Zeiten verhinderte sie unsere Kontakte und viele Menschen starben beim Versuch, sie zu überwinden. Die Grenze war Zeuge von manchem Unrecht. Es ist nur an uns, ob sie die Nachbarn künftig trennen oder verbinden wird.

Von alledem erzählt diese Ausstellung. In zehn Kapiteln stellt es die gemeinsame Geschichte der Region von der Urzeit bis zur Gegenwart vor. Dabei versucht es nicht, die langen und komplizierten Schicksale

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

erschöpfend zu behandeln. Es möchte eher auf interessante Themen hinweisen und damit Sie und die Menschen beiderseits der Grenze zum gegenseitigen Kennenlernen anregen.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 8

Čí to byl poklad?

Manfred Hofer: Pane faráři, pomáhám tady nedaleko na stavbě a slyšel jsem, že jste vykopali bronzový poklad. Před lety jsme při stavbě silnice u Eschlkamů náhodou našli taky takový. Vypadal podobně. Od té doby mě poklady zajímají.

František Lang: No to je vskutku pozoruhodné. Říkáte, že byl podobný? A našli jste ho při cestě? To by pak znamenalo, že v těch dávných dobách tu žádné hranice nebyly, ale cesty nejspíš ano. I když kdo ví, kudy tehdy vedly.

Manfred Hofer: To nevím, ale taky jsem slyšel, že jste tu našel nějaký vozík. Prý převeliká vzácnost. Tak jsem se chtěl podívat. K čemu myslíte, že asi byl?

František Lang: No, to je těžká věc. Snad sloužil k dávným obřadům. Mohl se z něj rozlévat nějaký nápoj, kdož ví. A slyšel jste dobře, je to velká vzácnost. V Evropě jich našli jen pár. U nás v Čechách je tento jediný a bude vystaven v muzeu až v Praze!

les mezi Milavčemi a Chrastavicemi, září 1883

Wessen Schatz war das?

Manfred Hofer: Herr Pfarrer, ich helfe unweit von hier auf einer Baustelle und habe gehört, Sie haben einen Bronzeschatz ausgegraben. Vor einigen Jahren haben wir beim Bau einer Straße bei Eschlkam zufällig auch einen solchen gefunden. Er hat ähnlich ausgesehen. Seitdem interessiere ich mich für Ausgrabungen.

František Lang: Oh, das ist wirklich spannend. Sie sagen, dass er ähnlich war? Und haben Sie ihn am Weg gefunden? Das würde dann heißen, dass es in den damaligen Zeiten keine Grenze gab, aber Wege wahrscheinlich schon. Wenngleich wer weiß, wo sie damals langführten.

Manfred Hofer: Weiß ich nicht, aber ich habe noch gehört, dass Sie hier auch einen Wagen gefunden haben. Wohl etwas Außergewöhnliches. Deswegen wollte ich schauen. Was denken Sie, wozu diente er?

František Lang: Tja, das ist eine schwierige Sache. Vielleicht, um eine Art Zeremonie durchzuführen, könnte ein Getränk aus ihm gegossen worden sein, wer weiß. Und Sie haben Recht, er ist eine Seltenheit. In Europa wurden nur ein paar gefunden. Bei uns in Böhmen gibt es nur einen einzigen und das Original ist im Museum in Prag ausgestellt!

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Wald zwischen Milavče und Chrastavice, September 1883

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 10

Účastníky tohoto fiktivního rozhovoru v září 1883 v Milavčích byli:

Jméno: **František Lang** (1853–1924)

Působíště: Fara **Milavče**

Povolání: Jsem milavečský farář a nadšený amatérský archeolog, v letech 1883–1892 jsem zkoumal mohylová pole v lesích mezi obcemi Chrastavice a Milavče. 12. září 1883 jsem spolu s učitelem Zahoříkem objevil tzv. milavečský vozík (viz dál str. 18).

Jazyk: Mluvím česky, německy a latinsky.

Jméno: **Manfred Hofer** (1861–1917), fiktivní postava

Působíště: **Eschlkam**

Povolání: Narodil jsem se do chudé rodiny a stejně jako můj otec pracuju jako stavební dělník. Mám jen obecnou školu a o historii jsem se nikdy nezajímal. Ale na nález pokladu při stavbě silnice nikdy nezapomenu. V roce 1880 jsme ve středu Eschlkamu našli pravěký srp a sekeru. Od té doby mě poklady zajímají, tak jsem se přijel podívat na to, co vykopali u Milavčí.

Jazyk: Mluvím německy.

„Našel jsem to!“ „Ich fand es!“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs im September 1883 in Milavče waren:

Manfred Hofer (1861–1917), fiktive Gestalt

Ort: **Eschlkam**

Beruf: Ich bin in einer armen Familie geboren und arbeite genauso wie mein Vater als Bauarbeiter. Ich habe nur einen Hauptschulabschluss und habe mich für Geschichte nie interessiert. Den Schatzfund, eine Sichel und ein sogenanntes Lappenbeil von Eschlkam, gefunden im Jahr 1880 in der Ortsmitte beim Eintiefen der Straße nach Neukirchen, werde ich jedoch nie vergessen. Seitdem finde ich Ausgrabungen spannend, deswegen bin ich gekommen, um zu schauen, was bei Milavče ausgegraben wurde.

Sprache: Ich spreche Deutsch.

František Lang (1853–1924)

Ort: Pfarrhaus **Milavče**

Beruf: Ich bin Priester in Milavče und ein begeisterter Hobbyarchäologe. In den Jahren 1883–1892 untersuchte ich Hügelgräber in den Wäldern zwischen den Dörfern Chrastavice und Milavče. Am 12. September 1883 entdeckte ich zusammen mit dem Lehrer Zahořík den sog. Kesselwagen von Milavče (siehe S. 19).

Sprache: Ich spreche Tschechisch, Deutsch und Latein.

„Co jsem to našel?“

„Was habe ich denn gefunden?“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

S. 16

Stejně tady i tam

Co skrývaly mohyly, nenápadné i nápadnější „pahorky“, kterých je na území Plzeňského kraje odhadem přes pět tisíc a jichž se další tisíce se nacházejí v sousedním Bavorsku? V samotném jádru mohyly byl hrob s ostatky mrtvého a milodary. U bojovníků to bývaly bronzové meče a sekery, ženy provázely na věčnost hlavně šperky.

Hrob překryla dřevěná konstrukce, na niž lidé z hlíny a kamení navršili typickou mohylu. Obvodovou stěnu této vnitřní mohyly obložili většími kameny. Vnější kamenný věnec, který mohylu dále chránil, i s ní nakonec zmizel pod další vrstvou hlíny a kamení.

Das Gleiche hier und da

Was war in den Grabhügeln versteckt, den mehr oder weniger auffälligen „Hügeln“, die in der Region Pilsen auf über 5.000 geschätzt werden, und wovon es auch Tausende im benachbarten Bayern gab? In der Mitte des Hügels war das Grab mit den sterblichen Überresten und Beigaben. Dem Krieger gab man Waffen wie ein Schwert aus Bronze oder eine Axt mit in das Grab. Die Frauengräber erkennen wir an den Schmuckbeigaben.

Die Grablege war mit einer Stein- oder Holzkonstruktion (Kammer aus Holz) abgedeckt. Darüber erhob sich der Hügel aus Erdreich und Steinen. Sie säumten die Umfassungsmauer dieses inneren Hügels mit größeren Steinen. Der äußere Steinkranz, der den Grabhügel umgab, verschwand schließlich unter einer Schicht aus Lehm und Steinen.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 17

Milavečský vozík – rébus i vzkaz

Naši předci z doby před více než třemi tisíci lety nám v podobě bronzového milavečského vozíku zanechali velkou hádanku i jasný vzkaz. Přes propast mnoha generací můžeme zřetelně vidět, jak dokázali přímo mistrovsky zpracovávat bronz.

Dodnes ale nevíme, k čemu přesně mohl vozík sloužit. Po celé Evropě se jich našlo ani ne deset. Jaký nápoj mohla nádoba na čtyřech kolech obsahovat? Kdo a kdy jej pil? Tyto otázky si archeologové kladou už od objevení vozíku v roce 1883. Co si myslíte Vy?

Der Kesselwagen aus Milavče – Botschaft und Rätsel

Unsere Vorfahren haben uns vor mehr als 3.000 Jahren ein Rätsel aber auch eine klare Botschaft in Form eines Kesselwagens hinterlassen. Wir können sehen, dass sie in der Lage waren, Bronze direkt meisterhaft zu verarbeiten. Neben dem Kesselwagen wurden in diesem Grabhügel in der Nähe von Milavče ein Bronzeschwert, ein Dolch und Reste eines Rasiermessers gefunden.

Wofür genau der Kesselwagen diente, das wissen wir immer noch nicht. Es gibt weniger als zehn von ihnen in ganz Europa. Welches Getränk könnte es erhalten? Zu welchem Anlass? Diese Frage stellen sich Archäologen seit 1883, als der Kesselwagen vom Priester František Lang ausgegraben wurde.

Was denken Sie darüber?

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 20

Otče, kopejte!

Mohyly, viditelní svědci dávných dob, přitahovaly pozornost od nepaměti. Ale až v 80. a 90. letech 19. století se v Čechách a na Moravě jejich prokopávání stalo módou. Zájem o historii a sběr kuriozit patřil k dobrému tónu, a tak šlechtické rodiny financovaly amatérské archeologické vykopávky na svých pozemcích. Prováděli je učitelé, studenti, lékaři i kněží. Nálezy přispěly ke vzniku prvních muzeí v zemích Koruny české a v jejich návštěvnících probouzely národní hrdost a vlastenecké cítění. Situace v pohraničí zemského okresu Cham byla jiná, archeologické nálezy zde zaznamenáváme při výstavbě silnic a železnice. Dnes, kdy probíhají hlavně záchranné archeologické průzkumy, je stav na obou stranách hranice podobný – stejně jako šance na další překvapivé objevy.

Příkladem významného nálezů může být milavečský vozík. Jeho objevitelem byl kněz a archeologický nadšenec František Lang. V roce 1883 si poblíž Milavčí, kde tehdy působil, vyhlédl skupinu 12 mohyl. Největší z nich měla průměr 20 metrů a byla vysoká 2,5 metru. Když z ní s pomocníky odstranil silnou vrstvu zeminy, objevil dvě kamenné stavby. Ve východní našel v kruhu z velkých kamenů popelnice, další nádoby a zlomek bronzové jehlice.

Západní komora pak odhalila skutečný poklad. U popela pohřbeného bojovníka byl kromě jiného jeho bronzový meč s rukojetí zdobenou rytím, zlomky bronzových knoflíků, zbytky koženého štítu obšitého bronzovým drátem a podvozek bronzového vozíku. Ten kdysi nesl nádobu, po níž zbyly již jen drobné kousky plechu. Vozík putoval do Národního muzea, které nádobu zrekonstruovalo a vozík vystavilo jako prastarý doklad kulturního bohatství na českém území.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Herr Pfarrer, graben Sie tiefer!

Die Grabhügel, sichtbare Zeugen alter Zeiten, haben schon immer Aufmerksamkeit erregt. Aber erst in den 80er- und 90er- Jahren des 19. Jahrhunderts ist es in Böhmen und Mähren in Mode gekommen, sie zu untersuchen. Das Interesse an Geschichte und Sammlungen von Raritäten gehörte damals gesellschaftlich zum guten Ton. Aristokratische Familien fingen an, die Hobbyarchäologen auf ihrem Gelände zu unterstützen. Die Ausgrabungen wurden von Lehrern, Studenten, Ärzten und Priestern durchgeführt. Die Funde trugen zur Gründung der ersten Museen in den Ländern der Böhmischen Krone bei. Dort wurden sie ausgestellt, um Nationalstolz und Patriotismus zu wecken. Die Situation im Grenzgebiet des Landkreises Cham war anders. Archäologische Funde wurden beim Straßen- und Eisenbahnbau dokumentiert. Heute werden im Allgemeinen überall eher Rettungsgrabungen durchgeführt. Die Chance, weitere überraschende Funde zu entdecken, besteht auf beiden Seiten.

Ein Beispiel eines bedeutenden Funds ist der Kesselwagen von Milavče, den der Priester und Archäologie-Fan František Lang entdeckte. Im Jahre 1883 fand er in der Nähe von Milavče, wo er damals als Geistlicher wirkte, etwa 12 Grabhügel. Der größte von ihnen hatte einen Durchmesser von 20 Metern und war 2,5 Meter hoch. Als der Pfarrer mit seinen Helfern eine dicke Bodenschicht entfernte, entdeckte er zwei Steinstrukturen. Im Osten fand er in einem Kreis von großen Steinen Urnen, Gefäße und ein Bronzenadelfragment.

Die westliche Kammer enthüllte dann einen wahren Schatz. Neben der Asche des begrabenen Kriegers fanden sich hier unter anderem sein Bronzeschwert mit graviertem Griff, Fragmente von Bronzeknöpfen, Reste eines mit Bronzedraht genähten Lederschildes und ein Bronzewagen-Chassis. Es trug einmal ein Gefäß, von dem nur noch kleine Bruchstücke übriggeblieben waren. Der Kesselwagen wurde ins Nationalmuseum gebracht und nach Restaurierungsarbeiten dort als Beispiel des damaligen kulturellen Reichtums auf tschechischem Gebiet ausgestellt. (Siehe S. 11)

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 22

Potkali se u Všekar

Bronzové nože, dýky, sekery, srpy, meče, pinzety, jehlice či náramky patří k běžným nálezům z doby bronzové na obou stranách dnešní hranice. Dokládají schopnosti našich předků těžit měď a cín a vyrábět z nich bronz. Jejich podoba nám zároveň ukazuje, že se život „u nás“ a „u nich“ zřejmě moc nelišil. Některé jedinečné objevy nám ale dovolují nahlédnout do dávné minulosti ještě mnohem dál.

Archeolog František Xaver Franc zase v roce 1896 objevil v jedné z mohyl u Všekar jantarové korálky. Mezi nimi si ale všiml jednoho zvláštního, modře zbarveného. Ukázalo se, že se jedná o skleněný korálek, který pocházel až z východního Středomoří. U Všekar se tak v jednom náhrdelníku setkaly kousky jantaru od Baltu, ležícího více než 500 kilometrů na sever, s korálkem, který kdosi přinesl z oblasti jižní Evropy, vzdálené přes 1 000 kilometrů.

Pravěký svět byl světem bez hranic, ve kterém nechybělo ani luxusní a exotické zboží.

Sie trafen sich in der Nähe von Všekary

Messer aus Bronze, Dolche, Äxte, Sicheln, Schwerter, Pinzetten, Nadeln oder Armbänder gehören zu den üblichen bronzezeitlichen Funden auf beiden Seiten der heutigen Grenze. Sie zeigen die Fähigkeit unserer Vorfahren, Kupfer und Zinn zu fördern und daraus Bronze zu produzieren. Gleichzeitig zeigt uns ihre Ähnlichkeit, dass das Leben „in unserem Land“ und „bei ihnen“ wahrscheinlich nicht sehr unterschiedlich war. Einige einzigartige Entdeckungen ermöglichen uns, einen tieferen Blick in die Vergangenheit zu bekommen.

Im Jahre 1896 entdeckte der Archäologe František Xaver Franc in einem der Grabhügel in der Nähe von Všekary (Schekarschen) Bernsteinperlen, unter denen auch eine seltsame, blaue Perle war. Es stellte sich heraus, dass es sich um eine Glasperle handelte, die vom östlichen Mittelmeer stammte. In einer Kette konnte man Bernsteinstücke von der Ostsee, mehr als 500 Kilometer nördlich entfernt, und eine Perle finden, die von jemandem aus einem über 1.000 Kilometer entfernten Teil Südeuropas mitgebracht wurde.

Die prähistorische Welt war eine Welt ohne Grenzen, in der es selbst an luxuriöser und exotischer Ware nicht mangelte.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 32

Tady je naše zem

František Palacký: Tady to bylo! Brůdek poblíž Všerub. Zde čeští hrdinové roku 1040 zastavili německý vpád Jindřicha III.

Leopold von Ranke: Pane kolego, Jindřich přece jako král nemohl nechat vpád knížete Břetislava do Polska v roce 1039 a jeho snahy o velkoslovanskou říši bez odezvy... A proč myslíte, že to bylo tady?

František Palacký: Vedla tudy stezka a dal se tu překonat hraniční les. Byla to brána do země. O významu tohoto místa mluví i to, že ho hlídali královi poddaní, Chodové, poblíž vyrostlo opevněné královské město Domažlice a vybíralo se tu bohaté clo.

Leopold von Ranke: Ale těch stezek a bran bylo víc, mohlo to být i jinde, ne? A mimochodem, hranice a stezky hlídali i Bavoři. Měšťané z Furth im Waldu by za ta staletí mohli vyprávět...

Brůdek u Všerub, březen 1848

Hier ist unser Land

František Palacký: Hier war es! Brůdek in der Nähe von Všeruby. Hier stoppten die böhmischen Helden von 1040 den deutschen Einmarsch Heinrichs III.

Leopold von Ranke: Herr Kollege, Heinrich konnte doch als König die Bemühungen Břetislavs um ein großslawisches Reich nicht unbeantwortet lassen ... Und warum war es wohl hier?

František Palacký: Hier gab es einen Weg und einen grenzüberschreitenden Wald. Es war ein Landestor. Die Bedeutung dieses Ortes wird auch im Zusammenhang mit der Tatsache erwähnt, dass er von den Untertanen des Königs, den Choden, bewacht wurde. In der Nähe wurde die befestigte königliche Stadt Domažlice gegründet, wo hohe Zollgebühren erhoben wurden.

Leopold von Ranke: Aber es gab mehrere Wege und Tore, es hätte auch woanders passieren können, oder? Und übrigens, auch unsererseits wurde die Grenze bewacht. Die Stadtbürger von Furth im Wald hätten dazu schon was sagen können ...

Brůdek in der Nähe von Neumark, März 1848

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 34

Účastníky tohoto fiktivního rozhovoru v březnu 1848 v Brůdku u Všerub byli:

Jméno: **František Palacký** (1798–1876)

Působíště: Pocházím z Hodslavic, obce na Valašsku, ale většinu života jsem prožil v Praze, byť jsem také hodně cestoval po celé Evropě. Nějakou dobu jsem pobýval i v Chocomyšli nedaleko Domažlic.

Povolání: Jsem především historik, proto jsem dostal přezdívku „Otec národa“. Husitství jsem vždy považoval za vrcholné období českého národa, jak o tom ostatně píšu ve svých *Dějínách národu českého v Čechách a v Moravě*. Byl jsem dlouhá léta aktivní v politice, jako člen říšského sněmu i Českého zemského sněmu. Měl jsem tu čest stanout v čele Královské české společnosti nauk a v roce 1868 slavnostně poklepat na základní kámen Národního divadla.

Jazyk: Mluvíím česky, německy, latinsky, řecky, maďarsky, portugalsky, anglicky, francouzsky, italsky, rusky a ovládám také staroslověštinu.

Jméno: **Leopold von Ranke** (1795–1886)

Působíště: Berlín

Povolání: Jsem elitním německým historikem, skutečnou evropskou třídou! Ač pocházím ze Saska, dějiny sousedních Bavorů i Čechů znám víc než dobře, zejména období stěhování národů a kolonizace. Celý život se snažím pravdivě popisovat minulost pravdivě, a myslím, že svým přístupem k dějinám v budoucnu ovlivním celé generace historiků. Nechci být ale příliš neskromný...

Jazyk: Vystudoval jsem klasickou filologii, takže kromě své mateřštiny ovládám klasickou latinu a starořečtinu. Domluvíím se ale samozřejmě i anglicky či francouzsky.

„To, co pro Čechy Palacký, pro Němce Ranke.“

„Was für die Tschechen Palacký, für die Deutschen Ranke.“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs im März 1848 in Brüdek in der Nähe von Všeruby waren:

Leopold von Ranke (1795–1886)

Ort: Berlin

Beruf: Ich bin ein deutscher Elite-Historiker von europäischem Rang! Obwohl ich aus Sachsen komme, kenne ich die Geschichte der benachbarten Bayern und Tschechen mehr als gut, vor allem die Zeit der Völkerwanderung und der Kolonialisierung. Mein ganzes Leben lang habe ich versucht, wahrheitsgemäß zu beschreiben, wie es wirklich war, und ich denke, dass ich mit meinem Zugang zur Geschichte in der Zukunft Generationen von Historikern beeinflussen werde. Aber ich will nicht zu unbescheiden sein ...

Sprache: Ich habe klassische Philologie studiert, also spreche ich neben meiner deutschen Muttersprache klassisches Latein und Altgriechisch. Ich kann mich natürlich auch auf Englisch oder Französisch verständigen.

František Palacký (1798–1876)

Ort: Ich komme aus Hodslavice aus der Region Valašsko (Mährische Walachei), aber ich habe den größten Teil meines Lebens in Prag verbracht, obwohl ich auch viel durch Europa gereist bin. Eine Zeit lang habe ich mich in Chocomyšl in der Nähe von Domažlice aufgehalten.

Beruf: : Ich bin vor allem Historiker, weshalb mir der ehrenvolle Name „Vater der Nation“ gegeben wurde. Die Hussitenzeit habe ich immer als Höhepunkt der tschechischen Nation betrachtet, wie ich darüber auch in meiner „Geschichte der tschechischen Nation in Böhmen und Mähren“ schreibe. Ich bin seit vielen Jahren in der Politik aktiv, sowohl als Reichstagsabgeordneter als auch im Böhmisches Landtag. Ich hatte das Privileg, die Königliche böhmische Gesellschaft der Wissenschaften zu leiten und 1868 feierlich auf den Grundstein des Nationaltheaters zu legen.

Sprache: Ich spreche Tschechisch, Deutsch, Latein, Griechisch, Ungarisch, Portugiesisch, Englisch, Französisch, Italienisch, Russisch und auch Altslawisch.

„To, co pro Němce Ranke, to pro Čechy Palacký.“

„Was für die Deutschen Ranke, für die Tschechen Palacký.“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 38

Bitva u Brůdku – střet sousedů na hranicích

Někde poblíž Domažlic vjela v roce 1040 do pohraničního hvozdu elitní průzkumná jednotka německého krále Jindřicha III. Král se chystal potrestat českého knížete Břetislava za jeho vpád do Polska v roce 1039. Jindřichovy jezdce ale zastavily stromy poražené přes stezku a zbytek zkázy dokonali přesní lučištníci ukrytí na svazích. Těžké ztráty nakonec Jindřicha III. přiměly hlavní tažení zrušit.

Schlacht bei Stockau – Auseinandersetzung der Nachbarn an der Grenze

Im Jahre 1040 betrat eine Spezialeinheit des römisch-deutschen Königs Heinrich III. irgendwo in der Nähe von Domažlice den Grenzwald. Der König wollte Břetislav, den Herzog von Böhmen, für seinen Raubzug nach Polen im Jahre 1039 bestrafen. Heinrichs Reiter wurden jedoch von den Verhaufen gestoppt, die über den Weg gelegt waren. Die endgültige Vernichtung des deutschen Heeres wurde durch präzise Bogenschützen erledigt, die sich auf den Hängen versteckten. Schwere Verluste zwangen den König schließlich, den Heerzug abubrechen.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 42

Pátrání po bitvě u Brůdku nekončí

Vydáme-li se dnes z Domažlic do Furth im Waldu, čeká nás pohodlná, 18 kilometrů dlouhá cesta po široké silnici. Překonat ji zabere autem sotva 20 minut. V časech, kdy se odehrála bitva u Brůdku (1040), tedy téměř před tisíci lety, to bylo celodenní dobrodružné a nebezpečné putování hustým pohraničním lesem s nejistým koncem.

Dějiště bitvy historici logicky spojují se zemskou stezkou vedoucí z Řezna do Prahy. Dle Dalimilovy kroniky se měla navíc odehrát poblíž „kaplice“, tedy církevní stavby. Problém je ale v tom, že se stezka na Domažlicku větvila a kaple, kostely a kláštery vznikaly a zanikaly. Možností, kde se bitva odehrála, je tedy více. Která je správná, dodnes s jistotou nevíme.

Dějiště 1: Herštejnská silnice a Pivoň

Jako první stanovil dějiště bitvy u Brůdku v 16. století Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české*. Vybral si pivoňské údolí, kterým vedla severní větev stezky z Horšovského Týna do herštejnského sedla. Můžeme jen tušit, o jak významnou trasu šlo. V blízkosti stezky stál hrad Starý Herštejn a důležitá byla přítomnost dvou klášterů – v Pivoni na české straně a v Schönthalu na straně německé.

Dějiště 2: Všerubská silnice a Brůdek

O tři století později historik František Palacký umístil bitvu do Všerubského průsmyku. Svou verzi opřel i o existenci kostelíku sv. Václava, který považoval za hledanou „kaplici“. Proti této variantě ale kromě jiného mluví skutečnost, že nešlo o příliš důležitou trasu. Na rozdíl od jiných, strategicky významných průsmyků a cest byl totiž tento průsmyk už od 13. století v majetku šlechty, a nikoli panovníka.

Dějiště 3: Brodská silnice a Pasečnice

Archivář Werner Perlinger a další archeologové se dnes přiklánějí k variantě, že hlavní trasa mezi městem Furth im Wald a Domažlicemi vedla přes Folmavu, Spálenec (Prenet) a Pasečnici. Tam býval onen „brůdek“ a u něj „kaplice“ - kostelík sv. Vavřince související s proboštvím kláštera v Kladrubech, jehož existenci potvrdili i archeologové. Proboštví mohlo zaniknout za husitských dob a pozdější přeložení cesty do Furth im Waldu přes Babylon způsobilo, že tato kdysi významná trasa upadla v zapomnění.

Klenečská silnice

Hlavní cesta z Waldmünchenu do Klenčí pod Čerchovem je mnohem mladší, takže se o ní ve spojitosti s bitvou u Brůdku ani neuvažuje. V souvislosti s hranicemi ale stojí za pozornost, že dříve stezka vedla

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

přes osamělý dvorec Arnstein, který fungoval jako strážnice. Jeho majitel měl podobné poslání jako na české straně hranic Chodové.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Auf der Suche nach der Schlacht bei Stockau

Wenn wir heute von Domažlice nach Furth im Wald fahren, erwartet uns eine Reise auf einem breiten, 18 km langen Fahrweg. Es dauert kaum 20 Minuten, um mit dem Auto durchzukommen. Vor fast 1.000 Jahren, im Jahr der Schlacht bei Stockau (1040), war es ein ganztägiges Abenteuer und eine gefährliche Reise durch einen dichten Grenzwald mit ungewissem Ende.

Von Historikern wird der Schlachtort logischerweise mit dem Landweg verbunden, der von Regensburg nach Prag führte. Nach Dalimils Chronik soll es in der Nähe auch eine „Kapelle“, d. h. ein Kirchengebäude, gegeben haben. Das Problem ist aber, dass sich der Weg in der Nähe von Domažlice verzweigt und Kapellen, Kirchen und Klöster geschaffen und zerstört wurden. Es gab also mehrere Möglichkeiten, und welche die richtige war, können wir heute nicht mehr mit Sicherheit sagen.

Ort des Geschehens 1: Hirschstein Straße und Pivoň (Stockau)

Václav Hájek z Libočan (auch: Wenzeslaus Hagacius von Libotschan) war der Erste, der im 16. Jahrhundert in seiner Chronik über die Geschichte Böhmens die Schlacht bei Stockau lokalisierte. Als Schlachtschauplatz bezeichnete er das Stockauer Tal, durch das der Weg von Horšovský Týn (Bischofteinitz) bis zum Herštejn (Hirschstein) führte. Heute können wir nur annehmen, dass es sich um einen wichtigen Weg handelte. In der Nähe des Weges stand die Burg Starý Herštejn (Alter Hirschstein) und zu erwähnen ist auch das Vorhandensein von zwei Klöstern – in Pivoň auf tschechischer und in Schönthal auf deutscher Seite.

Ort des Geschehens 2: Neumarker Straße und Brůdek (Fürthel)

Drei Jahrhunderte später verlegte der Historiker František Palacký die Schlacht an den Pass von Všeruby (Neumark). In seiner Version nahm er die Existenz der Kirche des Wenzels von Böhmen in Betracht, die er für die schon erwähnte „Kapelle“ hielt. Dagegen spricht aber die Tatsache, dass es sich nicht um einen sehr wichtigen Weg handelte. Im Gegensatz zu anderen, strategisch wichtigen Pässen und Wegen gehörte dieser Pass seit dem 13. Jahrhundert dem Adel und nicht dem Monarchen.

Ort des Geschehens 3: Straße nach Furth im Wald Straße und Pasečnice (Paschnitz)

Der Stadtarchivar Werner Perlinger und andere Archäologen neigen zur Ansicht, dass die Hauptstraße von Furth im Wald nach Domažlice über das später gegründete Folmava (Vollmau) und über Spálenec (Preneth) nach Pasečnice führte. Dort gab es früher das „Fürthel“ und die „Kapelle“ – die Kirche des Hl. Laurentius, die mit der Propstei des Klosters in Kladruby (Kladrau) verbunden war und deren Existenz von Archäologen bestätigt wurde. Möglicherweise verschwand die Propstei während der Hussitenzeit und die spätere Verlegung der Straße nach Furth im Wald durch Babylon (Babillon) ließ diesen einst wichtigen Weg in Vergessenheit geraten.

Klentscher Straße

Die Hauptstraße von Waldmünchen nach Klenčí pod Čerchovem (Klentsch) ist viel jünger, so dass sie nicht im Zusammenhang mit der Schlacht bei Stockau in Betracht genommen wird. Was die Grenze angeht, ist es aber wichtig, darauf hinzuweisen, dass der Weg früher durch den einsamen Hof Arnstein führte, der als Wache funktionierte. Sein Besitzer hatte eine ähnliche Mission wie die Choden auf der böhmischen Seite der Grenze.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 46

Chodové bájní i skuteční

Chodové byli svobodní sedláci podřízení přímo králi. Měli za úkol střežit hranice a bránit škodám v lese. Je otázka, jestli to bylo už od 11. století, kdy hranice začaly nabývat na významu, nebo až od 14. století, z něhož se nám dochovala chodská královská privilegia. Definitivní konec poslání i práv Chodů přišel po třicetileté válce v 17. století. Tehdy se Chodové stali obyčejnými poddanými a jen obtížně se s tím smiřovali.

Choden – Mythos und Realität

Die Choden waren freie Bauern, die direkt dem König unterstellt waren. Sie wurden beauftragt, die Grenzen zu schützen und Schäden im Wald zu verhindern. Die Frage ist, ob dies schon im 11. Jahrhundert so war, als die Grenzen an Bedeutung gewannen, oder erst im 14. Jahrhundert, aus dem die königlichen Privilegien der Choden stammen. Das endgültige Ende ihrer Mission und ihrer Rechte kam nach dem Dreißigjährigen Krieg im 17. Jahrhundert, als die Choden zu gewöhnlichen Untertanen wurden. Für sie war es schwer, sich mit dieser Realität abzufinden.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 48

Domažlice nebo Furth im Wald?

Podíváte-li se na plánky měst Domažlice a Furth im Wald v 16. století, možná vás zarazí, jak jsou si podobná. Protáhlá náměstí obou středověkých měst sledují směr Řezenské obchodní stezky a v jejich centru stojí hrad. V obou městech se vybíralo clo a obě chránily hradby či palisády. V Domažlicích byly hradby kamenné již od 13. století a poutníky ohromovaly svou výškou osmi metrů. Město bylo vstupní branou království a reprezentovalo českého panovníka. Naproti tomu poddanský Furth im Wald se o mnoho skromnějších kamenných hradeb dočkal až o tři století později.

Domažlice oder Furth im Wald?

Wenn man sich die Modelle der Städte Domažlice und Furth im Wald im 16. Jahrhundert anschaut, findet man es erstaunlich, wie ähnlich sie sind. Die langgestreckten Stadtplätze beider mittelalterlicher Städte folgen der Richtung des Regensburger Handelsweges und in ihrer Mitte befindet sich eine Burg. In beiden Städten war eine Mautstelle und beide wurden von Stadtmauern bzw. Palisaden geschützt. Die Stadtmauern von Domažlice waren schon im 13. Jahrhundert aus Stein errichtet und durchziehende Pilger staunten über ihre beachtenswerte Höhe von acht Metern. Die Stadt war das Eingangstor des Königsreichs und vertrat den böhmischen Herrscher. Auf der anderen Seite bekam die Untertanenstadt Furth im Wald erst drei Jahrhunderte später viel bescheidenere Stadtmauer aus Stein.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

S. 50

Jinak ve Furth im Waldu než v Domažlicích?

Podle zjištění historiků se život v obou městech ve středověku moc nelišil. V Domažlicích i ve Furth im Waldu najdeme podobné řemeslníky – ševce, tkalce a krejčí, mlynáře a pekaře, bečváře a bednáře, kováře a koláře, hrnčíře, koželuhy a mydláře a nechyběli ani sladovníci, povozníci, kramáři či lazebníci. Písemných dokladů o jejich životě se mnoho nedochovalo, a tak cenné informace nabízejí nálezy archeologů. Ti například zjistili, jak vypadala středověká keramika z Domažlic. Od té, kterou používali sousedé ve Furth im Waldu, se nijak zásadně nelišila. Hranice tedy byly prostupné a mezi oběma městy probíhal čilý pohyb a obchod.

Wie war das Leben in Furth im Wald und in Domažlice?

Wie die Historiker meinen, war das Leben in beiden Städten im Mittelalter nicht sehr unterschiedlich. In Domažlice und in Furth im Wald findet man ähnliche Handwerker – Schuster, Weber und Schneider, Müller und Bäcker, Böttcher und Küfer, Schmiede und Wagner, Töpfer, Lohgerber und Seifenmacher, sogar Mälzer, Fuhrmänner, Krämer oder Barbieri fehlten nicht.

Viele schriftliche Beweise über ihre Existenz blieben nicht erhalten, und so geben uns die Funde der Archäologen wertvolle Informationen an. Sie fanden zum Beispiel heraus, wie die im Mittelalter in Domažlice hergestellte Keramik aussah. Sie war nicht viel anders als diejenige, die die Nachbarn in Furth im Wald gerne benutzten. Das heißt, dass die Grenze durchlässig war und es einen lebhaften Handel zwischen den beiden Städten gab.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 58

Ktož jsú boží bojovníci?

Poutnice z Bavorska: Vy ale máte odvahu! Po tom všem, co jste s husity napáchal a jak jste Panně Marii Loučimské ublížil, si přijdete na pouť.

Ctibor Krčma: Víím, že jsem Panenku neměl do té hlavy sekat, ale ona mi odpustila. Obrátil jsem se, a proto jsem tady. Jako husita jsem svaté obrázky a sošky ničil proto, že jsem si myslel, že odvádějí věřící od pravé víry. A o tu šlo husitům především.

Poutnice z Bavorska: Náš pan farář říká něco jiného. A já mu věřím. Po husitech zůstala jen spoušť, oloupení a mrtví. Prý ktož jsú boží bojovníci...

Ctibor Krčma: Nesudte je tak přísně... Chtěli církev napravit a hlásali rovnost lidí před Bohem. Jenže z nich udělali kacíře a do Čech poslali křižáky. Jednu věc vím dnes jistě. Žádnou dobrou myšlenku nejde nikomu vnutit násilím. Chválabohu je to za námi a můžeme tu spolu v míru mluvit a modlit se.

Neukirchen beim Heiligen Blut, květen 1437

„Die ihr Gottes Streiter seid“

Pilgerin aus Bayern: Du hast aber Mut! Nach all dem, was du hier mit den Hussiten getrieben hast und wie du die Jungfrau Maria von Loučim verletzt hast, kommst du zur Wallfahrt.

Ctibor Krčma: Ich weiß, dass ich auf die Figur der Jungfrau Maria mit dem Schwert nicht hätte einhauen sollen. Aber sie hat mir vergeben, und ich habe alles wieder gut gemacht, und deshalb bin ich hier. Als Hussit zerstörte ich die heiligen Bilder und Statuen, weil ich dachte, sie würden die Gläubigen vom wahren Glauben ablenken. Und darum ging es bei den Hussiten.

Pilgerin aus Bayern: Unser Priester sagt etwas anderes. Und ich glaube ihm. Was habt ihr uns hinterlassen? Nur Verwüstung und Tod. Und man bezeichnet die Hussiten als „Gottes Streiter“ ...

Ctibor Krčma: Seien Sie nicht so streng ... Sie wollten die Kirche reformieren. Sie berichteten von der Gleichheit der Menschen vor Gott. Aber sie wurden vom Papst in Rom zu Ketzern erklärt und es wurden die Heere der Kreuzritter nach Böhmen geschickt. Eines weiß ich heute sicher: Auch wenn eine Idee gut ist, kann man sie mit Gewalt nicht durchsetzen. Gott sei Dank ist es vorbei. Wir können uns in Frieden unterhalten und zusammen beten.

Neukirchen beim Heiligen Blut, Mai 1437

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 60

Účastníky tohoto fiktivního rozhovoru v Neukirchen beim Heiligen Blut v květnu 1437 byli:

Jméno: **Ctibor Krčma** (1. polovina 15. století), postava z pověsti

Působíště: Vyrosl jsem v Otově a nikam dál než do okolí Domažlic jsem se nepodíval. Potom jsem ale viděl kus světa, i v Bavorsku jsem párkrát byl, při našich spanilých jízdách.

Povolání: Podle pověsti jsem byl otovský rychtář, a tak jsem musel s vrchností, kladrubskými benediktýny, jednat o všem, co bylo třeba. Když upálili mistra Jana Husa a začala válka, stal jsem se husitou. Bojovali jsme za pravou víru a v ní nebylo místo pro bohaté kláštery. Proto jsme Kladruby a Pivoň vypálili a pobořili. Občas jsme jezdili do Bavor a brali si tam zásoby. Doma totiž byla neúroda a zem plenili křižáci. Tak co se dalo dělat jiného?

Jazyk: Mluvím česky a německy.

Jméno: **Poutnice z Bavorska, jméno neznámé** (1. polovina 15. století), fiktivní postava

Působíště: Narodila jsem se, vyrostla a žiju ve Furth im Waldu, odkud je i můj muž.

Povolání: Můj muž je sedlák a já jsem selka. Starám se o to, aby na statku všichni dělali to, co mají. Jsem poctivá a bohabojná žena. Děkuju Bohu za to, že ty hrozné časy, kdy husité rabovali – i u nás na statku –, zabíjeli nevinné, vypalovali kostely a kláštery, jsou konečně pryč.

Jazyk: Mluvím německy a rozumím i česky.

„Panenko Maria, co si mám vybrat?“

„Jungfrau Maria, was soll ich wählen?“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs waren im Mai 1437 in Neukirchen beim Heiligen Blut:

Pilgerin aus Bayern, Name unbekannt (1. Hälfte des 15. Jahrhunderts), fiktive Figur

Ort: Ich bin in Furth im Wald geboren und aufgewachsen. Hier wohne ich mit meinem Mann.

Beruf: Mein Mann und ich sind Bauern. Ich kümmere mich darum, dass jeder auf dem Bauernhof tut, was er tun soll. Ich bin eine ehrliche, gottesfürchtige Frau. Ich danke Gott dafür, dass diese schrecklichen Zeiten, in denen die Hussiten plünderten – sogar unseren Hof –, unschuldige Menschen getötet und Kirchen und Klöster niedergebrannt wurden, endlich vorbei sind.

Sprache: Ich spreche Deutsch und verstehe auch Tschechisch.

Ctibor Krčma (1. Hälfte des 15. Jahrhunderts), nach einer Legende

Ort: Ich bin in Otov (Wottawa) aufgewachsen. Bevor ich zu einem Hussiten geworden bin, kam ich lediglich bis nach Domažlice. Aber dann sah ich ein Stück von der Welt, sogar in Bayern war ich ...

Beruf: Der Legende nach war ich ein Vogt in Otov. Ich musste die Auseinandersetzungen zwischen den Nachbarn lösen. Ich musste mit der Obrigkeit und den Benediktinermönchen von Kladruby (Kladrau) verhandeln. Als der Meister Jan Hus verbrannt wurde und der Krieg begann, wurde ich zu einem Hussiten. Wir haben für den wahren Glauben gekämpft und da war kein Platz für reiche Klöster. Deshalb haben wir die Klöster in Kladruby (Kladrau) und Pivoň (Stockau) verbrannt und zerstört. Manchmal zogen wir wegen mangelnder Vorräte an Vieh und Getreide nach Bayern. In Böhmen gab es mehrmals Missernten und das Land wurde von den Kreuzfahrern ausgeplündert. Man konnte nichts anderes machen.

Sprache: Ich spreche Tschechisch und Deutsch.

„Zdrávas Maria, milosti plná...!“

„Gegrüßet seist du, Maria, voll der Gnade ...“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 66

Triumf rychlosti, ne zpěvu

Vzpomínáte, jak jste se učili o poslední křížové výpravě do Čech, kterou u Domažlic ukončil zpěv husitských chorálů? Ten měl do křížáckých řad vnést takový zmatek a strach, že se vojsko rozprchlo bez boje a kardinál Cesarini v nastalém zmatku ztratil svůj jasně červený klobouk. Obrázek popisovaný historiky je poněkud složitější, ale nic nemění na významu bitvy u Domažlic. Italský kardinál Giuliano Cesarini byl hlavním strůjcem páté křížové výpravy proti husitům. Spolu s Fridrichem I. Braniborským pak sám stanul v jejím čele. Fridrich měl jako voják a politik více zkušeností a nebyl zdaleka tak optimistický jako Cesarini. Oba muži stáli v čele ohromné armády snad 130 tisíc křížáků, kteří 1. srpna 1431 vtrhli do Čech. Jejich cílem byla Praha, ale u Tachova zjistili, že se u Berouna shromažďují husité. Ustoupili proto k Domažlicím, které 10. srpna oblehli ze tří stran, a za pomoci tří obléhačích děl je začali dobývat. Když už západní předměstí stálo v plamenech, podařilo se Domažlickým ještě včas doručit husitům žádost o pomoc do ležení vojsk Prokopa Holého.

Husitské vojsko pod jeho velením dokázalo za pouhé tři dny ujít 110 km od Berouna až k Domažlicím. Tak rychlý přesun křížáky zaskočil. Když Fridrichovo bavorské vojsko zaslechlo bubny, zpěv a rachot husitských vozů, snažilo se spojit s Cesariniho Sasy. Ti však taktický pohyb Fridrichovy armády pochopili jako ústup. Zavládla všeobecná panika a křížáci začali prchat směrem k hranici, pronásledováni husity. Takto neslavně skončil poslední pokus katolické Evropy o vojenskou porážku husitů.

Der Triumph der Geschwindigkeit, nicht des Singens

Erinnern Sie sich noch daran, wie Sie von dem letzten Kreuzzug nach Böhmen erfahren haben, der in der Nähe von Domažlice durch das Singen von Hussitenliedern beendet wurde? Das Singen soll unter die Kreuzfahrer so viel Verwirrung und Angst gebracht haben, dass ihre Truppen kampfflos geflohen waren. Kardinal Cesarini hatte im Schlachtgetümmel seinen knallroten Hut verloren.

Der italienische Kardinal Giuliano Cesarini war als Gesandter des Papstes einer der Hauptorganisatoren des fünften Kreuzzugs gegen die Hussiten. Zusammen mit Friedrich I. von Brandenburg stand er an der Spitze des Heeres. Friedrich hatte als Soldat und Politiker mehr Erfahrung und war nicht annähernd so optimistisch wie Cesarini.

Beide haben eine riesige Armee von vielleicht 130 000 Kreuzfahrern angeführt, die am 1. August 1431 in Böhmen einmarschierte. Ihr Ziel war Prag, aber in der Nähe von Tachov (Tachau) stellten sie fest, dass sich die Hussiten in Beroun (Beraun/Bern) versammelten. So begannen sie sich in Richtung Domažlice zurückzuziehen. Diese Stadt belagerten sie am 10. August von drei Seiten und begannen, sie mit Hilfe von drei Kanonen anzugreifen. Als der westliche Vorort bereits in Flammen stand, gelang es den Bewohnern von Domažlice, ihr Hilfeersuchen den Hussiten in das Armeelager von Prokop Holý noch rechtzeitig zu übermitteln.

Die Hussiten unter dem Kommando von Prokop Holý schafften es, in nur drei Tagen 110 km von Beroun nach Domažlice zu eilen. Eine so schnelle Truppenbewegung überraschte die Kreuzritter. Als Friedrichs

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

bayerische Armee die Trommeln, das Singen und das Poltern der Hussitenwägen hörte, versuchte sie, sich mit Cesarinis Sachsen zu verbinden. Aber diese verstanden die plötzliche Bewegung von Friedrichs Armee als Rückzug. Es brach Panik aus, und die Kreuzfahrer begannen in Richtung Grenze zu fliehen, von den Hussiten verfolgt. So endete bekanntlich der letzte Versuch des katholischen Europa, die Hussiten militärisch zu besiegen.

s. 70

Napotřetí a skromněji

Kulatiny si zasluhují oslavu a v případě slavných událostí i památník. 500. výročí bitvy u Domažlic v roce 1931 k tomu nabízelo skvělou příležitost. Ovšem doba ani přírodní živly záměru vybudovat trvalou připomínku této události nepřály. Vrch Baldov se však památníku nakonec přece jen dočkal. Bylo to na třetí pokus, 584 let poté, co zbraně husitů 14. srpna 1431 utichly.

V 19. století, kdy zájem o husitství probudili historici, spisovatelé i politici, dostal na Chodsku přednost Jan Sladký Kozina a jeho pomník na Hrádku, vybudovaný v roce 1895. Zanedlouho přišla první světová válka a po ní se téměř v každé obci stavěly nové pomníky jejím obětem. Až v roce 1927 vznikl záměr vybudovat opravdu velkolepý památník bitvy u Domažlic, který měl být největším v Československu. Betonový monument od architekta Kamila Roškota měl stát milion korun a dosahovat výšky 18 metrů.

Velkolepý záměr však překazila hospodářská krize. Během slavnosti k 500. výročí bitvy v srpnu 1931 byl pouze položen základní kámen. Prudký déšť navíc pečlivě připravenou slavnost, které se zúčastnilo minimum návštěvníků, doslova rozvrátil. Po druhé světové válce se zase ukázalo, že Baldov je příliš blízko německé hranice a není žádoucí dělat z něj poutní místo.

O to, že se Baldov památníku nakonec dočkal, se zasloužil domažlický rodák Miloš Novotný. V roce 2009 byla na jeho popud ustavena Společnost pro památník bitvy u Domažlic. Původní záměr 25metrové rozhledny ve tvaru kalicha nahradil skromnější, šest metrů vysoký žulový kalich postavený na původním základním kameni. Zhotovením památníku pověřilo vedení města sochaře Václava Fialu. Na odhalení památníku se i přes tropická vedra přišly 14. srpna 2015 podívat 2 000 lidí. Návštěvníci viděli i to, jak téměř 90 let po vzniku první myšlenky byla do kalichu vsazena schránka se vzkazem budoucím generacím.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Zum dritten Mal und bescheidener

Ein rundes Jubiläum verdient eine Feier und, im Falle berühmter Ereignisse, ein Denkmal. Das fünfhundertjährige Jubiläum der Schlacht von Domažlice im Jahr 1931 bot eine große Chance dazu. Wegen der historischen Ereignisse und argen Wetterverhältnisse war es allerdings nicht möglich, eine dauerhafte Erinnerung an diese Schlacht zu bauen. Auf dem Hügel Baldov wurde schließlich doch ein Denkmal erbaut. Es klappte aber erst im dritten Versuch nach 584 Jahren, als die Waffen der Hussiten schon lange zum Schweigen gebracht waren.

Im 19. Jahrhundert, als Historiker, Schriftsteller und Politiker das Interesse an der Hussitenbewegung geweckt hatten, wurde im Jahr 1895 anstelle eines Denkmals an die Schlacht die Statue von Jan Sladký Kozina am Hügel Hrádek aufgestellt. Kurz danach begann der Erste Weltkrieg. Danach wurden eher Denkmäler zum Andenken an dessen Opfer geschaffen. Erst 1927 sollte ein wirklich prächtiges Denkmal als Erinnerung an die Schlacht gebaut werden, als das größte in der damaligen Tschechoslowakei geplant. Das Denkmal aus Beton, das der Architekt Kamil Roškota entworfen hatte, sollte eine Million Kronen kosten und eine Höhe von 18 Metern erreichen.

Das Projekt wurde durch die Wirtschaftskrise ausgesetzt. Im August 1931, während der Feier zum 500-jährigen Jubiläum der Schlacht, wurde nur der Grundstein gelegt. Außerdem verdarb der starke Regen das sorgfältig vorbereitete Fest; nur wenige Besucher nahmen daran teil. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde die Meinung verbreitet, dass der Hügel Baldov zu nahe an der deutschen Grenze liege, und es war politisch nicht gewünscht, ihn zu einem „Wallfahrtsort“ zu machen.

Erst 2009 wurde auf Initiative von Miloš Novotný der „Verein zur Förderung der Gedenkstätte an die Schlacht von Domažlice“ gegründet. Der ursprüngliche Plan eines 25 Meter hohen Aussichtsturms in Form eines Bechers wurde durch einen bescheideneren, sechs Meter hohen Steinkelch ersetzt, der auf dem ursprünglichen Grundstein errichtet wurde. Zur Enthüllung des Denkmals, das von dem Bildhauer Václav Fiala geschaffen wurde, kamen am 14. August 2015 trotz tropischer Temperaturen etwa 2 000 Menschen. Die Besucher konnten zusehen, wie fast 90 Jahre nach der ersten Idee ein Gefäß, eine Botschaft an zukünftige Generationen enthaltend, in den Kelch gelegt wurde.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Společná Matka všech poutníků

K husitským dobám se vztahuje pověst o Loučimské nebo též Husitské madoně. Podle legendy to byl opilý husitský hejtman Ctibor Krčma, kdo zaťal svůj meč do hlavy v Bavorsku ukryté dřevěné madony z Loučimi, až z ní vytryskla svatá krev a zrodilo se poutní místo Neukirchen beim Heiligen Blut, tedy **Nové Kostely u Svaté krve**. Vznikla zde silná tradice, kterou mohli věřící z obou stran hranice většinou **prožívat bok po boku**. Tradice, která se proměňovala a která obě země spojuje.

Poutě z Čech mířily do Neukirchen beim Heiligen Blut po staletí, tuto tradici přerušila až po druhé světové válce železná opona. Teprve 9. května 1990 opět dorazilo do Neukirchenu na 700 českých poutníků. Na oplátku se jednou za dva roky věřící z Bavorska vydávají do Loučimi. V roce 2019 s sebou po šesti staletích přivezli i Loučimskou madonu. Jak řekl generální vikář řezenské diecéze Mons. Michael Fuchs, *„neexistuje ‚naše‘ a ‚vaše‘ Madona. Ona je Ježíšova matka, která spojuje nás ze všech koutů světa do společné víry.“*

Gemeinsame Mutter aller Pilger

Die Legende von der Madonna von Loučim (Lautschim), auch „Hussitenmadonna“ genannt, ist mit der Hussitenzeit eng verbunden. Der Legende nach war es der betrunkene Hussitenhauptmann Ctibor Krčma, der das Haupt der in einer Kapelle in Bayern versteckten Holzfigur spaltete, und aus der Wunde kam heiliges Blut heraus. So ist der Wallfahrtsort Neukirchen beim Heiligen Blut entstanden. Es gab hier eine starke Tradition, die die Gläubigen von beiden Seiten der Grenze in der Regel nebeneinander erleben konnten. Eine Tradition, die sich mit den Jahren verändert hat und beide Länder zusammenbringt.

Jahrhundertlang führten Wallfahrten aus Böhmen nach Neukirchen beim Heiligen Blut. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde diese Tradition durch den Eisernen Vorhang unterbrochen. Erst am 9. Mai 1990 kamen wieder 700 tschechische Pilger nach Neukirchen. Im Gegenzug gehen alle zwei Jahre die Gläubigen aus Bayern nach Loučim. Im Jahre 2019 brachten sie nach sechs Jahrhunderten auch die Madonna von Loučim mit. Wie der Generalvikar der Diözese Regensburg, Mons. Michael Fuchs, sagte: *„Es gibt keine ‚unsere‘ und ‚eure‘ Madonna. Sie ist die Mutter Jesu, die uns aus allen Ecken der Welt zu einem gemeinsamen Glauben vereint.“*

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 76

Drachenstich spojuje sousedy

Drachenstich aneb skolení draka ve Furth im Waldu je jednou z nejvýznamnějších lidových slavností, kterou můžeme v sousedním Bavorsku navštívit. Církevní kořeny této hlavní události roku ve městě sahají stovky let do minulosti. V posledních více než sto letech se změnil nejen termín a charakter slavnosti, ale i příběh, role husitů a množství návštěvníků z Čech. Co však zůstává beze změny, je nadšení místních lidí účastnit se slavnosti v roli diváků i účinkujících.

Drachenstich ve Furth im Waldu je písemně doložen nejpozději od roku 1646, tedy již více než tři staletí. Byl součástí církevního svátku Božího těla a symbolizoval souboj svatého Jiří s drakem. Role udatného rytíře na koni, který draka skolí, i role zachráněné princezny bývaly a stále jsou prestižní záležitostí místních obyvatel.

Církev Drachenstich nejdříve v roce 1754 a definitivně roku 1788 zakázala. Důvodem mohly být související finanční náklady. Slavnost však byla ve Furth im Waldu natolik zakořeněná, že zřejmě již před rokem 1840 znovu ožila. Kvůli stálému odporu církve byl Drachenstich v roce 1887 od svátků Božího těla úplně oddělen a přeložen na druhou srpnovou neděli. Od roku 1890 přejal provedení hry místní divadelní spolek Concordia.

O tom, že tato akce nebyla oblíbená jen mezi Bavy, ale účastnili se jí i lidé z Čech, svědčí mimo jiné novinový článek Boženy Němcové z roku 1852 nebo novela *Hančička, das Chodenmädchen* (1893) z pera slavného spisovatele Maximiliana Schmidta. Je zřejmé, že po druhé světové válce a následném uzavření hranic návštěvníci z Čech více než 40 let nemohli na slavnosti jezdit.

Počátkem 50. let 20. století se příběh skolení draka proměnil. Byl zasazen do bouřlivého roku 1431, ve kterém se uskutečnila neúspěšná křížová výprava proti husitům. V textu byl cítit dozvuk bolestných dobových událostí: „*Pokud člověk žije na hranici, bude vždycky chudý, nikdy nebude mít jistotu domova a volnost ptáka. (...) Když se drak objeví, jednoduše se jen umírá a umírá.*“ Drak jako symbol zla mohl pro některé diváky představovat válečné běsnění, pro jiné poválečný odsun a pro další ještě něco jiného.

Nová doba a vztahy přinesly i upravenou verzi hry, kterou herci používají od roku 2007. Husité už nejsou znázorňováni jako nelítostní plenitelé města a skolení draka má být hlavně velkou podívanou a zábavou pro všechny. Tomu odpovídá drak Tradinno, největší chodící robot na světě, historický průvod, kterého se účastní přes tisíc převážně místních kostýmovaných postav, stovky koní, desítky vozů a hudebních těles. Součástí slavnosti je nejen bohatý kulturní program, suvenýry, fotografie v kostýmech a dráčci z mandlového těsta, ale i slavnostní pobožnosti. Drachenstich za více než čtyři staletí prošel řadou proměn, ale zůstal živou tradicí, která spojuje sousedy – ve městě a většinou i přes hranice.

CÍL EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Drachenstich verbindet Nachbarn

Der Drachenstich in Furth im Wald ist eines der wichtigsten Volksfeste, die wir im benachbarten Bayern besuchen können. Die kirchlichen Wurzeln dieses Hauptereignisses des Jahres in der Stadt reichen Jahrhunderte zurück. In den letzten mehr als hundert Jahren haben sich nicht nur das Datum und der Charakter des Festivals verändert, sondern auch die Geschichte, die Rolle der Hussiten und die Zahl der Besucher aus Böhmen. Was jedoch unverändert bleibt, ist die Begeisterung der Einheimischen, wenn sie als Zuschauer oder Darsteller an den Feierlichkeiten teilnehmen.

Der Drachenstich in Furth im Wald wurde schon im Jahre 1646, also vor mehr als drei Jahrhunderten, erstmals schriftlich dokumentiert. Er war Teil des katholischen Fronleichnamsfestes und symbolisierte den Kampf des heiligen Georg mit dem Drachen. Die Rollen des tapferen Ritters auf dem Pferd und der geretteten Prinzessin waren und sind für die Einheimischen eine prestigeträchtige Angelegenheit.

Der Drachenstich wurde durch die Kirche erstmals im Jahre 1754 und schließlich im Jahre 1788 ganz verboten. Der Grund dafür waren wahrscheinlich die damit verbundenen finanziellen Kosten. Aber das Fest war in Furth im Wald so tief verwurzelt, dass es noch vor 1840 wieder zum Leben erwachte. 1887 wurde der Drachenstich von dem Fronleichnamsfest vollständig getrennt und auf den zweiten Sonntag im August verschoben. Ab 1890 übernahm der örtliche Theaterverein Concordia die Aufführung des Stücks.

Dass dieses Ereignis nicht nur in Bayern beliebt war, sondern auch von den Leuten aus Böhmen besucht wurde, zeigt unter anderem ein Artikel von Božena Němcová aus dem Jahr 1852 oder der Roman *Hančička, das Chodenmädchen* (1893) von dem berühmten Schriftsteller Maximilian Schmidt. Es ist klar, dass Besucher aus Böhmen nach dem Zweiten Weltkrieg und der Schließung der Grenzen, mehr als vierzig Jahre lang, keine Möglichkeit hatten, den Drachenstich zu besuchen.

Anfang der 1950er- Jahre hat sich die Thematik des Spiels verändert. Die Handlung wurde neu in das turbulente Jahr 1431 versetzt, in dem ein gescheiterter Kreuzzug gegen die Hussiten stattfand. Im Text ist das Echo schmerzhafter Kriege und Nachkriegsereignisse zu spüren: „*Wenn man an der Grenze lebt, ist man immer arm und nie seiner Heimat sicher. Und immer vogelfrei. (...) Wenn der Drache da ist, wird einfach gestorben und nur noch gestorben.*“

Neue Zeiten und neue Verhältnisse brachten auch eine weitere Neufassung des Spiels mit sich, die seit dem Jahre 2007 aufgeführt wird. Die Hussiten sind nicht mehr die wilden, die Stadt plündernden Horden. Die Tötung des Drachen ist der Sieg des Guten über das Böse. Mit dem Drachen „Tradinno“ besitzt Furth im Wald den größten Schreitroboter der Welt. Beim historischen Festzug wirken über Tausend meist einheimische kostümierte Darsteller, Hunderte von Pferden, Dutzende von Wagen und Musikensembles mit. Dazu gehören nicht nur ein reichhaltiges Kulturprogramm, Souvenirs, Fotos von Kostümierten und Drachen aus Mandelteig, sondern auch eine festliche Andacht. Über fast vier Jahrhunderte hat der Drachenstich eine Reihe von Änderungen erlebt. Er bleibt aber eine lebendige Tradition, die Nachbarn vereint – nicht nur in der Stadt, sondern auch über die Grenze hinweg.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 86

Černobílý Kozina a Lomikar

Božena Němcová: Jan Sladký Kozina, zajímavý to vzor pro náš národ. Za práva Chodů neváhal bojovat až do krajnosti a obětoval za ně i svůj život.

Leopold Weisel: Ráčeji odpustit, paní spisovatelko, ale vědí, že ten boj Chodů byl marný a vlastně zbytečný...

Božena Němcová: Za spravedlivou věc a proti útlaku není boj nikdy marný.

Leopold Weisel: Jenže ta jejich práva už dávno neplatila a ten zlořečený Lomikar byl stejný Lamingen, který založil i slavnou c. k. privilegovanou textilku ve Kdyni. Ono je to s tou historií trochu složitější...

Všeruby, červen 1848

Geschichte von Kozina und Lomikar

Božena Němcová: Jan Sladký Kozina ist ein interessantes Vorbild für unser Volk. Er zögerte nicht, bis zum Äußersten für die Rechte der Choden zu kämpfen und sein Leben für sie zu opfern.

Leopold Weisel: Verzeihen Sie, meine liebe Dame! Aber wissen Sie, dass dieser Kampf der Choden vergeblich und praktisch sinnlos war ...

Božena Němcová: Ein Kampf für eine gerechte Sache und gegen Unterdrückung ist nie sinnlos.

Leopold Weisel: Aber ihre Rechte waren nicht mehr gültig, und der böartige Lomikar war derselbe Max Wolf von Laminger, der in Kdyně (Neu Gedein) die berühmte k. k. privilegierte Textilfabrik gegründet hatte. Die Geschichte ist nicht immer so einfach ...

Všeruby, Juni 1848

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 88

Účastníky tohoto fiktivního rozhovoru v červnu 1848 ve Všerubech byli:

Jméno: **Božena Němcová (1820–1862)**

Působíště: Narodila jsem se jako Barbora Panklová ve Vídni a žila jsem na mnoha místech, v Ratibořicích, České Skalici, v Josefově, Polné, Litomyšli a Praze, ale tři roky jsem prožila také v Domažlicích a ve Všerubech, kde jsem se snažila šířit osvětu a národní cítění.

Povolání: Jsem spisovatelka, mou nejznámější knihou je *Babička*. Chodsko mě okouzlo, všední život chodských vsí jsem popisovala v článkách pro časopis Květy, Česká včela a Lumír. Ty si spolu s pověstmi z Chodska můžete přečíst v knize *Obrazy z okolí Domažlického*, kde je zaznamenána i pověst „O Kosinovi“.

Jazyk: Mluvím stejně dobře česky jako německy.

Jméno: **Leopold Weisel (1804–1873)**

Působíště: Narodil jsem se jako Jachim Löbl Weisel v pražském židovském ghettu. Ale ve Všerubech jsem se zamiloval do své budoucí ženy a před svatbou se nechal pokřtít. Prožil jsem tu zbytek života jako Georg Leopold Weisel.

Povolání: Jsem lékař a trochu spisovatel, sbírám židovský a šumavský folklor a své články posílám do časopisů a lidových kalendářů. Na popud Boženy Němcové jsem začal studovat koutský archiv, kde jsem našel a zpracoval příběh chodské rebelie a sepsal tak první pojednání o historii Chodů pod názvem *Der Chodenprozess* („Chodský proces“).

Jazyk: Mluvím německy, jidiš a česky.

„Jak zajímavá pověst o Kozinovi!“

„Welch spannende Geschichte über Kozina!“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs im Juni 1848 in Všeruby (Neumarkt) waren:

Leopold Weisel (1804–1873)

Ort: Ich wurde als Jachim Löbl Weisel im jüdischen Ghetto in Prag geboren. Ich verliebte mich in meine zukünftige Frau und vor der Hochzeit wurde ich getauft. Den Rest meines Lebens verbrachte ich hier in Všeruby (Neumarkt) als Georg Leopold Weisel.

Beruf: Ich bin Arzt und ein bisschen Schriftsteller. Ich interessiere mich für die jüdische und böhmische Volkskunde und veröffentliche meine Artikel in Zeitschriften und Volkskalendern. Auf Veranlassung von Božena Němcová begann ich mich für die Bestände des Archivs in Kout na Šumavě (Kaut) zu interessieren, wo ich die Geschichte der chodischen Rebellion fand. Ich verarbeitete den Inhalt und schrieb so die erste Abhandlung über die Geschichte der Choden unter dem Titel *Der Chodenprozess*.

Sprache: Ich spreche Deutsch, Jiddisch und Tschechisch.

Božena Němcová (1820–1862)

Ort: Ich wurde als Barbora Panklová in Wien geboren und lebte an vielen Orten wie in Ratibořice (Ratiborschitz), Česká Skalice (Böhmisch Skalitz), Josefov (Josefstadt), Polná (Polna), Litomyšl (Leitomyšl) und Prag. Aber ich verbrachte auch drei Jahre in Domažlice und Všeruby, wo ich versuchte, bei den Bürgern Bewusstsein und Nationalgefühl zu verbreiten.

Beruf: Ich bin Schriftstellerin, mein berühmtestes Buch heißt *Babička* („Die Großmutter“). Das Chodenland hat mich verzaubert. Ich beschrieb den Alltag in den Dörfern in Artikeln für die Zeitschriften „Květy“, „Česká včela“ und „Lumír“. Diese können Sie zusammen mit Legenden aus dem Chodenland in dem Buch *Obrazy z okolí domažlického* („*Bilder aus der Umgebung von Domažlice*“) lesen, wo auch die Legende „Von Kosina“ aufgezeichnet ist.

Sprache: Ich spreche Tschechisch und Deutsch.

„Aha, tak to bylo doopravdy s Kozinou!“

„Ach so, so verhielt es sich denn wirklich mit Kozina!“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 94

Chodové majestáty neuchodili

Majestáty byly to nejcennější, co Chodové měli a po staletí chránili. Panovníci od Jana Lucemburského v roce 1325 až po Fridricha Falckého v roce 1618 jim v nich potvrzovali výjimečné postavení královských poddaných. O platnost majestátů bojovali dlouho poté, co o jejich strážní služby na hranicích panovníci přestali mít zájem. Svůj boj nakonec prohráli a nic na tom nedokázalo změnit ukrývání dávných listin ani opakované vysílání delegací do Vídně a Prahy.

Rebelie jediného výstřelu a popraveného

V červnu 1693 vyvrcholil letitý spor Chodů s jejich vrchností zosobněnou Wolfem Maxmiliánem Lamingenem. Lamingen, přezdívaný Lomikar, bral Chody od začátku jako běžné poddané, na které se vztahovaly všechny povinnosti včetně roboty. Chodové se však odvolávali na dávné svobody a marně se domáhali jejich uznání. Po vojenském obsazení chodských obcí a bitce v Pocinovicích, při níž byl jeden z Chodů vojáky zastřelen, už zbývalo jen potrestat vůdce. Jan Sladký Kozina byl 28. listopadu 1695 v Plzni pro výstrahu odsouzen a popraven za povinného přihlížení starších Chodů a jejich synů.

Die Choden haben ihre Privilegien nicht gerettet

Die Privilegien, die die Choden seit Jahrhunderten besaßen, waren ihr wertvollstes Gut, und sie beschützten diese ihre Freiheitsrechte stets. Die Herrscher in Böhmen, von Johann von Luxemburg im Jahre 1325 bis hin zu Friedrich von der Pfalz im Jahre 1618, bestätigten ihre Sonderrechte als königliche Untertanen. Die Choden kämpften um die Gültigkeit ihrer Privilegien, auch noch lange Zeit nachdem die Monarchen sich für ihre Wachdienste an der Grenze nicht mehr interessiert hatten. Selbst wiederholte Reisen ihrer Delegationen nach Wien und Prag konnten daran nichts ändern.

Rebellion eines einzigen Schusses und einer Hinrichtung

Im Juni 1693 erreichte der alte Konflikt zwischen den Choden und der Obrigkeit, durch Max von Lamingen (Lomikar) verkörpert, einen neuen Höhepunkt. Lomikar behandelte die Choden von Anfang an als die gleichen Untertanen wie anderswo, d. h. sie waren für ihn frondienstpflchtig. Die Choden bezogen sich auf ihre alten Freiheiten und beanspruchten vergeblich deren Anerkennung. Nach der militärischen Besetzung der Dörfer durch kaiserliche Soldaten und einem Kampf in Pocinovice (Putzeried), bei dem einer der Choden von den Kaiserlichen erschossen wurde, blieb nur noch die Bestrafung des Anführers. Am 28. November 1695 wurde Jan Sladký Kozina in Pilsen verurteilt und durch den Strang hingerichtet.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 98

Druhý život nejslavnějšího Choda

Jan Sladký Kozina, který byl popraven v roce 1695 ve věku 43 let, by se nejspíš podivil, jak hlubokou stopu zanechal v paměti lidí. Zásahu na tom bezpochyby má národní klasik Alois Jirásek, který jeho příběh vylíčil v románu *Psohlavci*. Všichni jsme se o něm učili ve škole a úsloví „do roka a do dne...“ dávno proniklo do obecného úzu. Příběh neohroženého obhájce chodských práv a svobod měl v době národního vzepětí velký úspěch. Na pokračování jej četli i v chodských staveních a zanedlouho se začalo uvažovat o výstavbě Kozinova pomníku. Na stavbu jeho památníku se složili Češi, Moravané, Slováci, ale i rodáci z Ameriky, Srbska, Haliče, Německa či Vídně. A 243 let po Kozinově smrti promlouval u památníku před 18 tisíci posluchači v těžké chvíli svého národa předseda vlády.

Památník nepřízni navzdory

Psohlavci a blížící se dvoustleté výročí popravy inspirovalo Výbor pro stavbu pomníku k organizaci sbírky. Když se podařilo vybrat potřebnou částku, navrhl jeho podobu sochař František Hošek, který ale záhy zemřel. Dílo pak dokončil Čeněk Vosmík. Po úspěšném položení základního kamene na vrchu Hrádek v červnu 1895 strhl silný vítr o měsíc později lešení připravené pro sochaře. Vosmík a jeho pomocníci proto museli jednotlivé části sochy vytesat na zemi. Při zvedání poslední, vrchní části na podstavec se ale přetrhl provaz. Hlava použít šla, ovšem trup a ruce bylo potřeba urychleně zhotovit znovu. Vše se stihlo a v říjnu mohl být pomník slavnostně odhalen i za přítomnosti Aloise Jiráska, který při této příležitosti obdržel čestné občanství obce Újezd.

Za svobodu budeme bojovat

Časem přibyla chata Klubu českých turistů, třešňový sad a v roce 1919 lípa svobody. Právě ohrožení svobody v roce 1938 přitáhlo k Hrádku velkou pozornost. V červenci se stal místem demonstrace odhodlání občanů Československa bránit svou vlast. Sešlo se jich asi 18 tisíc v čele s předsedou vlády Milanem Hodžou a ministrem národní obrany Františkem Machníkem. Ten celou událost označovanou jako Hold Chodská československé armádě a státu po slavnostních projevech a výměně stuh na vojenských praporech zakončil. Nakonec se slavnostní hosté odebrali na „hyjtu“ do újezdského statku Jana Vaňka, čp. 35, kde každý od hospodyně obdržel pecen chleba domů.

Místo překvapení

Návštěva Újezda i Hrádku stojí za to. Na rodném Kozinově statku uvidíte mimo jiné původní, ulomené ruce z pomníku zasazené do štítu, navštívit můžete i rázovitou Pamětní síň Jana Sladkého Koziny. Hrádek nabízí krásný výhled do kraje a na vše, možná mírně pobaveně, shlíží socha nejslavnějšího z Chodů.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Das zweite Leben des berühmtesten Choden

Jan Sladký Kozina, der im Jahre 1695 im Alter von 43 Jahren hingerichtet wurde, würde sich wahrscheinlich wundern, wie tief er in den Erinnerungen der Menschen verblieben ist. Dass Kozina berühmt wurde, ist zweifellos dem nationalen Schriftsteller Alois Jirásek zu verdanken, der Kozinas Geschichte in seinem Roman *Psohlavci* („Die Hundsköpfe“) erzählte. Wir alle haben davon in der Schule erfahren und das Sprichwort „*innen einem Jahr und einem Tag ...*“ ist jedem bekannt. Die Geschichte des furchtlosen Verteidigers der Rechte und Freiheiten der Choden hatte einen großen Erfolg in der Epoche der nationalen Wiedergeburt. Die Geschichte von Jan Sladký Kozina wurde auch in den chodischen Dörfern gelesen und bald zog man auch den Bau eines Denkmals für Kozina in Betracht. Menschen aus Böhmen, Mähren und der Slowakei, aber auch hierzulande Geborene, die in Amerika, Serbien, Galizien, Deutschland oder in Wien lebten, haben für den Bau gespendet. Und vor diesem Denkmal, 243 Jahre nach Kozinas Tod, in einer für das Volk schwierigen Zeit sprach der tschechoslowakische Ministerpräsident zu 18 000 Zuhörern.

Denkmal trotz aller Widrigkeiten

„Die Hundsköpfe“ und das bevorstehende 200-jährige Jubiläum der Hinrichtung inspirierten den Verein für den Bau des Denkmals, eine Sammlung zu organisieren. Als der nötige Betrag gesammelt war, entwarf der Bildhauer František Hošek seine Gestaltung. Er starb, bevor er das Denkmal realisieren konnte. Die Arbeit wurde dann von Čeněk Vosmík beendet. Nachdem im Juni 1895 der Grundstein auf dem Hügel Hrádek erfolgreich gelegt war, riss ein starker Wind einen Monat später das Gerüst herunter, das für den Bildhauer vorbereitet worden war. Vosmík und seine Helfer mussten daher Teile der Statue auf dem Boden bearbeiten. Beim Heben des letzten Oberteils auf den Sockel riss jedoch das Seil. Der Kopf blieb unbeschädigt, aber der Oberkörper und die Hände mussten erneuert werden. Die Bildhauer haben es geschafft, und im Oktober konnte das Denkmal eingeweiht werden, in Anwesenheit von Alois Jirásek, der bei dieser Gelegenheit die Ehrenbürgerschaft des Dorfes Újezd (Aujezd) erhielt.

Wir werden für die Freiheit kämpfen

Im Laufe der Zeit wurde die Gedenkstätte um ein Haus des Clubs Tschechischer Touristen, den Kirschgarten und 1919 um eine Linde als Symbol der Freiheit erweitert. Und es war gerade die Bedrohung der Freiheit im Jahr 1938, die die Aufmerksamkeit auf Hrádek lenkte. Im Juli wurde dieser Ort zu einer Demonstration der Entschlossenheit der tschechoslowakischen Bürger, ihre Heimat zu verteidigen. Rund 18 000 Menschen versammelten sich hier. Auch Ministerpräsident Milan Hodža und der nationale Verteidigungsminister František Machník waren anwesend. Nach feierlichen Ansprachen und dem Austausch von Bändern auf Fahnen wurde die Veranstaltung unter dem Titel „Huldigung an die tschechoslowakische Armee und den Staat“ durch Machník beendet.

Ein Platz sorgt für Überraschung

Das Dorf Újezd ist einen Besuch wert. Auf Kozinas ehemaligem Bauernhof sehen Sie unter anderem die gebrochenen Hände des Denkmals, die im Giebel eingebaut sind. Sie können auch das

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

unverwechselbare Wohnhaus von Jan Sladký Kozina besuchen, das zur Gedenkstätte umgebaut wurde. Der Hügel Hrádek bietet einen schönen Rundblick auf die Gegend und all das überragt die Statue des berühmtesten Choden.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 102

Lomikarův Elitex

Předchůdcem Elitexu ve Kdyni byla nejstarší textilní manufaktura v Čechách, která tak stála i u počátků průmyslu na Domažlicku. Jejím podnikavým zakladatelem byl už před rokem 1697 Wolf Maxmilián Lamingen – nechvalně známý Lomikar. Po jeho smrti koutské panství spolu s textilní manufakturou zakoupil Jiří Jindřich Stadion a pokračoval v podnikání. Dalším majitelům, zejména Jakubu Matyáši Schmidtovi, se výrobu podařilo rozšířit a v roce 1770 získal podnik prestižní titul c. k. privilegovaná továrna na vlněné zboží v Nové Kdyni v Čechách. V té době tady na 94 stavech pracovalo na 140 zaměstnanců.

K dalšímu růstu přivedla přádelnu nově založená akciová společnost, takže továrna před první světovou válkou zaměstnávala až 3 000 lidí. Po válce ji koupila francouzská firma, které byla textilka v roce 1945 znárodněna. S uzavřením hranic po roce 1948 nastal problém s náhradními díly na textilní stroje ze Západu. Proto byly v 50. letech založeny Kdyňské strojírny, které později začaly vyrábět i vlastní stroje. Příkladem může být Arachne, proplétací stroj na výrobu netkaných textilií. Po roce 1989 se strojírny úspěšně privatizovaly na Elitex Machinery.

Přádelny ale tak dobře nedopadly a v roce 2003 skončily v konkurzu. Jako upomínka na dlouhou tradici výroby česané přize zbyla ve Kdyni vstupní brána se lvem, vystavěná společně se dvěma symetricky umístěnými pavilony na náměstí v roce 1843, a stará úřední budova přádelny, v níž dnes sídlí Muzeum příhraničí.

Lomikars Elitex

Der Vorgänger des Unternehmens Elitex in Kdyně (Neu Gedein) war die älteste Textilmanufaktur in Böhmen. Diese Fabrik war schon vor 1697 von Wolf Maximilian von Lamingen gegründet worden, der in dieser Gegend als Lomikar bekannt wurde. Nach seinem Tod wurde die Fabrik zusammen mit einer Textilmanufaktur von Jiří Jindřich Stadion gekauft, und dieser arbeitete als Unternehmer weiterhin erfolgreich. Anderen Besitzern, insbesondere Jacob Matthias Schmidt, gelang es, die Produktion zu erweitern, und im Jahre 1770 erhielt das Unternehmen den prestigeträchtigen Titel „k. k. privilegierte Wollwarenfabrik“ in Nová Kdyně in Böhmen. Damals arbeiteten hier 140 Mitarbeiter an 94 Webstühlen.

Die neu gegründete Aktiengesellschaft des Unternehmens wuchs weiter, sodass die Fabrik vor dem Ersten Weltkrieg bis zu 3 000 Menschen beschäftigte. Nach dem Krieg wurde sie von einer französischen Firma gekauft. Nach 1945 wurde die Textilfabrik verstaatlicht. Mit der Schließung der Grenze nach 1948 gab es Probleme mit der Beschaffung von Ersatzteilen für die Textilmaschinen aus dem Westen. Daher wurde in den 50er-Jahren die Firma Kdyňské strojírny gegründet, die später begann, ihre eigenen Maschinen zu produzieren. Ein Beispiel dafür ist „Arachne“, eine Webmaschine zur Herstellung von Vliesstoffen. Nach 1989 wurde das Maschinenbauunternehmen erfolgreich als Elitex Machinery privatisiert.

Die Spinnerei lief danach aber nicht gut und im Jahre 2003 geriet sie in Konkurs. Als Erinnerung an die lange Tradition der Herstellung von gekämmtem Garn blieb in Kdyně das Eingangstor mit der

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Löwenstatue und zwei symmetrisch platzierten Pavillons, das seit dem Jahr 1843 auf dem Stadtplatz steht. Auch das alte Amtsgebäude der Spinnerei blieb erhalten. Dort befindet sich heute das Grenzlandmuseum.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 104

Křehká sklářská tradice

Poválečná doba 17. století přinesla na bavorské straně hranice nový impuls k rozvoji sklářství. Na rozdíl od malých středověkých hutí začaly vznikat větší sklárny. Německy mluvící sklářští mistři z Čech, například z Krušných hor, přicházeli, aby pomohli využít lesy plné dřeva, křemen a živec. Otevřená hranice umožnila „vandrování“ a výměnu zkušeností mezi bavorskými a českými sklářskými rodinami. Jména řady příhraničních obcí, která končí na „-hütte“ dodnes ukazují, kde se nacházela část z více než 60 skláren v pohraničí. Vyčerpání zásob dřeva a příchod železnice v 19. století znamenaly zánik zdejších skláren, i když ve Furth im Waldu se sklo vyrábí dodnes.

Po celém Českém lese skláři vyráběli hlavně tabulové a zrcadlové sklo. I díky jeho dostupnosti byly po obou stranách hranice tak oblíbené podmalby na skle. Po velkém rozvoji sklářství v 17. a 18. století však přišel zlom. Změnu přinesla železnice, která umožnila levně dopravit vše potřebné pro výrobu do sklárny a její výrobky zase odvézt k zákazníkům. Sklárny v lesích postupně zanikaly, což někde znamenalo úplný konec sklářských osad, příkladem může být Fuchsova huť nedaleko Folmavy.

Tradice bystrických sklářů a výroby tabulového skla však existovat nepřestala a navazuje na ni firma Flabeg v blízkém Furth im Waldu výrobou zrcadlového skla. Při toulkách regionem můžete dosud narazit na množství stop dávných skláren. Dobrým vodítkem jsou místní názvy končící na „-hütte“ na bavorské straně nebo „Huť“ na české. V jejich okolí bývají v lesích k vidění zbytky strusky, základy skláren, brusíren, leštíren i rybníčky a náhony, které je kdysi poháněly.

Fragile Glastradition

In der Nachkriegszeit des 17. Jahrhunderts begann die Glasherstellung auf der bayerischen Seite der Grenze. Im Gegensatz zu kleinen mittelalterlichen Glashütten entstanden nun größere Glasmanufakturen. Deutschsprachige Glasmeister aus Böhmen, zum Beispiel aus dem Erzgebirge, kamen, um die holzreichen Wälder und den vorkommenden Quarz und Spat zu nutzen. Die offene Grenze ermöglichte „die Gesellenwanderung“ und den Erfahrungsaustausch zwischen bayerischen und böhmischen Glasfamilien. Die Namen einer Reihe von Grenzdörfern, die mit „-hütte“ enden, zeigen noch immer, wo sich ein Teil der mehr als 60 Glashütten im Grenzland befand. Die Erschöpfung der Holzvorräte und der Bau der Eisenbahn im 19. Jahrhundert bedeuteten den Untergang der örtlichen Glashütten. Nur in Furth im Wald wird heute noch Spiegelglas hergestellt. Im gesamten Böhmischem Wald produzierten die Glasmacher hauptsächlich Scheiben- und Spiegelglas. Dank ihrer Verfügbarkeit waren sogenannte Hinterglasbilder beiderseits der Grenze sehr beliebt. Nach der großen Entwicklung der Glasherstellung im 17. und 18. Jahrhundert gab es einen wirtschaftlichen Wendepunkt. Die Änderung wurde von der Bahn gebracht, die es ermöglichte, alles, was für die Produktion notwendig war, kostengünstig in die Glashütten zu transportieren und die Produkte wieder zu den Kunden zu bringen. Die Glashütten in den Wäldern hörten allmählich auf zu existieren, was vereinzelt den vollständigen Niedergang der Glassiedlungen bedeutete, ein in Beispiel dafür ist Fuchsova Huť in der Nähe von Folmava (Vollmau).

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Die Tradition der Glasmacher von Fichtenbach und der Herstellung von Spiegelglas wird jedoch von der Firma Flabeg im nahegelegenen Furth im Wald fortgesetzt. Bei den Wanderungen durch die Region können Sie noch auf eine Reihe von Spuren alter Glashütten stoßen. In ihrer Umgebung finden sich Reste von Schlacke, Fundamente der Glashütten, Schleif- und Polieranlagen sowie die dazugehörigen Teiche und Fließkanäle.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 106

Kde jsou ty hranice?

Chod musel vědět, kudy přesně hranice procházely. Mladí proto chodili po hranicích se staršími, aby si uchovali v paměti jejich polohu. Ke značení hranic sloužily různé značky, později hraniční kameny. Jak lidí u hranic přibývalo a šířka hraničního hvozdu se zmenšovala, potřeba přesného a jasného vyznačení hranic naopak rostla. Možná jste slyšeli o tereziánských kamenech. Některé můžete na hranicích vidět dodnes.

Využijeme přírodu a trochu jí pomůžeme

Vedle jasných přírodních předělů, jako byly toky potoků a řek, bylo třeba vyřešit vyznačení hranic i v místech, kde jasné vodítko chybělo. Lidé tak na hranicích například vršili kopce, do nichž vkládali tzv. svědky. Mohly to být hrnce s uhlím, kovové penízky, střepy, kusy cihel, hřebíky, oblázky, knoflíky či sklo. Jinde zase kopali jámy, které vyplňovali jinak zbarvenou zeminou. Občas využívali i výrazné kameny a stromy, do kterých ryli značky. Ty měly podobu kříže, kola, šípů, kalichu, srdce, rýhy a občas i čísel a letopočtů.

Kamenná hranice je stálá?

Systematické vyznačení česko-bavorských hranic hraničními kameny přichází s vládou Marie Terezie. Po podpisu hraniční smlouvy v roce 1764 byly hranice v následujících dvou letech vyměřeny a vyznačeny tzv. tereziánskými hraničníky. Kameny na Domažlicku většinou sledovaly dávné hranice. Výjimkou ale bylo území, které k Čechám připadlo až v roce 1708. Zahrnovalo původně německé obce Heuhof (Sruby), Plassendorf (Kubička), Vollmau (Folmava), Haselbach (Lísková), Schmalzgruben (Nemaničky), Grafenried (Lučina), Anger (Úpor), Seeg (Pila) a Haselberg (Lískovec). Tereziánské kameny, které přečkaly staletí, byly později zařazeny mezi novodobé hraničníky, přečíslovány a doplněny zkratkami ČS (Československo) a D (Deutschland).

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Wo ist die Grenze?

Die Choden mussten mit der Grenze vertraut sein. Die Jungen gingen daher mit den Ältesten entlang der Grenze, um ihre Erinnerung an den Standort der Grenze zu bewahren. Ihren Verlauf markierten verschiedene Schilder, später Grenzsteine. Als die Zahl der Menschen in der Nähe der Grenze zunahm und der Grenzwald dichter wurde, wuchs der Bedarf an einer genauen und klaren Grenzmarkierung. Vielleicht haben Sie schon mal von den Grenzsteinen aus der Zeit Maria Theresias gehört. Einige sind an der Grenze heute noch zu sehen.

Wir werden die Natur nutzen und ihr ein wenig helfen

Neben natürlichen Wasserscheiden wie den Bächen und Flüssen war es notwendig, die Markierung von Grenzen auch dort zu lösen, wo ein klarer Anhaltspunkt fehlte. Die Menschen an der Grenze bauten zum Beispiel kleine Hügel, in die sie die sogenannten „Zeugen“ legten. Diese konnten Töpfe sein, angefüllt mit Kohle, Münzen, Scherben, Ziegelsteinen, Nägeln, Kieselsteinen, Knöpfen oder Glas. Andernorts schufen sie Gruben, die mit anders gefärbter Erde gefüllt waren. Manchmal benutzten sie auch markante Steine und Bäume, in die sie Markierungen in Form von Kreuzen, Rädern, Pfeilen, Kelchen, Herzen, Rillen und manchmal auch Nummern und Jahreszahlen schnitzten.

Ist die Steingrenze unveränderlich?

Die systematische Ausweisung der bayerisch-böhmischen Grenze mit Grenzsteinen kommt mit der Regierung Maria Theresias. Nach der Unterzeichnung des sogenannten „Hauptgrenzvertrags“ von 1764 wurde die Grenze in den folgenden zwei Jahren von Grenzbeamten der österreichischen Kaiserin Maria Theresia und des bayerischen Kurfürsten Max Joseph III. neu vermessen und markiert. Die Steine in der Region Domažlice folgten meist der alten Grenze. Die Ausnahme bildete das Gebiet, das erst 1708 an Böhmen kam. Dazu gehörten die Gemeinden Sruby (Heuhof), Kubička (Plassendorf), Folmava (Vollmau), Lísková (Haselbach), Nemaničky (Schmalzgruben), Lučina (Grafenried), Úpor (Anger), Pila (Seeg) und Lískovec (Haseberg). Diese thesesianischen Grenzsteine, die Jahrhunderte überstanden, wurden später in die neu gebildete Grenze integriert, neu nummeriert und durch die Abkürzungen ČS (Československo/Tschechoslowakei) und D (Deutschland) ergänzt.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 116

Domažlický Babylon

Ema Destinová: Dobrý den, mistře, kde se tu berete na domažlickém rynku? Za turistikou nebo sbíráte materiál pro další román?

Maximilian Schmidt zvaný Waldschmidt: S turistikou je, paní Emo, už dávno amen. To víte, věk. A o Chodech už jsem napsal *Hančičku*. Pocházím z Eschlkamu, to je hned za kopcem, a Chody dobře znám. Líbí se mi, že se drží svého – kroje i země. Jsou to vlastenci a já obdivuji lásku k vlasti, když je čistá a opravdová. Ale co Vy? Mezinárodní hvězda a zde?

Ema Destinová: Posledně jsme se viděli, tuším, v Bayreuthu nebo Berlíně? Dráha svět zmenšila, a tak já jezdívám na Chodsko za svým pianistou Jindřichem Jindřichem. On tento kraj miluje, sbírá vše chodské a musím se přiznat, že i mne svým nadšením nakazil. Ale to Vy nejspíš chápete, že?

Domažlice, 1905

Wie in Babel

Emmy Destinn: Hallo, Meister Schmidt! Was machen Sie denn hier auf dem Marktplatz von Domažlice? Eine Besichtigungsreise? Oder sammeln Sie Material für Ihren nächsten Roman?

Maximilian Schmidt genannt Waldschmidt: Liebe Frau Emmy, reisen kann ich schon lange nicht mehr. Na ja, wissen Sie, ich bin kein junger Mann mehr. Und über das Chodenland habe ich schon in meinem Roman *Hančička* geschrieben. Ich stamme aus Eschlkam, gar nicht weit von hier, und kenne die Choden sehr gut. Sie halten am Überlieferten fest, an ihren Trachten und ihrem Land. Sie sind Patrioten, und Liebe zur Heimat weiß ich zu schätzen, wenn sie rein und aufrichtig ist. Aber Sie? Ein internationaler Star und hier?

Emmy Destinn: Das letzte Mal haben wir uns, glaube ich, in Bayreuth oder Berlin gesehen, nicht wahr? Seit der Eisenbahn ist die Welt näher zusammengedrückt, und so komme ich hierher, um meinen Pianisten Jindřich Jindřich zu besuchen. Er liebt diese Region und sammelt alles, was die Choden betrifft. Ich muss gestehen, dass er mit seiner Begeisterung auch mich angesteckt hat. Aber das werden Sie wohl verstehen, nicht wahr?

Domažlice, 1905

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 118

Účastníky tohoto fiktivního rozhovoru v roce 1905 na domažlickém náměstí byli:

Ema Destinnová (1878–1930)

Působíště: Pocházím z Prahy, jako operní hvězda hodně cestuji po světě a jednou se usadím v jihočeské Stráži nad Nežárkou.

Povolání: Jsem česká operní pěvkyně a vlastenka. Jako sopranistka jsem prošla nebo ještě projdu nejslavnějšími operními scénami světa. K zájmu o Chodsko mne přivedl Jindřich Jindřich, se kterým na sklonku kariéry budu koncertovat. Ráda mám i literaturu. Do němčiny jsem přeložila libreto opery *Psohlavci*.

Jazyk: Mluvím stejně dobře česky jako německy, mluvím také anglicky, rusky, francouzsky...

Maximilian Schmidt zvaný Waldschmidt (1832–1919)

Působíště: Pocházím z nedalekého Eschlkamu, ale žiji v Mnichově.

Povolání: Kdysi jsem býval voják, teď jsem spisovatel. Hodně jsem psal o Šumavě i o Chodsku. Taký působím ve svazu spisovatelů a propaguji turistiku v Bavorsku. Je mi ctí, že mě kolegové navrhli na Nobelovu cenu za literaturu, i když být navržen ještě neznamená ji taky získat...

Jazyk: Mluvím a i své knihy píše německy.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs 1905 auf dem Marktplatz in Domažlice waren:

Maximilian Schmidt genannt Waldschmidt (1832–1919)

Ort: Ich stamme aus dem nahen Eschlkam, wohne aber in München.

Beruf: Früher war ich Soldat, jetzt bin ich Schriftsteller. Ich schreibe viel über den Böhmerwald und das Chodenland. Ich bin im Schriftstellerverband aktiv und fördere den Fremdenverkehr in Bayern. Ich fühle mich geehrt, dass meine Kollegen mich für den Literaturnobelpreis nominiert haben, auch wenn das noch lange nicht bedeutet, dass ich den Preis auch bekomme ...

Sprache: Ich spreche und schreibe Deutsch.

Emmy Destinn (1878–1930)

Ort: Ich komme aus Prag, als Opernstar reise ich viel um die Welt und werde mich eines Tages im südböhmischen Stráž nad Nežárkou niederlassen.

Beruf: Ich bin eine tschechische Opernsängerin und Patriotin. Als Sopranistin habe ich an den berühmtesten Opernhäusern der Welt gesungen. Das Interesse am Chodenland weckte in mir Jindřich Jindřich, mit dem ich am Ende meiner Karriere auftreten werde. Ich mag auch Literatur. Ich habe das Libretto der Oper *Psohlavci* („Die Hundsköpfe“) ins Deutsche übersetzt.

Sprache: Ich spreche fließend Tschechisch und Deutsch, beherrsche aber auch Englisch, Russisch und Französisch ...

„Nevyměníme si knížky?“

„Lassen Sie uns die Bücher tauschen!“

„Was für eine bemerkenswerte Region – das Chodenland!“

„Pozoruhodný chodský kraj!“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 124

Sestra Zuzana sestře Boženě

Jsem Chodka a jmenuji se Zuzana Duffková. Pomáhala jsem založit Vlastenecký a dobročinný spolek paní a dívek Božena Němcová v Domažlicích a podílela jsem se i na vzniku ženského Sokola. Jednou z věcí, na kterou jsem skutečně hrdá, je první pamětní deska v Domažlicích, kterou jsme věnovaly velké Boženě Němcové. Na desku přispěli i návštěvníci slavné Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy v Domažlicích v roce 1893.

Schwester Zuzana an die Schwester Božena

Ich bin eine Chodin und heiße Zuzana Duffková. Ich half mit, den Heimat- und Wohltätigkeitsverein der Frauen und Mädchen „Božena Němcová“ in Domažlice zu gründen. Ich beteiligte mich auch an der Gründung der Frauengruppe des Turnvereins Sokol. Etwas, worauf ich richtig stolz bin, ist die erste Gedenktafel in Domažlice, die wir der großen Božena Němcová widmeten. Ihren Beitrag für diese Tafel leisteten auch die Besucher der berühmten Wirtschafts-, Gewerbe- und Volkskundenausstellung 1893 in Domažlice.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 126

České letovisko Chodsko

Jmenuji se Vratislav Pasovský a lidé mě znají jako architekta a vášnivého turistu. Žiji v Praze, ale stal jsem se také čestným občanem chodské vsi Postřekov. Stavím obytné domy, školy a rozhledny. Snad jste o dvou z nich i slyšeli – na pražském Petříně a na Čerchově. Kurzova rozhledna na Čerchově úzce souvisí s mou vášní pro turistiku. Jsem předsedou Klubu českých turistů a Chodsko jsem si zamiloval. Chci, aby sem přijelo co nejvíce lidí z celé naší vlasti.

Tschechische Sommerfrische Chodenland

Mein Name ist Vratislav Pasovský und man kennt mich als Architekten und einen begeisterten Tourismus-Pionier. Ich lebe in Prag, wurde aber Ehrenbürger des Chodendorfes Postřekov (Possigkau). Ich baue Wohnhäuser, Schulen und Aussichtstürme. Von zweien dieser Türme haben Sie vielleicht schon gehört – dem auf dem Prager Petřín und dem auf dem Čerchov. Der Kurz-Aussichtsturm auf dem Čerchov hängt eng mit meiner Begeisterung für Tourismus zusammen. Ich bin Vorsitzender des Tschechischen Touristenclubs und habe mich in das Chodenland verliebt. Ich wünsche mir, dass möglichst viele Leute aus unserer ganzen Heimat hierherkommen.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 128

Chodové inspirují doma i ve světě

Jsem Alois Jirásek, spisovatel a vlastenec. Býval jsem učitelem na gymnáziu v rodném Hronově ve východních Čechách. Později jsem se přestěhoval do Prahy a věnoval se literatuře. Chodsko mi učarovalo už v pětadvaceti. A ve třiatřiceti jsem po studijním pobytu v tomto kraji vydal své *Psohlavce*. Napsal jsem toho ještě mnoho, byl i v politice. A velmi jsem si považoval, že jsem se stal čestným občanem Újezda a Domažlic.

Die Choden inspirieren zu Hause und in der Welt

Ich bin Alois Jirásek, Schriftsteller und Patriot. Ich war Gymnasiallehrer in meinem Geburtsort Hronov (Hronow) in Ostböhmen. Später zog ich nach Prag um und widmete mich dort der Literatur. Das Chodenland bezauberte mich bereits mit fünfundzwanzig. Und mit dreiunddreißig gab ich nach einem Studienaufenthalt in dieser Region mein Buch *Psohlavci* („Die Hundsköpfe“) heraus. Ich schrieb noch viele andere Bücher und betätigte mich auch politisch. Ich schätzte sehr, dass ich zum Ehrenbürger von Újezd (Aujezdl) und Domažlice ernannt wurde.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 130

Kroj žije i díky Trávníčkovi

Jsem Jaroslav Špillar, malíř Chodsko. Pocházím z Plzně, ale v mládí jsme se s rodinou několikrát stěhovali. Na Chodsko jsem jezdil od svých devatenácti. Když jsem dokončil studia na malířské akademii v Praze, usadil jsem se v Postřekově. Říkali mi tu Trávníček – podle místa, kde jsem si postavil ateliér. Učarovala mi chodská krajina i rázovití lidé v krojích. Dokud mi to má choroba dovoľovala, maloval jsem Chodsko a Chody ze všech sil.

s. 131

Die Tracht lebt auch dank Trávníček

Ich bin Jaroslav Špillar, ein Maler des Chodenlandes. Ich stamme aus Pilsen, aber in meiner Jugend zog unsere Familie mehrmals um. Das Chodenland besuchte ich seit meinem 19. Lebensjahr. Als ich die Studien an der Malerakademie in Prag abgeschlossen hatte, ließ ich mich in Postřekov (Possigkau) nieder. Man nannte mich hier Trávníček nach dem Ort, wo ich mein Atelier baute. Die hiesige Landschaft und die urwüchsigen Menschen in Trachten bezauberten mich. Solange es mir meine Krankheit erlaubte, malte ich das Chodenland und die Choden mit all meiner Kraft.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 133

Zachráněné chodské poklady

Mé jméno si snadno zapamatujete: Jindřich Jindřich. Jsem hudebník, skladatel a také sběratel a národopisec. Pocházím z Klenčí pod Čerchovem a kromě doby studií a koncertních šňůr jsem na Chodsku prožil celý život. Zamiloval jsem si zdejší písně, jadrnou řeč, ale i kroje, obrazy a podmalby na skle. Snažil jsem se všechno to krásné zachránit a předat dalším generacím. Proto jsem vydával knihy, přednášel, sbíral a ve svém bytě vystavoval. Chodsko bylo celý můj život.

Gerettete Chodenschätze

Meinen Namen kann man sich leicht merken: Jindřich Jindřich. Ich bin Musiker und Komponist, aber auch Sammler und Völkerkundler. Ich komme aus Klenčí pod Čerchovem (Klentsch) und bis auf meine Studienzeit und die Konzertreisen lebte ich stets im Chodenland. Ich verliebte mich in die hiesigen Lieder, die kernige Mundart, aber auch in die Trachten, Bilder und Hinterglasmalereien. Ich versuchte, all das Schöne zu retten und an weitere Generationen zu übergeben. Deswegen gab ich Bücher heraus, hielt Vorträge, sammelte und stellte in meiner Wohnung aus. Um das Chodenland drehte sich mein ganzes Leben.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 134

Židé, Češi a Němci vedle sebe

Jmenuji se Abraham Langschur a jsem představeným významné židovské náboženské obce v Ronspergu, tedy Poběžovicích. Živí mě podnikání. Jsem nájemcem hraběcího pivovaru a doma mám obchod. Ale hlavně se snažím pečovat o naši obec. Mám tu čest být členem pohřebního spolku Chevra kadiša, pomáhám s úpravami hřbitova a synagogy. V Ronspergu odnepaměti žili Češi, ale dnes je tu většina Němců. A pak tu žijeme my, Židé. Dělán vše pro to, aby naše soužití s katolickými sousedy bylo co nejlepší.

Juden, Tschechen und Deutsche nebeneinander

Ich heiße Abraham Langschur und bin Vorsteher der bedeutenden jüdischen Gemeinde in Ronsperg (Poběžovice). Den Lebensunterhalt sichert mir mein Unternehmen. Ich bin Mieter einer gräflichen Brauerei und zu Hause habe ich einen Laden. Aber hauptsächlich kümmere ich mich um unsere Gemeinde. Ich habe die Ehre, Mitglied der Beerdigungsbruderschaft Chewra Kadischa zu sein, und helfe, den Friedhof und die Synagoge zu pflegen. In Ronsperg lebten seit jeher Tschechen, doch heute sind die meisten Einwohner Deutsche. Und dann leben wir, die Juden, hier. Ich tue alles dafür, dass unser Zusammenleben mit den katholischen Nachbarn so gut wie möglich ist.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 136

Evropský sen Mikuláše z Poběžovic

Mé plné jméno zní Richard Mikuláš Eijiro hrabě Coudenhove-Kalergi. Pocházím z Ronspergu, tedy města, které se původně jmenovalo Poběžovice a které se po roce 1918 k českému názvu opět vrátilo. Jsem doktorem filozofie a – jako reakci na hrůzy Velké války – jsem založil Panevropskou unii. Těší mě, že myšlenka mírového soužití ve spojené Evropě má tolik významných zastánců. Pevně věřím, že se prosadí a v Evropě zavládne trvalý mír.

s. 137

Der Europatraum von Nikolaus von Ronsperg

Mein vollständiger Name lautet Richard Nikolaus Eijiro Graf von Coudenhove-Kalergi. Ich komme aus Ronsperg, einer Stadt, die ursprünglich Poběžovice hieß und nach 1918 zu ihrem tschechischen Namen wieder zurückkehrte. Ich bin Doktor der Philosophie und als Reaktion auf die Schrecken des Großen Krieges gründete ich die Paneuropa-Union. Es freut mich, dass der Gedanke eines friedlichen Zusammenlebens im vereinigten Europa so viele bedeutende Anhänger hat. Ich bin der festen Überzeugung, dass diese Idee sich durchsetzt und ein dauerhafter Frieden in Europa herrschen wird.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 138

Turista a spisovatel Waldschmidt

Bavorský les i sousední Chodsko znám dobře. Jmenuji se Maximilian Schmidt, ale v Německu jsem známý spíše pod přízviskem Waldschmidt. Jsem spisovatel a vášnivý turista. Přátelé mě navrhli na Nobelovu cenu za literaturu. Tu jsem sice nakonec nedostal, ale na mou počest zřídili literární cenu nesoucí mé jméno, která je udělována dodnes.

s. 139

Tourismus-Pionier und Schriftsteller Waldschmidt

Den Bayerischen Wald und das benachbarte Chodenland kenne ich gut. Ich heiße Maximilian Schmidt, aber in Deutschland bin ich eher als Waldschmidt – Schriftsteller und begeisterter Tourist – bekannt. Von meinen Freunden wurde ich für den Nobelpreis vorgeschlagen. Diesen habe ich am Ende nicht erhalten, aber zu meiner Ehre wird bis heute ein, meinen Namen tragender, literarischer Preis vergeben.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 146

Od zoufalství k nejistotě

Martin Ekštejn: Připijme si, strýčku, válku jsme přežili a sešli jsme se ve zdraví. Kolik dobrých chlapů to nemůže říct...

Kmotr: Jen tady z Furth im Waldu na 270! Chystáme jim pomník... Vybíráme, i když doba je pořád zlá. Ale taková bída jak za války už zaplaťpánbůh není a snad už nikdy nebude.

Martin Ekštejn: Je to veselejší, i zvony se pomalu vracejí na kostelní věže. U nás je navíc pořád veliké nadšení z nové republiky.

Kmotr: Jo, slyšel jsem. Radují se prý hlavně Češi a legionáři. Takže i ty, ne? Tady je nálada úplně jiná, a co vím od krajanů z Čech, tak ti taky moc nejásají...

Furth im Wald, 1920

Von der Verzweiflung zur Ungewissheit

Martin Ekštejn: So, alter Kumpel, lass uns trinken, wir haben den Krieg überlebt und wir treffen uns gesund. Wie viele gute Jungs können das nicht sagen ...

Der Kumpel aus Furth: Allein von Furth sind circa 270 Männer gestorben! Wir möchten ein Denkmal für sie bauen... Wir sammeln Geld dafür, auch wenn die Zeiten noch schlecht sind. Aber so viel Elend wie während des Krieges gibt es, Gott sei Dank, nicht mehr und wird es hoffentlich nie mehr wiedergeben.

Martin Ekštejn: Es ist schon viel fröhlicher, auch die Glocken kehren langsam in die Kirchtürme zurück. Darüber hinaus ist die Begeisterung für die neue Republik bei uns nach wie vor groß.

Der Kumpel aus Furth: Ja, das habe ich gehört. Tschechen und Legionäre sollen sich freuen. Du also auch, nicht wahr? Die Stimmung hier ist aber ganz anders, und soweit ich von Landsleuten aus Böhmen weiß, sind die nicht gerade begeistert ...

Furth im Wald, 1920

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 148

Účastníky tohoto fiktivního rozhovoru ve Furth im Waldu v roce 1920 byli:

Martin Ekštejn (1894–1975)

Působíště: Pocházím z Prapořiště, po válce jsem se odstěhoval do Košic, pak do Brna a Šumperka.

Povolání: Ve dvaceti jsem narukoval do války a v roce 1917 se stal legionářem. Přejeli jsme celou Sibiř a do Československa se vrátili v roce 1920. Po válce jsem se stal poštovním úředníkem v Košicích. Ze Slovenska jsem za války musel odejít a raději jsem převzal méně židovsky znějící příjmení po své manželce. Už jako Martin Vrba jsem pokračoval v práci na poště v Brně. Dožil jsem v Šumperku.

Jazyk: Mluvím česky, německy a rusky.

Helmut Koch (1874–1946), rodinný přítel M. Ekšteina, fiktivní postava

Působíště: Narodil jsem se ve Furth im Waldu, tady jsem se oženil a žiju.

Povolání: Jsem vyučený pekař a ve Furth im Waldu mám pekařství. Jako 40letého mě už neodvedli na frontu, ale syna ano. Bohužel nepřežil, a i proto chci, aby měli naši padlí důstojný pomník. Válka mi přinesla povinné dodávky pro armádu, rekvizice a potraviny na přiděl. Na konci války se k všeobecné bídě přidaly hladové bouře a nepokoje. Teď, pár let poté, to není o mnoho lepší – peníze ztrácejí hodnotu a nikdo neví, co bude dál.

Jazyk: Mluvím německy a rozumím česky.

„Bojujeme na všech frontách.“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs 1920 in Furth im Wald waren:

Helmut Koch (1874–1946), Freund der Familie Ekštein, fiktive Figur

Ort: Ich bin in Furth im Wald geboren, hier habe ich geheiratet und hier lebe ich auch.

Beruf: Ich bin ausgebildeter Bäcker und habe eine Bäckerei in Furth im Wald. Als 40-Jähriger wurde ich nicht mehr mobilisiert, aber mein Sohn schon. Leider hat er nicht überlebt. Deshalb möchte ich, dass unsere Gefallenen ein würdevolles Denkmal erhalten. Mit dem Krieg kamen Lieferverpflichtungen für die Armee, Beschlagnahmungen und Lebensmittelkarten. Am Ende des Krieges gingen Hungerrevolten und Unruhen mit dem allgemeinen Elend einher. Jetzt, ein paar Jahre später, ist es nicht viel besser – das Geld verliert an Wert und niemand weiß, was als Nächstes kommt.

Sprache: Ich spreche Deutsch und verstehe Tschechisch.

Martin Ekštein (1894–1975)

Ort: Ich komme aus Prapořiště (Braunbusch). Nach dem Krieg zog ich nach Košice (Kaschau), dann nach Brünn und später nach Šumperk (Mährisch Schönberg).

Beruf: Mit 20 Jahren zog ich in den Krieg und im Jahr 1917 wurde ich zu einem Legionär. Wir durchquerten ganz Sibirien. 1920 kehrte ich in die Tschechoslowakei zurück. Nach dem Krieg arbeitete ich als Postbeamter in Košice. Während des Krieges musste ich die Slowakei verlassen und zog es vor, den weniger jüdisch klingenden Nachnamen von meiner Frau zu übernehmen. Als Martin Vrba setzte ich meine Arbeit bei der Post in Brünn fort.

Sprache: Ich spreche Tschechisch, Deutsch und Russisch.

„Wir kämpfen an allen Fronten.“

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 154

Rozdělení ve společné nejistotě

Mobilizace probíhala na Domažlicku i v Bavorsku spořádaně. Rodiče, ženy a děti vyprovázeli muže na vlak do neznáma. Vojáci doufali v brzký konec války a šťastný návrat domů. Cestou snad zažijí i dobrodružství, o kterých budou moci později vyprávět. Stovky z nich se domů už nevrátily a tisíce si přivezly nemoci a zranění na těle i na duši. O prožitých hrůzách někteří nepromluvili do konce života.

Durch die gemeinsame Unsicherheit verbunden, dennoch getrennt

Die Mobilisierung ist in der Region von Domažlice und in Bayern diszipliniert verlaufen. Eltern, Frauen und Kinder begleiteten die Männer zu einem Zug ins Unbekannte. Die Soldaten hofften auf ein baldiges Ende des Krieges und auf eine glückliche Rückkehr nach Hause. Unterwegs erleben sie vielleicht auch Abenteuer, von denen sie später erzählen können. Hunderte von ihnen kehrten nie wieder nach Hause zurück, und Tausende brachten Krankheiten und Schäden an Körper und Seele mit. Manche schwiegen für den Rest ihres Lebens darüber, was sie erlebt hatten.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 156

Živobytí na příděl

Přídělové lístky na potraviny, tabák a většinu ostatního zboží se za války staly na obou stranách hranice důležitou součástí denního života. Byly symbolem všeobecného nedostatku, který se časem ještě zhoršoval. Předepsané korespondenční lístky, tzv. feldpostky, vojákům umožňovaly ujistit své blízké, že jsou stále ještě mezi živými. Na kritické zprávy z fronty nebylo místo, obsah veškeré pošty byl cenzurován.

Rationiertes Leben

Lebensmittelkarten, Tabak und die meisten anderen Waren wurden während des Krieges zu einem wichtigen Bestandteil des täglichen Lebens auf beiden Seiten der Grenze. Sie waren ein Symbol für einen allgemeinen Mangel, der sich im Laufe der Zeit noch verschlechterte. Mit den vorgeschriebenen Korrespondenzkarten, sogenannten Feldpostkarten, konnten die Soldaten ihren Angehörigen versichern, dass sie immer noch am Leben sind. Es gab keinen Platz für kritische Nachrichten aus der Frontlinie, der Inhalt der gesamten Korrespondenz wurde zensiert.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 158

Bez peněz se válčit nedá

Válka neznamenal jen mobilizaci lidí, ale i veškerých zdrojů. Stát zabavoval zvony na výrobu zbraní a organizoval sbírky všeho možného – penězi počínaje a kostmi konče. K morálním povinnostem občanů rakousko-uherské monarchie i německého císařství patřilo upisování válečných půjček státu. Zvláštní formu válečné sbírky představuje dubový kříž ve Furth im Waldu, do něhož mohli lidé po zaplacení příslušného obnosu zatlouct stříbrný nebo železný hřeb.

Kein Geld, kein Krieg

Der Krieg bedeutete nicht nur die Mobilisierung der Menschen, sondern auch aller Ressourcen. Der Staat beschlagnahmte Glocken, um Waffen herzustellen, und organisierte Sammlungen von allem Möglichen – von Geld bis zu Knochen. Zur moralischen Verpflichtung der Bürger der Österreichisch-Ungarischen Monarchie und des Deutschen Reiches gehörte die Übernahme der Kriegskredite des Staates. Eine besondere Form der Kriegssammlung ist das sogenannte „Eichene Kreuz“ in Furth im Wald, in das man nach Zahlung eines entsprechenden Betrages einen Silber- oder Eisennagel einschlagen konnte.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 160

Mezi orlem a lvem

V závěru války bylo zřejmé, že se cesty dávných sousedů rozcházejí. V zahraničí vznikly československé legie, které bojovaly proti rakousko-uherské a německé armádě. Po vyhlášení samostatnosti v říjnu 1918 Češi odstraňovali symboly monarchie z veřejných budov a začali budovat vlastní republiku. Na druhé straně se rozpadlo Rakousko-Uhersko a Německo čekal osud poražené země.

Zwischen Adler und Löwe

Am Ende des Krieges wurde klar, dass sich die Wege der alten Nachbarn trennten. Im Ausland wurden die tschechoslowakischen Legionen gebildet, die gegen die österreichisch-ungarischen und deutschen Armeen kämpften. Nach der Unabhängigkeitserklärung im Oktober 1918 entfernten die Tschechen die Symbole der Monarchie aus öffentlichen Gebäuden und begannen ihre eigene Republik aufzubauen. Auf der anderen Seite zerfiel Österreich-Ungarn, und Deutschland erwartete das Schicksal des besiegten Landes.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 162

Jedni padlí, dva příběhy

K uctění obětí 1. světové války byly v Domažlicích a ve Furth im Waldu postaveny dva odlišné pomníky – mrtvým bojovníkům a Svobodě. Ve Furth im Waldu vznikl v letech 1928–1932 komplex pomníků důstojně připomínající oběti bitvy u Antlesbrunnu v roce 1703, německo-francouzské války z let 1870–1871 a Velké války 1914–1918. Památník ve formě kaple s malým oltářem, na němž leží měděná vojenská helma, doplňuje mísa s plameny. Je pietním místem tiché vzpomínky na padlé hrdiny.

Naproti tomu v Domažlicích už v roce 1924 odhalili pomník Svobody, který spíše než k válečnému utrpení odkazoval do budoucna. Sochař Otakar Švec na něm zanechal nápis „*Umírali, aby lípa žila“ a „Prst z bojišť / Zborov, Doss Alto, Vouziers / a popraviště / Rumburk“*. Pomník tak připomíná vojáky popravené během rumburské vzpoury, padlé legionáře a nezapomíná ani na ostatní, kteří „proti svému přesvědčení nuceni byli životy své klásti“. Oběti všech vykoupily národní svobodu a samostatnost, které symbolizuje lípa probuzená k životu a mladík s praporem.

Zwei Geschichten der Gefallenen

Um Opfer des Ersten Weltkriegs zu ehren, wurden in Domažlice und Furth im Wald zwei unterschiedliche Denkmäler errichtet – für die gefallenen Krieger und die Freiheit. In Furth wurde 1928–1932 ein Denkmalkomplex errichtet, der an die Opfer der Schlacht von Antlesbrunn 1703, des Deutsch-Französischen Kriegs (1870–1871) und des Ersten Weltkriegs (1914–1918) erinnerte. Das Denkmal in Form eines Tempelbaus mit einem kleinen Altar, auf dem sich ein kupferfarbener Militärhelmet befindet, wird durch eine Schüssel ergänzt, in der Flammen zum Himmel lodern können. Es ist ein Ort stiller Erinnerung an die gefallenen Helden.

Im Jahr 1924 wurde in Domažlice das Denkmal der Freiheit enthüllt, das sich eher auf die Zukunft als auf die Leiden des Krieges bezieht. Das Motto des Bildhauers Otakar Švec „*Sie starben, um die Linde zum Leben zu erwecken*“ und die Aufschrift „*Erde von den Schlachtfeldern / von Zborów, Doss Alto, Vouziers / und von der Hinrichtungsstätte / Rumburk*“ erinnern an Soldaten, die während des Rumburger Aufstands hingerichtet wurden, Legionäre und diejenigen, die „gegen ihren Glauben gezwungen waren, ihr Leben aufzuopfern“. Ihre Opfer, die die nationale Freiheit und Autonomie erlöst, sind hier durch eine zum Leben erwachte Linde und einen jungen Mann mit Flagge symbolisiert.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 172

Jdeme domů. Ne, doma už jsme

On: Prý mají mobilizovat armádu! Starosta a další už utekli do Říše a ostatní chlapi jdou v noci taky. Nachystej děti, jdeme domů.

Ona: Ale já jsem doma tady, nikam nechci. Děti chodí do české školy, ty jsi státní zaměstnanec, zvládneme to tady.

On: Nechápeš, že Československo nemá budoucnost? Nikdy nemělo... Podívej se na Hitlera, co dokázal, a vzpomeň si na to, kdo tady vyhrál poslední volby. Lidi chtějí domů – do Říše!

Ona: Dělej, jak myslíš, ale já s dětmi zůstávám. Nejdu nikam a jako Češka do rajchu už vůbec ne. Copak nevidíš, jak se lidi změnili? Té nenávisti všude kolem...

Folmava, 20. září 1938

Wir gehen nach Hause. Nein, wir sind hier zu Hause

Er: Es soll eine Mobilisierung der Armee geben! Der Bürgermeister und andere sind bereits ins Reich geflohen und die anderen Jungs gehen heute Abend auch. Mach die Kinder bereit, wir gehen nach Hause.

Sie: Aber ich bin hier zu Hause, ich will nirgendwohin. Die Kinder gehen in die tschechische Schule, du bist Staatsbeamter, wir können es hier schaffen.

Er: Verstehst du nicht, dass die Tschechoslowakei keine Zukunft hat? Sie hatte sie auch nie ... Schau den Hitler an, was er getan hat, und denk daran, wer hier die letzte Wahl gewonnen hat. Die Leute wollen nach Hause – ins Reich!

Sie: Mach, was du denkst, aber ich und die Kinder, wir bleiben da. Ich gehe nirgendwohin, und als Tschechin ins Reich – auf keinen Fall. Siehst du nicht, wie sich die Menschen verändert haben? Der Hass überall ...

Vollmau, 20. September 1938

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 174

Účastníci tohoto fiktivního rozhovoru na Folmavě 20. září 1938 byli:

Marie roz. Vaňková, provdaná Waneková (1901–1980), fiktivní postava

Působíště: Narodila jsem se ve Ždánově jako Marie Vaňková. Když jsem se pak vdala za Hanse Waneka, tak se mi příjmení ani moc nezměnilo. Přestěhovala jsem se za mužem na Folmavu. S Němci jsem se potkávala už dřív, oba mí starší bratři i otec chodívali za prací do Bavor. A já tam jezdila na handl ke známým, abych uměla dobře německy.

Povolání: Jsem v domácnosti a starám se o děti. Není to teď pro mě na Folmavě snadné, lidem tady čím dál víc vadí, že jsem Češka, a občas někdo utrousí, ať radši odjedeme, že tady bude brzo Říše. I na Hanse se někteří Němci jako na státního zaměstnance dívají skrz prsty. Když vidím, kolik lidí tady věří Hitlerovi a Henleinovi, je mi z toho úzko. Mám obavu z toho, co nás všechny čeká.

Jazyk: Mluvím německy stejně dobře jako česky.

Hans Wanek (1895–1944), fiktivní postava

Působíště: Narodil jsem se na Folmavě do německy mluvící rodiny, po válce jsem se vrátil domů, oženil se s Marií, kterou jsem poznal ve vnitrozemí, a teď žijeme tady.

Povolání: Jsem poštovní doručovatel, tedy státní zaměstnanec, a o politiku se moc nezajímám. Moje žena je Češka a děti chodí do české školy. Jako pošťák přijdu do styku s mnoha lidmi a vidím, jak se jejich vztah k zemi, v níž žijí, proměňuje. Nejdřív, hned po válce, se Němci chtěli připojit k Německu a Češi zase byli nadšení z nové republiky. Po čase se to uklidnilo a vztahy se zlepšily, ale od krize a nástupu Hitlera je všechno úplně jinak. Většina místních Němců poslouchá Henleina a říká, že chce domů do Říše. Ze všech problémů obviňují Čechy, ti zase Němce a jedni nemůžou přijít druhým na jméno... Myslím, že se schyluje k další válce.

Jazyk: Mluvím německy i česky.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs am 20. September 1938 in Vollmau waren:

Name: **Hans Wanek (1895–1944)**, fiktive Person

Ort: Ich wurde in Vollmau in einer deutschsprachigen Familie geboren. Nach der Rückkehr aus dem Krieg heiratete ich Marie, die ich im Binnenland kennengelernt hatte, und nun wohnen wir hier.

Beruf: Ich bin Briefträger, also ein staatlicher Angestellter, und ich kümmere mich nicht weiter um Politik. Meine Frau ist Tschechin und die Kinder gehen in die tschechische Schule. Als Briefträger komme ich mit vielen Leuten in Kontakt und sehe, wie sich das Verhältnis zu dem Land, in dem wir leben, verändert. Unmittelbar nach dem Krieg wollten die Deutschen nach Deutschland und die Tschechen waren wiederum von der neuen Republik begeistert. Mit der Zeit beruhigte sich das und die Beziehungen zueinander verbesserten sich, aber seit der Krise und dem Machtantritt Hitlers ist alles völlig anders. Die meisten Deutschen hören auf Konrad Henlein und sagen, dass sie „heim ins Reich“ wollen. An allen Problemen seien die Tschechen schuld, und diese wiederum geben alle Schuld den Deutschen. Die einen können die anderen nicht ausstehen ... Ich glaube, es wird einen weiteren Krieg geben.

Sprache: Ich spreche Deutsch und Tschechisch.

Name: **Marie geb. Vaňková**, verheiratete **Waneková (1901–1980)**, fiktive Person

Ort: Ich wurde in Ždánov (Tannawa) als Marie Vaňková geboren. Nach der Heirat mit Hans Wanek hat sich mein Nachname nicht sonderlich verändert. Ich bin zu meinem Mann nach Vollmau gezogen. Mit Deutschen hatte ich schon zuvor Kontakt. Meine beiden älteren Brüder und mein Vater hatten in Bayern Arbeit gefunden und ich fuhr dorthin zu Bekannten zum Austausch, um gut Deutsch zu lernen.

Beruf: Ich bin Hausfrau und kümmere mich um die Kinder. Ich habe es in Vollmau nicht leicht. Immer mehr Leute stoßen sich daran, dass ich Tschechin bin, und manchmal bekomme ich zu hören, dass wir lieber wegziehen sollten, denn das Gebiet hier würde bald zum Reich gehören. Auch Hans wird von einigen Deutschen schief angesehen, weil er Staatsangestellter ist. Wenn ich sehe, wie viele Menschen hier Hitler und Henlein vertrauen, dann verängstigt mich das. Ich bin besorgt, was uns alle erwartet.

Sprache: Ich spreche Deutsch genauso gut wie Tschechisch.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 180

Ani dobrovolně, ani rádi

Vznik Československa v roce 1918 na Domažlicku neoslavovali všichni. Německy mluvící obyvatelé viděli svou budoucnost jinde. Chtěli také svůj stát – Německé Rakousko (Deutschösterreich). Úředníci v Horšovském Týně, Hostouni, Poběžovicích a okolí odmítli věrnost republice a místní lidé začali tvořit vlastní vojenské oddíly. Československá vláda se rozhodla tyto části Domažlicka v prosinci 1918 obsadit armádou a odpor zlomit silou. Obyvatelé německé národnosti žijící na Domažlicku se tak stali občany Československa. Ale nedobrovolně a neradi.

Weder freiwillig noch gerne

Die Gründung der Tschechoslowakei im Jahr 1918 wurde im Umland von Domažlice nicht von allen Bewohnern gefeiert. Die deutschsprachige Bevölkerung sah ihre Zukunft woanders. Sie wollte auch ihren eigenen Staat haben – „Deutschösterreich“. Die Beamten in Horšovský Týn (Bischofteinitz), Hostouň (Hostau), Poběžovice (Ronsperg) und Umgebung verweigerten der Republik die Treue, und die Menschen vor Ort begannen, ihre eigenen Militäreinheiten zu bilden. Im Dezember 1918 beschloss die tschechoslowakische Regierung, diese Teile des Landes in der Region von Domažlice mit einer Armee zu besetzen, und sie begann, den Widerstand mit Gewalt zu unterdrücken. Die Einwohner mit deutscher Staatsangehörigkeit, die in der Gegend von Domažlice lebten, wurden zu Bürgern der Tschechoslowakei; jedoch unfreiwillig und ungern.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 182

Dočasně smíření úspěchem

Dvacátá léta byla v Československu na rozdíl od Německa poměrně klidná. Země byla bezpečná, počet nezaměstnaných klesal, inflace neničila lidem úspory a jejich život se pomalu, ale jistě zlepšoval. Češi i Němci nejen na Domažlicku byli celkově spokojeni. Hlasy radikálních stran, které byly zejména zpočátku velmi hlasité, zeslábly. Potvrzovaly to výsledky voleb, v nichž se dařilo hlavně sociálním demokratům a agrárikům – ať už českým, nebo německým.

Durch Erfolg vorübergehend versöhnt

In den 1920er-Jahren war es in der Tschechoslowakei im Gegensatz zu Deutschland relativ ruhig. Das Land war sicher, die Zahl der Arbeitslosen ging zurück, die Inflation ruinierte nicht die Ersparnisse der Menschen, und ihr Leben verbesserte sich langsam. Nicht nur in der Region von Domažlice waren Tschechen und Deutsche zufrieden. Die Stimmen radikaler Parteien, die zunächst besonders laut waren, wurden allmählich schwächer. Dies wurde durch das Ergebnis der Wahlen deutlich, in denen Sozialdemokraten und Agrarier – sowohl auf tschechischer als auch auf deutscher Seite – erfolgreich waren.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 186

Za vidinou blahobytu a nacionalismu

Světová hospodářská krize třicátých let změnila vše. V Československu vzrostla nezaměstnanost a chudoba. Mnozí Němci v pohraničí nadšeně sledovali, jak v Německu Adolf Hitler zajistil práci a pořádek. Jeho radikální projevy o předurčenosti Němců k vládě nad ostatními národy našly vděčné publikum i za hranicemi. V německém pohraničí zvítězila ve volbách v roce 1935 německými nacisty podporovaná Sudetoněmecká strana Konráda Henleina s jasným heslem – „Heim ins Reich!“ („Domů do Říše!“).

Für die Vision von Wohlbefinden und Nationalismus

Die Weltwirtschaftskrise in den 1930er-Jahren hat alles verändert. In der Tschechoslowakei haben Arbeitslosigkeit und Armut zugenommen. Viele Deutsche im Grenzgebiet beobachteten begeistert, wie Adolf Hitler in Deutschland Arbeit und Ordnung sicherte. Seine radikalen Reden über die Prädestination der Deutschen, über andere Nationen zu herrschen, fanden ein dankbares Publikum auch außerhalb der Grenze. Im deutschen Grenzgebiet gewann die von den Nazis unterstützte Sudetendeutsche Partei im Jahre 1935 die Wahlen, mit dem klaren Motto „Heim ins Reich!“.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

S. 196

Pravda osvobozuje

Bohumil Stašek: Krásný den a krásná pouť. Před šesti lety jsme tady navzdory okupantům přísahali vlasti svou věrnost a dnes můžeme Bohu děkovat za svobodu. A také Vám, Matte. Vaši chodští předci mohou být hrdí.

Matt Konop: Děkuji Vám, monsignore. Pořád vzpomínám na květen. Jaká to byla radost, když nás znenadání místo bílých praporů a nejistých pohledů začaly vítat československé vlajky, úsměvy, koláče a pivo!

Bohumil Stašek: Při záboru v devětatřicátém to bylo přesně obráceně. Na zaraženém domažlickém rynku se naparovali esesmani a wehrmacht, které předtím na Folmavě místní nadšeně vítali jako osvoboditele.

Matt Konop: A nemyslíte, monsignore, že už Němci pochopili, že je Hitler obelhal? No, a jestli ne, tak věřím, že jim to dojde, až navštíví třeba koncentrační tábor Flossenbürg. Samozřejmě budou-li chtít znát pravdu – protože ne práce, ale pravda osvobozuje...

vavřínecká pouť, srpen 1945

Die Wahrheit macht uns frei

Bohumil Stašek: Ein schöner Tag und eine schöne Wallfahrt. Vor sechs Jahren haben wir trotz der Besatzer unserem Land die Treue geschworen, und heute können wir Gott für unsere Freiheit danken. Und Ihnen auch, Matt. Ihre aus dem Chodenland stammenden Vorfahren können stolz sein.

Matt Konop: Danke, Monsignore. Ich erinnere mich noch an den Mai. Was für eine Freude war es, statt weißer Fahnen und ängstlicher Blicke plötzlich tschechoslowakische Flaggen, Lächeln, Kuchen und Bier begrüßen zu können!

Bohumil Stašek: Im Jahr 1939, während der Besatzung, war es genau das Gegenteil. SS-Soldaten und Wehrmacht sind auf dem Stadtplatz herumstolzisiert, als sie zuvor von den Einheimischen als Befreier begeistert aufgenommen worden waren.

Matt Konop: Und denken Sie nicht, Monsignore, dass die Deutschen schon verstanden haben, dass Hitler sie getäuscht hat? Nun, wenn nicht, glaube ich, dass sie es herausfinden werden, wenn sie zum

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Beispiel das Konzentrationslager Flossenbürg besuchen. Natürlich, wenn sie die Wahrheit wissen wollen – denn nicht Arbeit, sondern die Wahrheit macht uns frei ...

Wallfahrt zum heiligen Laurentius, August 1945

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 198

Účastníci tohoto fiktivního rozhovoru při vavřínecké pouti v srpnu 1945 byli:

Mons. Bohumil Stašek (1886–1948)

Působíště: Praha, vyšehradská kapitula

Povolání: Jsem katolický kněz a dlouhá léta působím na pražském Vyšehradě, kde jsem založil i stejnojmenné nakladatelství. Stál jsem u zrodu Československé strany lidové a až do války jsem za ni zasedal v parlamentu. Na národní pouti na sv. Vavřínečku jsem měl v srpnu 1939 vlastenecké kázání a hned v září mě zatklo gestapo. Za války mě věznili v koncentráku v Dachau. Z poválečné lidovecké politiky v Národní frontě nemám dobrý pocit...

Jazyk: Mluvím česky a samozřejmě umím i německy, latinsky...

Matt Konop (1906–1983)

Působíště: Wisconsin, USA

Povolání: Jsem americký voják. Vyrostl jsem na mléčné farmě jako jedno z 12 dětí. Mí prarodiče přišli do Wisconsinu z Chodska. V roce 1940 jsem se stal důstojníkem a po vylodění v Normandii v Den D jsem bojoval v Evropě. Měl jsem to štěstí, že jsem osvobozoval i Chodsko. Po válce asi začnu prodávat pojištění a snad se do krásné země svých předků ještě jednou nebo dvakrát podívám.

Jazyk: Mluvím anglicky, ale doma se mluvilo česky, takže umím i po našem.

To jsem zvědav, kdo přijde další.

Ich frage mich, wer als nächster kommt.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs bei der Wallfahrt zum heiligen Laurentius im August 1945 waren:

Name: Matt Konop (1906–1983)

Ort: Wisconsin, USA

Beruf: Ich bin ein amerikanischer Soldat und bin als eines von 12 Kindern auf einem Milchbauernhof aufgewachsen. Meine Großeltern kamen aus dem Chodenland nach Wisconsin. Im Jahre 1940 wurde ich Offizier und nach der Landung in der Normandie als Teilnehmer an der Operation „D-Day“ kämpfte ich in Europa. Ich hatte das Glück, auch das Chodenland zu befreien. Nach dem Krieg fange ich wahrscheinlich an, Versicherungen zu verkaufen, und hoffentlich werde ich das schöne Land meiner Vorfahren noch ein- oder zweimal besuchen dürfen.

Sprache: Ich spreche Englisch, aber zu Hause wurde Tschechisch gesprochen.

Name: Msgr. Bohumil Stašek (1886–1948)

Ort: Prag, Kollegiatkapitel auf dem Vyšehrad

Beruf: Ich bin katholischer Priester und habe viele Jahre auf dem Vyšehrad gewirkt, wo ich den gleichnamigen Verlag gründete. Ich war Gründungsmitglied der tschechoslowakischen Volkspartei, und bis zum Krieg habe ich die Partei im Parlament vertreten. Bei der nationalen Wallfahrt zum heiligen Laurentius im August 1939 hielt ich eine patriotische Predigt und im September wurde ich von der Gestapo verhaftet. Während des Krieges wurde ich in das Konzentrationslager in Dachau eingesperrt. In der Nachkriegs-Volkspolitik fühle ich mich nicht wohl.

Sprache: Ich spreche Tschechisch und kann natürlich auch Deutsch, Latein...

Heiliger Laurentius, hilf mir.

Saint Lawrence, thank you! Praise the Lord!

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 204

Přežít

Wehrmacht v březnu 1939 pochodoval po domažlickém náměstí sebevědomě. Vždyť naplňoval vůdcův rozkaz a přání, aby Československo přestalo existovat. Pro přihlížející Čechy, Židy a odpůrce nacistů to byl bolestný pohled, který nevěstil nic dobrého. Stačilo si vzpomenout na mrtvé během záboru a na pocit zrady po přijetí mnichovské smlouvy na podzim roku 1938. Nikdo nám nepomůže, musíme to přežít.

Überleben

Im März 1939 marschierte die Wehrmacht souverän über den Stadtplatz von Domažlice. Schließlich erfüllte sie den Befehl des Führers, der wünschte, dass die Tschechoslowakei zu existieren aufhöre. Für die Zuschauer wie Tschechen, Juden und Gegner der Nazis war es ein schmerzhafter Anblick, der nichts Gutes verhieß. Es genügte, sich an die Toten während der Annexion und das Gefühl des Verrats nach dem Münchner Abkommen im Herbst 1938 zu erinnern. Niemand wird uns helfen, wir müssen überleben.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 206

Když mluví zbraně, múzy mlčí

Co spojuje pomník chodského spisovatele a básníka s bavorskou mlékárnou? Odpověď zní – kameny. Po úmrtí Jindřicha Šimona Baara, oblíbeného spisovatele, katolického kněze a rodáka z Klenčí pod Čerchovem, se jeho přátelé rozhodli postavit mu pomník na Výhledech. Slavnostní odhalení díla Ladislava Šalouna si 5. července 1933 nenechalo ujít na 30 tisíc lidí. Ještě než v listopadu 1938 nacistické Německo dodatečně zabralo i Klenčí pod Čerchovem, odvezli Češi bronzovou sochu J. Š. Baara na nádvoří domažlického muzea. Mohutný kamenný podstavec ale němečtí dělníci v roce 1940 odstřelili a kameny použili při stavbě mlékárny v nedalekém Waldmünchenu. O sedm let později se socha mohla vrátit na staré místo, ale na nový sokl. Původní kameny zůstaly na druhé straně hranice.

Wenn die Waffen sprechen, schweigen die Musen

Was verbindet das Denkmal des chodischen Schriftstellers und Dichters Jindřich Šimon Baar mit der bayerischen Molkerei? Die Antwort lautet: Steine. Nach dem Tod des beliebten Schriftstellers und katholischen Priesters, der in Klenčí pod Čerchovem (Klentsch) geboren wurde, beschlossen seine Freunde, ihm ein Denkmal auf dem Hügel Výhledy zu errichten. An der feierlichen Enthüllung des Werkes von Ladislav Šaloun am 5. Juli 1933 nahmen 30 000 Menschen teil. Bevor Klenčí pod Čerchovem im November 1938 von Deutschland besetzt wurde, transportierten die Tschechen die Bronzestatue von J. Š. Baar in den Hof des Museums in Domažlice. Im Jahre 1940 sprengten deutsche Arbeiter den massiven Steinsockel und bauten mit diesen Steinen eine Molkerei im nahegelegenen Waldmünchen. Sieben Jahre später konnte die Statue an den alten Ort, doch auf einen neuen Sockel zurückkehren. Die ursprünglichen Steine blieben auf der anderen Seite der Grenze.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 208

Kapitulace a mír

Závěr války ve Furth im Waldu byl v noci z 25. na 26. dubna 1945 zahájen ostřelováním města přicházející americkou armádou. Dopoledne 26. dubna se zbytky německé tankové divize podplukovníka Zimmermana připravovaly k napadení Američanů. K útoku už ale nedošlo a americké tanky vjely po 16. hodině do města bez odporu. V oknech se objevily bílé prapory a o hodinu později vyšli z hotelu Zur Post („U Pošty“) němečtí vojáci, aby se bezpodmínečně vzdali. Mírová doba tak začala kapitulací a čtyřletým soužitím s americkými okupačními jednotkami, které město definitivně opustily až v roce 1949.

Kapitulation und Frieden

Das Kriegsende in Furth im Wald begann in der Nacht vom 25. auf den 26. April 1945, als die Stadt von der US-Armee beschossen wurde. Am Vormittag des 26. April bereiteten sich die Überreste der deutschen Panzerdivision unter der Führung vom Oberstleutnant Zimmerman auf einen Angriff gegen die Amerikaner vor. Der Angriff war jedoch nicht mehr möglich und die Panzer der US-Armee kamen nach 16 Uhr ohne Widerstand in die Stadt. Weiße Banner tauchten in den Fenstern auf und eine Stunde später kamen deutsche Soldaten aus dem Hotel „Zur Post“, um sich bedingungslos zu ergeben. Die Friedenszeit begann mit der Kapitulation und der vierjährigen Koexistenz mit den amerikanischen Besatzungstruppen, die die Stadt erst 1949 verließen.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 210

Nepolapitelný Jan z Casablancy

V oscarovém filmu *Casablanca* z roku 1942 vystupuje postava českého odbojáře Viktora Lászlóa. Jeho předlohou byl Jan Smudek (1915–1999) z Bělé nad Radbuzou. Dne 8. června 1939 v Kladně se svým spolužákem přepadl strážmistra německé policie Wilhelma Kniesta a při pokusu získat jeho zbraň ho Smudek zastřelil. Podařilo se mu utéct a zmizet. Když byl v březnu 1940 v Domažlicích náhodně objeven klatovským gestapem při domovní prohlídce, jednoho příslušníka těžce postřelil a znovu utekl. Začalo velké zatýkání. Jen z Domažlic skončilo 150 osob v koncentračním táboře Flossenbürg.

Smudek se přes Slovensko, Maďarsko, Jugoslávii, Řecko, Turecko, Sýrii a Libanon dostal do jižní Francie, kde se připojil k československé zahraniční jednotce. Po francouzské kapitulaci odešel do Anglie a do konce války bojoval v královském letectvu RAF. Po tzv. Vítězném únoru 1948 emigroval a do své vlasti se vrátil znovu až po nabytí svobody v roce 1989.

Schwer fassbarer Jan von Casablanca

Der Oscar-prämierte Film *Casablanca* von 1942 zeigt die Figur des tschechoslowakischen Widerstandskämpfers Viktor László. Sein Vorbild war Jan Smudek (1915–1999) aus der Stadt Bělá nad Radbuzou (Weißensulz). Am 8. Juni 1939 kam er in die Stadt Kladno (Kladen) und erschoss mit seinem Klassenkameraden den deutschen Polizisten Wilhelm Kniest bei dem Versuch, an dessen Waffe zu kommen. Ihm gelang es dann, zu flüchten und zu verschwinden. Als er im März 1940 bei einer Hausdurchsuchung von der Gestapo aus Klatovy (Klattau) zufällig entdeckt wurde, wurde einer der Gestapo-Angehörigen angeschossen und Smudek rannte wieder davon. Eine große Razzia begann und es gab viele Verhaftungen. Allein aus Domažlice wurden 150 Personen in das Konzentrationslager Flossenbürg geschickt.

Smudek schaffte es, über die Slowakei, Ungarn, Jugoslawien, Griechenland, die Türkei, Syrien und den Libanon nach Südfrankreich zu fliehen, wo er sich der tschechoslowakischen Truppe anschloss. Nach der Kapitulation der Franzosen ging er nach England und kämpfte bis Kriegsende bei der Royal Air Force. Nach dem Sieg der Kommunisten im Februar 1948 emigrierte er und kehrte erst nach der Wende im Jahre 1989 wieder in seine Heimat zurück.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 212

75 nekonečných kilometrů od domova

Taková vzdálenost dělila od domova na 150 domažlických občanů zatčených v rámci vyšetřování Smudkova případu. Tvořili však jen zlomek z přibližně 100 tisíc vězňů, kteří za války prošli koncentračním táborem Flossenbürg nedaleko hraničního přechodu Rozvadov. Na 30 tisíc z nich tamní nelidské životní podmínky nepřežilo – mezi nimi i devět občanů z Domažlic. K vězňům tábora určeným k otrokové práci v žulových dolech patřili mezi mnoha jinými i velitelé Slovenského národního povstání, generálové Golian a Viest, dále Závěš Kalandra (v procesu s Miladou Horákovou roku 1950 odsouzen komunisty k smrti) nebo organizátoři neúspěšného atentátu na Hitlera.

75 endlose Kilometer von zu Hause

Etwa 75 kilometer von zu Hause entfernt waren 150 Bürger von Domažlice, die im Rahmen der Untersuchung des Falles „Smudek“ verhaftet wurden. Sie machten nur einen Bruchteil der rund 100 000 Gefangenen aus, die während des Krieges im Konzentrationslager Flossenbürg in der Nähe des Grenzübergangs Rozvadov (Roßhaupt) landeten. 30 000 von ihnen überlebten die unmenschlichen Lebensbedingungen dort nicht – darunter neun Bürger aus Domažlice. Unter den Gefangenen des Lagers, die zur Sklavenarbeit in die Granitsteinbrüche geschickt wurden, waren unter anderem Kommandeure des Slowakischen Nationalaufstandes, die Generäle Golian und Viest, oder z. B. Závěš Kalandra (der im Prozess gegen Milada Horáková im Jahre 1950 zum Tode verurteilt wurde) oder die Organisatoren des gescheiterten Attentats auf Hitler.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 214

Zázrak ve Svržnu

Na konci války se Svržno poblíž Hostouně stalo dějištěm zázraku. Nepřátelé se dokázali domluvit a uchránit stádo vzácných koní z místního hřebčína. Příběh operace „Cowboy“, která tu začala, dokonce inspiroval tvůrce hollywoodského filmu *Zázračná záchrana bílých hřebců*.

V době, kdy se dunění fronty přiblížilo na doslech, se německý zvěrolékař 27. dubna 1945 vypravil ze Svržna do bavorského Elsarnu. Chtěl přesvědčit amerického velitele, že je potřeba zachránit na 650 ušlechtilých koní z jeho hřebčína. Byli mezi nimi angličtí plnokrevníci, arabští hřebci a na 250 bílých lipicánů z císařské jezdecké akademie ve Vídni. V pásu směrem na Hostouň byla zastavena palba a po dohodě s vrchním velitelem wehrmachtu v oblasti mohli Američané obsadit stáje a postarat se o koně až do 8. května, kdy byla podepsána kapitulace. O týden později vyrazily nákladní vozy s koňmi do Bavorska a odtud některá zvířata pokračovala přes Janov do USA, lipicáni do slovinské Lipice a do vídeňského Hofburgu a několik výjimečných koní získala i Československá vojenská správa.

Wunder in Svržno

Am Ende des Krieges wurde Svržno (Zwirschen) bei Hostouň (Hostau) zum Schauplatz eines Wunders. Deutsche und amerikanische Soldaten waren in der Lage, untereinander zu vereinbaren, eine Herde seltener Pferde aus dem örtlichen Gestüt zu retten. Die Geschichte der Operation „Cowboy“, die hier begann, inspirierte sogar den Schöpfer des Hollywood-Films *Miracle of the White Stallions*.

Als sich am 27. April 1945 das Dröhnen der Front näherte, reiste ein deutscher Tierarzt von Svržno nach Elsarn in Bayern. Er wollte den amerikanischen Kommandanten davon überzeugen, dass 650 edle Pferde gerettet werden mussten. Darunter waren Englische Vollblüter, Araberhengste und 250 weiße Lipizzaner der Spanischen Hofreitschule in Wien. In der Zone in Richtung Hostouň wurde um Waffenstillstand gebeten, und nach der Absprache mit dem Oberbefehlshaber der Wehrmacht in dieser Gegend konnten die Amerikaner die Ställe besetzen und bis zum 8. Mai sich um die Pferde kümmern, bis die Kapitulation unterzeichnet wurde. Eine Woche später fuhren Lastkraftwagen mit Pferden nach Bayern, von dort aus ging es über Genua in Italien weiter in die USA. Die Lipizzaner wurden nach Lipica in Slowenien und zur Wiener Hofburg gebracht und mehrere außergewöhnliche Pferde wurden von der tschechoslowakischen Militärverwaltung erworben.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 220

Svatý Vavřinec na chodské pouti

Pouť k počtě svatého Vavřince, jemuž je zasvěcen kostel na Veselé hoře jen pár kilometrů od Domažlic, bývala jednou z mnoha. Ale po záboru českého Chodska v listopadu 1938 a zbytku země v březnu 1939 nacistickým Německem se její význam proměnil. V srpnu 1939 na ní 120 tisíc poutníků manifestovalo svou věrnost víře i českému národu. Po válce pokračovala jako církevní slavnost až do nástupu komunistů. Po něm se proměnila v oslavu husitského vítězství a nového režimu. Později, v padesátých letech, získala folklorní charakter a název Chodské slavnosti, který si podržela dodnes. Po roce 1990 se však mohl vrátit i svatý Vavřinec a slavnostní pobožnosti.

Od 2. poloviny 19. století putovali na Veselou horu do kostelíka sv. Vavřince hlavně věřící z blízké Stráže a Nevolic. Obliba pouti postupně rostla, ale 13. srpen 1939 přinesl doslova šok. Pět měsíců poté, co byl vyhlášen protektorát Čechy a Morava a na domažlickém náměstí byly vyvěšeny hákové kříže, se Veselá hora stala dějištěm národní poutě. Zúčastnilo se jí neuvěřitelných 120 tisíc poutníků z celé země a emotivní řeč kněze a politika Bohumila Staška s přísahou věrnosti vlasti kolovala po celou dobu války mezi lidmi v opisech.

Po válce a pěti letech strávených v nacistických lágrech se Bohumil Stašek na pouť vrátil 12. srpna 1945. Tentokrát přišlo na 80 tisíc lidí. Převzetí moci komunisty v únoru 1948 však znamenalo zásadní změnu. Místo svatého Vavřince měla pouť oslavovat husitské vítězství z roku 1431 a nový režim. Mše na Vavřinečku byla zakázána, a tak byla pouť přesunuta do Domažlic. V budovatelských 50. letech v jejím programu nechyběly manifestační svozy obilí, vystoupení členů Svazu československo-sovětského přátelství a vojenské přehlídky smělých obránců „hráze socialismu“.

Po roce 1955 přišlo rozhodnutí, že se pouť stane folklorní přehlídkou pod novým názvem Chodské slavnosti. Počátkem 60. let byl termín jejího konání přesunut na červenec, kdy se slavil Den pohraniční stráže. Mučedníka nahradil pohraničník. Během krátkého uvolnění atmosféry ve společnosti koncem 60. let se vrátil nejen srpnový termín, ale na dva roky i původní církevní charakter poutě. Normalizace však svatého Vavřince znovu vykazala a církevním poutím na dvacet let odzvonilo. Chodské slavnosti pokračovaly dál jako čistě folklorní festival.

Návrat svatého Vavřince a prozatím poslední změny přišly po roce 1990. Svatovavřinecká pouť byla obnovena a spojena s Chodskými slavnostmi. Po přechodném poklesu zájmu veřejnosti o folklor si slavnosti od poloviny 90. let získaly renomé velkolepé přehlídky chodské lidové kultury. Dnes tak ke slavnostem neodmyslitelně patří slavné mše svaté na Vavřinečku i staročeský jarmark na malebném domažlickém náměstí, hudební vystoupení a filmová představení. Za více než 150 let pouť ke svatému Vavřinci doputovala k Chodským slavnostem. Ušla dlouhou cestu a stala se velkým svátkem, který spojuje lásku k Bohu s láskou k Chodsku.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

St. Laurentius auf der chodischen Wallfahrt

Die Wallfahrt zu Ehren des St. Laurentius, dem die Kirche auf dem Berg Veselá hora nicht weit von Domažlice entfernt gewidmet ist, war eine von vielen. Aber nach der Besetzung des Chodenlandes im Oktober 1938 und des Restes des Landes im März 1939 durch die deutschen Truppen hat sie sich verändert. Im August 1939 demonstrierten 120 000 Pilger ihren Glauben und ihre Treue gegenüber dem tschechischen Volk. Nach dem Krieg lebte sie als kirchliches Fest bis zur Machtübernahme durch die Kommunisten weiter. Danach wurde sie zu einer Feier des Sieges der Hussiten und des neuen Regimes deklariert. Später, in den 1950er-Jahren, bekam die Wallfahrt den Charakter eines Folklorefestes mit der Bezeichnung Chodské slavnosti („Chodenfest“), und der hat sich bis heute erhalten. Nach dem Jahre 1990 konnten jedoch auch St. Laurentius und die feierlichen Andachten zurückkehren.

Vor allem Gläubige aus den nahegelegenen Dörfern Stráž (Hochwarth) und Nevolice (Newolitz) wanderten seit der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts auf den Berg zur St.-Laurentius-Kirche. Nach und nach wuchs die Anzahl der Pilger. Am 13. August 1939, fünf Monate nachdem das Protektorat Böhmen und Mähren erklärt und Hakenkreuzfahnen auf dem Stadtplatz von Domažlice aufgehängt worden waren, wurde der Laurentiusberg zum Schauplatz einer nationalen Wallfahrt. Diese wurde von unglaublichen 120 000 Pilgern aus dem ganzen Land besucht, und die emotionale Rede des Priesters und Politikers Bohumil Stašek mit einem Treueeid auf die Heimat hat während des Krieges unter den Menschen in Abschriften kursiert.

Nach dem Krieg und fünf Jahren in Konzentrationslagern kehrte Bohumil Stašek am 12. August 1945 zur Wallfahrt zurück. Diesmal kamen 80 000 Menschen. Die Machtübernahme durch die Kommunisten im Februar 1948 führte jedoch zu einem grundlegenden Wandel. Anstelle eines Kirchenfestes sollte die Wallfahrt zu einer Feier des Hussitensieges von 1431 und des neuen Regimes werden. Sie wurde nach Domažlice verlegt. In den 50er-Jahren standen z. B. Getreideernte, Veranstaltungen des Tschechoslowakisch-Sowjetischen Freundschaftsvereins oder Militärparaden im Vordergrund.

Nach dem Jahre 1955 kam die Entscheidung, ein Volksfest mit dem Namen „Chodské slavnosti“ zu organisieren. Anfangs der 60er-Jahre wurde der Veranstaltungstermin auf Juli verschoben und das Volksfest als „Tag der Grenzwache“ gefeiert. Der Märtyrer wurde durch den Grenzbeamten ersetzt. Während der kurzen politischen Entspannung in den späten 1960er-Jahren kehrte nicht nur der Augusttermin, sondern auch der ursprüngliche kirchliche Charakter der Wallfahrt für zwei Jahre zurück. Doch in der Zeit der Normalisierung wurde St. Laurentius erneut ausgewiesen. 20 Jahre lang gab es keine Kirchenwallfahrten. Das Chodenfest fand in dieser Zeit als reines Folklorefestival statt.

Die Rückkehr von St. Laurentius und die bisherigen letzten Veränderungen kamen nach 1990. Nach einem vorübergehenden Rückgang des öffentlichen Interesses kehrten die Feierlichkeiten seit Mitte der 90er-Jahre wieder in voller Pracht zurück. Zum festen Bestandteil des Volksfestes sind auch die berühmte heilige Messe auf dem St.-Laurentius-Berg sowie der altböhmische Markt auf dem malerischen Stadtplatz von Domažlice geworden. Außerdem gibt es hier auch Musikveranstaltungen und Filmvorführungen. In mehr als 150 Jahren hat die Wallfahrt zur St.-Laurentius-Kirche einen langen Weg zurückgelegt und zusammen mit dem Chodenfest wurde sie zugleich zu einem großen Fest der Liebe zu Gott und zum Chodenland.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 228

Kde domov můj?

Hans: Tak co, bratranče, nelituješ, že jste po válce neodešli jako my, a zůstali jste v Československu? Dneska byste se měli líp, ne?

Martin: Otec o tom nechtěl ani slyšet. Navíc ho Češi potřebovali, tak jsme nemuseli odejít s ostatními Němci. On je tu doma, i když si jako Němec s komunisty užil svoje – a my s ním.

Hans: Jo, občas si o tom, co se tady děje, něco přečtu v novinách... Dělí nás plot a ti, co ho hlídají, si tady, koukám, dokonce postavili pomník.

Martin: Jo, má to být strážce hranic, ale lidi mu říkají Golem. Smutné je, že nás nejspíš i s tím plotem přežije. Hodně lidí tu totiž má strach. Myslí si, že je ten plot chrání. A někteří pohraničnickům sami pomáhají.

Domažlice, srpen 1968

Wo ist mein Zuhause?

Hans: Also, Cousin, bereust du es nicht, nach dem Krieg in der Tschechoslowakei geblieben zu sein? Heute ginge es euch in Deutschland besser, oder?

Martin: Mein Vater wollte nicht einmal davon hören. Außerdem brauchten die Tschechen ihn, so dass wir nicht mit den anderen Deutschen gehen mussten. Er ist hier zu Hause, obwohl er es als Deutscher mit den Kommunisten auch nicht leicht hatte. Und wir auch nicht.

Hans: Ja, manchmal lese ich etwas in der Zeitung über das, was hier vor sich geht ... Wir sind durch einen Zaun getrennt, und diejenigen, die ihn bewachen, bauen sich hier sogar ein Denkmal.

Martin: Ja, es soll ein Grenzwächter sein, aber die Leute nennen ihn den „Golem“. Das Traurige ist, dass er uns wahrscheinlich überleben wird. Genauso wie der Zaun. Denn hier haben viele Menschen Angst. Sie denken, dass der Zaun sie schützt. Und einige helfen sogar den Grenzwachen.

Domažlice, August 1968

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 230

Účastníci tohoto fiktivního rozhovoru v srpnu 1968 v Domažlicích byli:

Martin Schmidt (narozen 1936) fiktivní postava

Působíště: Domažlice

Povolání: Pracuju v pivovaru. Mohl jsem se jen vyučit. V občanském průkazu mám napsáno národnost německá, státní občanství ČSSR. Můj otec se po válce rozhodl zůstat, a protože se k Čechům vždycky choval slušně a náš mlýn vyráběl elektřinu pro vesnici, tak to šlo. Ale po únoru 1948 nám komunisti mlýn sebrali a my museli odejít do vnitrozemí. Nakonec jsem se vrátil do Domažlic a žiju s rodinou v bytě. Půlku příbuzných mám v Bavorsku, takže jsme podezřelí a děti nejspíš budou mít problém dostat se na vysokou. Ale snad to vyjde.

Jazyk: Mluvím česky a německy.

Hans Schmidt (narozen 1938), fiktivní postava

Působíště: Statek u Furth im Waldu

Povolání: Jsem sedlák, stejně jako mí předci. V roce 1946 jsme byli odsunuti z Folmavy a usadili jsme se ve Furth im Waldu. Přiženil jsem se na statek, mám rodinu a daří se nám, zaplaťpánbůh, dobře. Mí rodiče se nikdy nevzdali naděje, že se jednou do Čech vrátí. Já a mé děti už jsme ale doma v Bavorsku. I když se do Čech občas zajedeme podívat. Můj rodný dům už ovšem nestojí, zbourali ho v padesátých letech.

Jazyk: Mluvím německy, ale trochu rozumím i česky.

Tebe odsunuli a mě sem nepustili.

Du wurdest vertrieben und ich durfte nicht hinein.

Co zůstalo z našeho domova?

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs im August 1968 in Domažlice waren:

Hans Schmidt (geb. 1938), eine fiktive Person

Ort: Ein Bauernhof in der Nähe von Furth im Wald

Beruf: Ich bin ein Bauer, genau wie meine Vorfahren. 1946 wurden wir aus Folmava vertrieben und ließen uns in Furth im Wald nieder. Ich habe ein Bauernmädchen geheiratet und eine Familie gegründet. Es geht uns gut, Gott sei Dank. Meine Eltern gaben die Hoffnung nie auf, eines Tages nach Böhmen zurückzukehren. Meine Kinder und ich sind schon in Bayern zu Hause, obwohl wir manchmal nach Tschechien reisen. Aber mein Geburtshaus wurde in den 50er-Jahren abgerissen. Das gibt es nicht mehr zu sehen.

Sprache: Ich spreche Deutsch, aber ich verstehe auch ein wenig Tschechisch.

Martin Schmidt (geb. 1936), eine fiktive Person

Ort: Domažlice

Beruf: Ich arbeite in einer Bierbrauerei. Mir wurde kein Studium erlaubt, ich konnte nur eine Lehre machen. In meinem Personalausweis steht „deutsche Nationalität“, aber zugleich bin ich ein Staatsangehöriger der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik. Nach dem Krieg beschloss mein Vater, in der Tschechoslowakei zu bleiben. Es war möglich. Er behandelte die Tschechen immer gut und unsere Mühle produzierte Strom für das ganze Dorf. Aber nach dem Februar 1948 nahmen uns die Kommunisten die Mühle weg und wir mussten ins Landesinnere gehen. Schließlich kehrte ich nach Domažlice zurück und ich lebe mit meiner Familie in einer Wohnung. Die Hälfte meiner Verwandten lebt in Bayern, also sind wir verdächtig, und die Kinder werden wahrscheinlich Schwierigkeiten haben, studieren zu können. Aber vielleicht klappt es doch.

Sprache: Ich spreche Tschechisch und Deutsch.

Tohle je naše Folmava?

Das ist unser Folmava?

Was bleibt von unserem Zuhause?

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 236

578 133 nejistých osudů

Bezmála 580 tisíc Němců, vysídlených od 25. ledna do 29. listopadu 1946 ze Sudet, vstoupilo na území Bavorska ve Furth im Waldu. Číslo více než trojnásobně převyšuje počet obyvatel dnešní Plzně. Tolik lidských osudů tady nabralo jiný směr. Na dlouhé přípravy odchodu z domova většinou nebyl čas. Co vzít s sebou a co opustit? Co se vejde do kufru? Vrátime se někdy zpět? Co bude dál? Tyto otázky řešili rodiče i malé děti. Do originálního kufříku malého Seppa z května 1946 se jeho kamarádi ani místa dětských her nevešli. Jeho oblíbená hračka ale ano.

578 133 ungewisse Schicksale

Fast 580 000 vom 25. Januar bis zum 29. November 1946 aus dem Sudetenland vertriebene Deutsche betraten das Gebiet von Bayern in Furth im Wald. Die Zahl entspricht fast dem Fünffachen der heutigen Bevölkerung des Landkreises Cham. So viele Menschenschicksale nahmen hier eine andere Richtung. Es blieb in der Regel keine Zeit für lange Vorbereitungen. Was mitnehmen und was zurücklassen? Was passt in den Koffer hinein? Werden wir jemals wiederkommen? Was kommt als Nächstes? Diese Fragen wurden sowohl von den Eltern als auch von ihren Kindern angesprochen. Freunde und Kinderspielplätze konnte der kleine Sepp in seinem Koffer nicht mitnehmen. Sein Lieblingsspielzeug schon.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 238

Dvě věže, dva světy

Kamenná Kurzova věž na Čerchově vyrostla v roce 1904 na podporu turistiky. Druhá, radarová věž pochází z 80. let minulého století. V té době byl Čerchov už dávno pro návštěvníky nedostupný. Přísně strážný areál chránil dvojitý plot se psy a minovým polem. Čerchov byl jedním ze strategických stavebních kamenů železné opony. Věže sloužily k elektronické ostraze hranic, tedy k odposlouchávání rádiové komunikace v Německu. Ve čtvrtkupoli mezi věžemi byly navíc i radary a pracoviště protivzdušné obrany. Dvě věže symbolizují dva světy – jeden otevřený, zvoucí k objevování přírodních krás, a druhý uzavřený, připravující se na novou válku.

Zwei Türme, zwei Welten

Der steinerne Aussichtsturm auf dem höchsten Berg des Böhmisches Waldes, dem Čerchov, wurde im Jahr 1904 erbaut, um den Tourismus zu fördern. Dieser Aussichtsturm ist auch als „Kurz-Turm“ bekannt. Der zweite, der Radarturm, stammt aus den 80er-Jahren. Zu dieser Zeit war der Berg für Besucher schon lange nicht mehr erreichbar. Das Gebiet wurde durch einen Doppelzaun, Hunde und ein Minenfeld streng bewacht. Der Čerchov war einer der strategischen Bausteine des Eisernen Vorhangs. Die Türme dienten der elektronischen Grenzüberwachung, also dem Abhören von Funkverbindungen in Deutschland. Zudem gab es da Radargeräte und Luftabwehrsysteme. Zwei Türme symbolisieren zwei Welten – eine offene zur Entdeckung von Naturschönheiten und eine geschlossene zur Vorbereitung auf einen neuen Krieg.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 240

Spící symbol hranic

Na sochu pohraničníka se složili sami strážci hranic a v roce 1965 ji darovali městu Domažlice. Místní ji brzy přejmenovali na Golema. Socha od začínajícího akademického sochaře Zdeňka Němečka stávala na podstavci od Jana Kaplického na jedné z rušných křižovatek města až do počátku 90. let. Pak ji nejdřív někdo ze soklu uvolnil a obrátil. Město následně bronzový kolos sejmulo a bezpečně uložilo v garáži technických služeb. Golem tak zmizel z očí, usnul. Pro některé je symbolem poctivé služby státu při ochraně hranic, kdežto pro jiné symbolem násilí, útlaku a ostatních drátů železné opony. Měl by se golem probudit?

Schlafendes Symbol der Grenze

Das Geld für die Statue des Grenzwächters wurde von Grenzwächtern und -beamten selbst eingebracht, um sie im Jahr 1965 der Stadt Domažlice zu schenken. Die Statue, die die Einheimischen an den Golem – eine Figur der jüdischen Literatur und Mystik – erinnerte, bekam bald einen neuen Namen. Sie wurde von dem jungen akademischen Bildhauer Zdeněk Němeček geschaffen und stand bis in die frühen 90er-Jahre auf einem Sockel von Jan Kaplický an einer der größten Kreuzungen der Stadt. Dann wurde sie von einem Unbekannten aus dem Sockel gelöst und umgedreht. Die Stadt nahm anschließend den Bronzekoloss ab und lagerte ihn sicher in der Garage der Firma für technische Dienste. Der Golem verschwand aus dem Blickfeld, schlief ein. Für einige symbolisiert er den ehrlichen Staatsdienst, für die anderen wiederum Gewalt, Unterdrückung und den Stacheldraht des Eisernen Vorhangs. Sollte er aufwachen?

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 242

Železná opona zblízka

Těsně po válce se v pohraničí běžně střílelo a umírali lidé. V letech 1945 a 1946 hranici volně přecházeli nejrůznější ozbrojené skupiny, uprchlíci, sudetští Němci, později to byli hlavně pašeráci. Bezpečí a pořádek se v té době na česko-německé a česko-rakouské hranici snažilo zajistit na 6 000 pohraničnicků. Situace se časem uklidnila a v roce 1947 už byl život lidí v blízkosti hranice pokojnější.

Zlom přinesl únor 1948 a nástup komunismu. Nový režim věnoval neprodyšnému uzavření hranic maximální pozornost. Z jejich blízkosti vystěhoval lidi, zdemoloval jejich domy, vybudoval drátěný plot a na střežení západních hranic nasadil 16 tisíc pohraničnicků. Navíc začal mezi místními občany budovat síť dobrovolných i placených spolupracovníků. Bez přispění tisíců těchto lidí by železná opona nikdy nebyla tak účinná. Jen na úseku, který měla na starost 9. brigáda pohraniční stráže, sídlící nejdříve v Poběžovicích a od roku 1952 v Domažlicích, připravila železná opona o život 24 lidí – tzv. narušitelů i pohraničnicků.

Hraniční a zakázané pásmo. V roce 1951 se komunistický režim rozhodl vyhlásit ve vzdálenosti 2 km od vlastní hranice zakázané pásmo. Vstupovat do něj mohli jen pohraničníci a výjimečně v jejich doprovodu lidé s propustkou. Všichni obyvatelé se museli vystěhovat ze svých obydlí. Domy, stejně jako drobné památky byly zdemolovány. Výjimkou byly objekty, které mohla armáda nebo pohraniční stráž nějak využít.

Hraniční pásmo bylo větší. Do vnitrozemí zasahovalo v šířce 2–5 km, v nepřehledném horském terénu výjimečně až 12 km. Všichni lidé, kteří v této oblasti žili, museli být prověřeni ministerstvem národní bezpečnosti. Pokud je ministerstvo označilo za „státně nespolehlivé“, museli se ze svého domova vystěhovat. V polovině 50. let nechal stát zbourat tisíce domů a staveb i v hraničním pásmu.

Brigády, prapory a roty. Česko-bavorskou hranici hlídalo pět brigád pohraniční stráže. Jednou z nich byla 9. domažlická (dříve poběžovická). 9. brigádu tvořily tři prapory a 18 rot. Rota, základní jednotka, měla od 35 do 61 vojáků, 6 psů a odpovídající techniku. Střežila úsek hranice o délce 3 až 5 km. K výzbroji vojáků patřily nejdříve pušky, později samopaly, u jezdeckých oddílů také šavle. Hlídky mohly být vyzbrojeny lehkým kulometem, útočnými noži, ručními granáty a některé roty měly i tarasnice. V letech 1966 až 1971, kdy byla pohraniční stráž součástí armády, k vybavení patřily rovněž obrněné transportéry a bezzákluzové kanóny.

Péesák a jeho režim. Péesakem, tedy příslušníkem pohraniční stráže, se mohl stát každý, kdo byl komunistickým režimem považován za spolehlivého. Služba trvala 27 měsíců a byla jiná než u armádních jednotek. Vojáci měli náročný denní režim a minimum možností svou jednotku opustit. Byli v první linii, do služby chodili s jasným rozkazem: Pokud narušitel hranice nereaguje na výzvu, musíš střílet a zastavit ho. Za každou cenu. Řada pohraničnicků službu nepřežila. Menší část zemřela při

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

přestřelkách na hranici, ostatní zahynuli při dopravních či jiných nehodách, zabil je elektrický proud nebo si sami sáhli na život.

Psi a SUPi. Služební psi byli důležitou součástí každé rotty. Nejdříve je strážci hranic využívali hlavně k pátrání. Ale od 70. let byli na některých úsecích nasazeni takzvaní SUPi – samostatně útočící psi. Tito zvlášť vycvičení psi byli umístěni za signální stěnou v kotcích, které se po zjištění „narušitele“ otevíraly buď automaticky, nebo je na dálku otevírala hlídka. SUP měl „narušitele“ blokovat do příjezdu hlídky. V několika případech však hlídka dorazila pozdě a napadený člověk zraněním podlehl.

Pod napětím Plot z ostnatého drátu, symbol železné opony, se na hranicích objevil v roce 1951. Po celé délce západních hranic nechal režim vykácet průsek o šířce až 20 metrů a v něm postavil trojitý plot. Vnější ploty chránily prostřední, který byl pod proudem o napětí několika tisíc voltů. Plot doplňovaly dřevěné hlídkové věže, betonové a železné překážky na cestách, nástrahové systémy s dělobuchy, světlicemi, zvukovými signály a místy i minová pole. Důležitý byl rovněž zoraný pás země kolem plotů, který umožňoval sledovat stopy uprchlíků.

Snižování napětí na signálce Elektrický plot zabil či zranil mnoho „narušitelů“ i pohraničnicků. Po zahraničních protestech byl v roce 1965 proud odpojen. Od vysokého napětí pohraničníci přešli na nízké. Nová, tzv. signální stěna byla také pod proudem. Pohraničníci ji přesunuli o několik kilometrů dál od hranice. Signálku chránily dva ploty a fungovala jako velký vypínač. V okamžiku, kdy se jí někdo dotkl, došlo k elektrickému zkratu a služba věděla přesně, kde k němu došlo. Do minuty vyjízďela na místo ozbrojená hlídka se psem. Za účelem rychlého pohybu kolem železné opony budoval režim od 60. let obslužné silnice. Ostatní součásti železné opony zůstaly zachovány, jen nové věžové pozorovatelné byly ocelové.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Eiserner Vorhang aus der Nähe

Kurz nach dem Krieg wurde in den Grenzgebieten häufig geschossen, Menschen starben. In den Jahren 1945 und 1946 bewegten sich hier verschiedene bewaffnete Gruppen frei, Flüchtlinge, Sudetendeutsche, später hauptsächlich Schmuggler. Damals versuchten 6 000 Grenzwächter, Sicherheit und Ordnung an der tschechisch-deutschen und tschechisch-österreichischen Grenze zu gewährleisten. Die Situation beruhigte sich im Laufe der Zeit, und 1947 war das Leben der Menschen in der Nähe der Grenze sicherer geworden.

Der Wendepunkt kam im Februar 1948 mit dem Beginn der kommunistischen Herrschaft. Die neue Regierung strebte nach einer kompletten Schließung der Grenze. Menschen wurden aus dem Grenzgebiet vertrieben, ihre Häuser wurden zerstört und ein Drahtzaun gebaut. 16 000 Grenzwächter wurden auf demselben Grenzabschnitt für die Überwachung der Westgrenze eingesetzt. Darüber hinaus wurde begonnen, ein Netzwerk von freiwilligen und bezahlten Mitarbeitern unter den Bürgern aufzubauen. Ohne den Beitrag tausender dieser Menschen wäre der Eiserner Vorhang nie so effektiv gewesen. Allein auf dem Gebiet, für das die 9. Grenzschutzbrigade verantwortlich war, hat der Eiserner Vorhang das Leben von 24 Menschen gekostet. Es handelte sich sowohl um sogenannte Eindringlinge als auch um Grenzschutzbeamte.

Grenz- und Sperrzone. Im Jahre 1951 beschloss die kommunistische Regierung, eine verbotene Zone, 2 km von der eigenen Grenze entfernt, zu schaffen. Nur die Grenzwächter und ausnahmsweise Menschen mit einer Sonderbescheinigung konnten die Sperrzone betreten. Alle Bewohner mussten ausziehen. Häuser sowie Kleindenkmäler wurden abgerissen. Eine Ausnahme waren Objekte, die die Armee oder Grenzschilder verwenden konnten.

Die Grenzzone war größer. Etwa 2 bis 5 km im Landesinneren, ausnahmsweise bis zu 12 km in unübersichtlichem, bergigem Gebiet. Alle, die darin lebten, mussten vom damaligen Ministerium für nationale Sicherheit überprüft werden. Wenn sie als „staatlich unzuverlässig“ bezeichnet wurden, mussten sie ihre Häuser verlassen. Mitte der 50er-Jahre wurden aufgrund der Staatsverordnung tausende von Häusern und Gebäuden auch in der Grenzzone zerstört.

Brigaden, Bataillone und Kompanien. Die tschechisch-bayerische Grenze wurde von fünf Grenzschutzbrigaden bewacht. Eine von ihnen war die 9. Brigade von Domažlice (früher Pobežovice), die von 3 Bataillonen und 18 Kompanien gebildet wurde. Eine Kompanie hatte 35 bis 61 Soldaten, 6 Hunde und passende Ausrüstung. Sie bewachte einen 3 bis 5 km langen Abschnitt der Grenze. Die Soldaten wurden mit einem leichten Maschinengewehr, Sturmmessern und Handgranaten bewaffnet. In den Jahren 1966–1971, als der Grenzschutz Aufgabe der Armee war, umfasste die Ausrüstung auch gepanzerte Transporter und rutschfeste Kanonen.

Grenzschutzsoldat und kommunistisches Regime. Zum Grenzwächter konnte jeder werden, der vom kommunistischen Regime als zuverlässig angesehen wurde. Der Dienst dauerte 27 Monate und war anders als der in den Armeeeinheiten. Die Soldaten hatten einen anspruchsvollen täglichen Auftrag und ein Minimum an Möglichkeiten, ihre Einheit zu verlassen. Sie waren an vorderster Front,

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

sie gingen mit einem klaren Befehl zum Dienst: Wenn der Grenzeindringling nicht auf die mündliche Warnung reagiert, musst du schießen und ihn stoppen, um jeden Preis. Viele Grenzwächter überlebten den Dienst nicht. Ein kleinerer Teil starb bei Schießereien an der Grenze, die anderen starben bei Verkehrs- oder anderen Unfällen, wurden durch Stromschlag getötet oder nahmen sich selbst das Leben.

Speziell ausgebildete Hunde. Diensthunde waren ein wichtiger Bestandteil jeder Kompanie. Zunächst wurden sie hauptsächlich als Spürhunde genutzt. Aber seit den 1970er-Jahren wurden auf einigen Abschnitten der Grenze die sogenannten selbstständig angreifenden Hunde eingesetzt. Diese speziell ausgebildeten Hunde wurden hinter der Signalwand in Hundekäfigen platziert, die sich nach der Erkennung des „Eindringlings“ automatisch öffneten oder aus der Ferne durch die Grenzwa che geöffnet wurden. Der Hund hatte die „Eindringlinge“ festzuhalten, bis die Grenzwa che eintraf. In mehreren Fällen kam sie jedoch zu spät und der Angegriffene erlag seinen Verletzungen.

Unter Spannung. Der Stacheldrahtzaun, ein Symbol des Eisernen Vorhangs, erschien im Jahre 1951 an der Grenze. Entlang der gesamten Länge der westlichen Grenzen wurde eine bis zu 20 Meter breite Passage abgeholzt und darin ein dreifacher Zaun gebaut. Die äußeren Zäune schützten den mittleren Zaun, der unter Strom von mehreren tausend Volt stand. Ergänzt wurde der Zaun durch hölzerne Wachtürme, Beton- und Eisenhindernisse auf der Straße, Signalaraketen, Audiosignale und stellenweise Minenfelder. Wichtig war auch der gepflegte Landstreifen um die Zäune, der es ermöglichte, die Spuren von Flüchtlingen zu verfolgen.

Spannungsreduzierung. Der Elektrozaun tötete oder verletzte viele „Eindringlinge“ und Grenzwächter. Nach ausländischen Protesten wurde der Strom im Jahre 1965 abgeschaltet und es wurde von Hochspannung auf Niederspannung umgestiegen. Die neue sogenannte Signalwand war ebenfalls unter Strom. Die Grenzwächter verlegten sie ein paar Kilometer weiter von der Grenze weg. Zwei Zäune schützten diese Signalwand, die als großer Schalter funktionierte. In dem Moment, als sie berührt wurde, gab es einen elektrischen Kurzschluss, und der Grenzwächter wusste genau, wo es passierte. Innerhalb einer Minute war eine bewaffnete Wa che mit einem Hund auf dem Weg zum Tatort. Seit den 1960er-Jahren gab es hier einen raschen Straßenaufbau, um sich entlang des Eisernen Vorhangs schnell bewegen zu können. Andere Teile des Eisernen Vorhangs blieben unverändert, nur die neuen Beobachtungstürme waren aus Stahl.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Akce Kámen: 150 metrů od svobody

„Halt! Stát!“ Dva příslušníci německé finanční stráže zastavili Jana Prošvice se ženou a dvěma dětmi uprostřed noci 23. dubna 1948. Převaděč, který je před pár hodinami vyzvedl v kdyňském hotelu a pak je vedl nocí směrem k hranici, je před malou chvilí opustil a ukázal jim cestu. „Povedlo se, jsme v Bavorsku!“ zaradovali se Prošvicovi. Když s úlevou následovali stráž k nedaleké celnici, táhlo jim hlavou, že zbylé dvě děti, které museli nechat doma, později s pomocí Červeného kříže vyreklamují a rodina bude zase pohromadě. Uvnitř celnice bylo příjemně teplo a čekal tu na ně americký zpravodajec. S podporou českého tlumočníka se vyptával na všechny podrobnosti útěku. Na konci výslechu ale Jana Prošvice čekal šok. Američan mu řekl, že Západ nemá zájem o komunisty a pistolí ho přinutil nastoupit do auta, kde už čekala manželka a dvě děti. Auto se rozjelo do nedalekých Všerub...

Byli první. Prošvicovi se 23. dubna 1948 stali první obětí provokační akce Státní bezpečnosti „Kámen“. Převaděčem byl ve skutečnosti velitel všerubské stanice SNB Stanislav Liška a němečtí financové byli jeho podřízení. Amerického zpravodajce hrál agent StB Amon Tomašoff. Po převozu na stanici do Všerub byli Prošvicovi zatčeni pro překročení státní hranice. Ve skutečnosti je ale „Němci“ zastavili 150 metrů před skutečnou hranicí a vyslýchali v domku v Myslivi o necelý půlkilometr dál. Za hranicemi vůbec nebyli.

Peníze v první řadě. Elektrotechnik Jan Prošvic byl úspěšným podnikatelem. Založil a vlastnil společnost ETA Hlinsko, která vyráběla žehličky, vysavače, topidla a kávovary. Svým soukromým letadlem létal po světě a domlouval zakázky. Ale když se po 25. únoru 1948 vrátil z obchodní cesty do USA, zjistil, že továrnu ovládl komunisty vedený akční výbor.

Zanedlouho jej zatkla Státní bezpečnost a několik týdnů jej na Pankráci vyšetřovala. Po propuštění ho kontaktoval agent provokatér František Hejný, krycím jménem Jonny. Prošvicovi řekl, že mu opět hrozí zatčení a jeho posílá americká zpravodajská služba CIC, aby mu pomohl utéct. Prošvic nevěřil a dvakrát odmítl, napotřetí však nabídku přijal.

Po neúspěšném útěku byl Jan Prošvic odsouzen k nuceným pracím a ztrátě veškerého majetku. Ten zahrnoval i luxusní vilu ve Vonoklasech, kterou obratem levně zakoupil pozdější komunistický prezident Antonín Zápotocký.

Na druhý pokus. Janu Prošvicovi se podařilo uprchnout na druhý pokus. 27. dubna 1949 utekl z tábora nucených prací a dostal se přes hranice. V německém uprchlickém táboře v Ludwigsburgu ke svému překvapení narazil na převaděče Stanislava Lišku, který akci Kámen vyzradil CIC a s rodinou emigroval.

Rozdělená rodina. Jiřina Prošvicová s dětmi zůstala v republice zcela bez prostředků. Nejstarší dceři se v červenci 1949 podařilo emigrovat. Jan Prošvic se uchýlil v Británii, kde se z továrního dělníka vypracoval až na majitele úspěšné společnosti vyrábějící domácí spotřebiče. Svou rodinu za železnou oponou ale mohl podporovat jen na dálku...

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Operation „Grenzstein“: 150 Meter von der Freiheit entfernt

„Halt! Stehen bleiben!“ Am 23. April 1948 hielten zwei Mitglieder der deutschen Finanzkontrollbehörde Jan Prošvic mit seiner Frau und zwei Kindern mitten in der Nacht an. Der Schmuggler, der sie vor ein paar Stunden im Hotel in Kdyně abholte und dann durch die Nacht in Richtung Grenze führte, hatte sie vor einiger Zeit verlassen und ihnen den Weg gezeigt. „Wir haben's geschafft. Wir sind in Bayern!“, freute sich Prošvic. Als sie mit Erleichterung zu einer nahegelegenen Zollstation gingen, dachten sie daran, dass sie die beiden anderen Kinder, die sie zu Hause lassen mussten, später mit Hilfe des Roten Kreuzes wiederbekommen. Und die Familie wird wieder zusammen sein. Es war angenehm warm drinnen. Es wartete auf sie ein Vertreter des amerikanischen Geheimdienstes. Mit Hilfe eines tschechischen Dolmetschers erkundigte er sich nach allen Details der Flucht. Doch am Ende der Vernehmung erwartete Jan Prošvic ein Schock. Der Amerikaner erzählte ihm, dass der Westen kein Interesse an Kommunisten habe, und zwang ihn mit einer Pistole ins Auto, wo der Rest der Familie wartete. Das Auto fuhr in die nahegelegene Gemeinde Všeruby ...

Sie waren die Ersten. Am 23. April 1948 wurden die Prošvics zum ersten Opfer der Operation „Grenzstein“, welche von der Staatssicherheit organisiert wurde. Der Schmuggler war Stanislav Liška, der auch Chef der Staatspolizei im Dorf Všeruby war, und die „deutschen Finanzkontrolleure“ waren seine Mitarbeiter. Der angebliche amerikanische Korrespondent wurde vom Agenten der Staatssicherheit, Amon Tomašoff, gespielt. Nachdem sie zum Bahnhof in Všeruby transportiert worden waren, wurden die Prošvics verhaftet, weil sie die nationale Grenze überquert hatten. Tatsächlich hielten die „Deutschen“ sie 150 Meter vor der realen Grenze an und verhörten sie in einem Haus in Myslív, weniger als einen halben Kilometer entfernt. Sie waren überhaupt nicht im Ausland.

Im Endeffekt geht es um Geld. Der Elektroingenieur Jan Prošvic war ein erfolgreicher Unternehmer. Er gründete die Firma ETA Hlinsko, die Bügeleisen, Staubsauger, Heizungen und Kaffeemaschinen produzierte. Er flog mit seinem Privatjet um die Welt und vermittelte Aufträge. Aber als er nach dem 25. Februar 1948 von einer Handelsreise in die USA zurückkehrte, stellte er fest, dass die Fabrik von einem kommunistisch geführten Aktionskomitee übernommen worden war und ihn seiner Eigentumsrechte beraubt hatte.

Bald wurde er von der Staatssicherheit verhaftet und mehrere Wochen lang im Gefängnis Pankrác untersucht. Nach seiner Freilassung wurde er vom Agent Provocateur František Hejný, Codename „Jonny“, kontaktiert. Er erzählte Prošvic, dass ihm erneut die Verhaftung drohe. Hejný sei vom amerikanischen Geheimdienst CIC geschickt worden, um ihm zu helfen, zu entkommen. Prošvic glaubte es nicht und lehnte zweimal ab. Erst beim dritten Mal nahm er das Angebot an.

Nach der erfolglosen Flucht wurde er zur Zwangsarbeit und Beschlagnahme von Vermögenswerten verurteilt. Dazu gehörte auch eine Luxusvilla in Vonoklasy, die unmittelbar danach von dem führenden Kommunisten, dem späteren Staatspräsidenten Antonín Zápotocký, billig gekauft wurde.

Der zweite Versuch war erfolgreich. Beim zweiten Versuch war die Flucht erfolgreich. Am 27. April 1949 entkam Prošvic aus dem Zwangsarbeitslager und überquerte die Grenze. Im deutschen Flüchtlingslager in Ludwigsburg stieß er zu seiner Überraschung auf „seinen“ Schmuggler Stanislav

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Liška, der die Operation „Grenzstein“ an das CIC verraten hatte und mit seiner Familie ausgewandert war.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 258

Opona padá, něco si přeji!

Karl Reitmeier: Sledujeme historický okamžik. Železná opona padá a hranice se konečně zase otevírají.

Zdeněk Procházka: Je to skvělé, nevěřil jsem, že se toho dožiju. Otevírají se nám úplně nové možnosti. Když to vydrží, kde asi budeme za dvacet třicet let?

Karl Reitmeier: Začne fungovat obchod, lidé budou pracovat, podnikat, nakupovat, sportovat a bavit se bez ohledu na hranice. Lépe se poznáme, navážeme přátelství.

Zdeněk Procházka: Ano, ale my se hlavně musíme naučit být svobodní. Abychom se už nikdy nenechali zavřít za plot.

Folmava, prosinec 1989

Der Vorhang fällt! Wunsch dir was!

Karl Reitmeier: Wir erleben einen historischen Moment. Der Eiserne Vorhang fällt und die Grenze öffnet sich endlich wieder.

Zdeněk Procházka: Es ist ja toll, ich hätte nicht gedacht, dass ich es erleben würde. Es eröffnet völlig neue Möglichkeiten. Wenn es so bleibt, wo können wir wohl in 20 oder 30 Jahren sein?

Karl Reitmeier: Jetzt fängt alles an. Unabhängig und grenzenlos kann man arbeiten, Geschäfte machen, einkaufen, reisen, Sport machen und Spaß haben. Wir lernen uns besser kennen, finden neue Freunde.

Zdeněk Procházka: Ja, aber wir müssen vor allem lernen, frei zu sein. So werden wir uns nie wieder hinter einen Zaun einsperren lassen.

Vollmau, Dezember 1989

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 260

Účastníky tohoto fiktivního rozhovoru v prosinci 1989 na Folmavě byli:

Zdeněk Procházka (nar. 1954)

Působíště: Narodil jsem se v Plzni, ale od dětství žiju v Domažlicích a Českém lese.

Povolání: Vystudoval jsem obor grafik-fotograf a pracoval v několika tiskárnách a podobných profesích. V roce 1991 jsem v Domažlicích založil rodinné Nakladatelství Českého lesa, které již vydalo více než dvě stovky titulů věnovaných památkám a historii jihozápadních Čech. Mou životní zálibou je putování krajinou česko-bavorského příhraničí a mapování zdejších památek, historických i tajemných míst. Nemám žádné vzdělání v těchto oborech, kolegové profesionálové o mně říkají, že jsem posledním romantickým historikem a archeologem. Kromě tisíců dokumentačních fotografií, plánů a podrobných popisů kostelů, hradů, mlýnů a dalších technických památek po mně zůstanou dva opravené historické domy v Domažlicích a gotická věžová tvrz ve Lštěni u Domažlic.

Jazyk: Ačkoliv trávím hodně času v archivech nad zaprášenými dokumenty, nejsou jazyky mojí silnou stránkou. Mluvím česky, dorozumím se německy.

Karl Reitmeier (nar. 1951)

Působíště: Narodil jsem se v Ränkamu u města Furth im Wald a nyní bydlím v Lengau u Waldmünchenu.

Povolání: Ve svých 19 jsem nastoupil do nakladatelství ve Straubingu na dva roky jako stážista a nakonec jsem tam zůstal 38 let. Naposledy jsem byl vedoucím redakce novin „Chamer Zeitung“ ve Furth im Waldu. Do těchto novin i nadále přispívám a zaměřuji se na zprávy z českého příhraničí. Tzv. „česká stránka“ vychází v novinách jednou týdně. Pád železné opony byl pro mě osobně i profesně velmi zajímavou událostí. Do Čech od té doby jezdím pravidelně. Mám tady přátele a oblíbená místa. Ostatně název turistického průvodce, který jsem napsal a který vyšel i v češtině pod titulem *Čerchov je vždy cílem*, je dostatečně výmluvný. Velmi mě potěšilo, když jsem v roce 2020 dostal pamětní medaili města Domažlice.

Jazyk: Mojí mateřštinou je němčina. Mé znalosti češtiny se bohužel omezují pouze na několik slov.

Na Waldschmidta do Eschl kamu?

Auf ein Waldschmidt nach Eschl kam?

Půjdeme spolu na pivo?

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Teilnehmer dieses fiktiven Gesprächs im Dezember 1989 in Folmava waren:

Karl Reitmeier (geb. 1951)

Ort: Ich wurde in Ränkam nahe der Stadt Furth im Wald geboren und wohne jetzt in Lengau bei Waldmünchen.

Beruf: Mit 19 Jahren begann ich bei einem Verlag in Straubing für zwei Jahre als Praktikant und schließlich bin ich dort 38 Jahre lang geblieben. Zuletzt war ich Redaktionsleiter der „Chamer Zeitung“ in Furth im Wald. Für diese Zeitung schreibe ich auch heute noch Beiträge, die sich mit Berichten aus dem tschechischen Grenzland befassen. Die sogenannte „tschechische Seite“ in der Zeitung erscheint einmal wöchentlich. Der Fall des Eisernen Vorhangs war für mich persönlich und auch beruflich ein sehr interessantes Ereignis. Seitdem fahre ich regelmäßig nach Tschechien. Ich habe dort Freunde und beliebte Orte. Übrigens ist der Titel des von mir geschriebenen und auch auf Tschechisch erschienenen Touristenführers hinreichend aussagekräftig: *Der Čerchov ist immer das Ziel*. Es hat mich sehr gefreut, dass ich 2020 die Gedenkmedaille der Stadt Domažlice erhielt.

Sprache: Meine Muttersprache ist Deutsch. Meine Kenntnisse des Tschechischen beschränken sich leider auf nur wenige Worte.

Zdeněk Procházka (geb. 1954)

Ort: Ich wurde in Pilsen geboren, lebe jedoch von Kindheit an in Domažlice und im Böhmischem Wald.

Beruf: Ich habe die Grafik und Fotografie studiert und in verschiedenen Druckereien und verwandten Berufen gearbeitet. 1991 habe ich in Domažlice das Familienunternehmen Nakladatelství Českého lesa („Verlag des Böhmischem Waldes“) gegründet, wo bereits über 200 Titel erschienen sind, die sich mit den Denkmälern und der Geschichte von Südwestböhmen befassen. Mein lebenslanges Hobby ist es, die Landschaft des tschechisch-deutschen Grenzlandes zu durchstreifen und die hiesigen Denkmäler sowie historische und geheimnisvolle Stellen zu erfassen. Ich bin in diesen Bereichen nicht ausgebildet. Meine professionellen Kollegen sagen, ich sei der letzte romantische Historiker und Archäologe. Ich habe tausende von dokumentarischen Fotografien, Plänen und detaillierten Beschreibungen von Kirchen und Burgen sowie Mühlen und anderen technischen Denkmälern angefertigt. Zudem habe ich zwei historische Häuser in Domažlice und ein gotisches Festes Haus in Lštěn bei Domažlice instand gesetzt.

Sprache: Obwohl ich viel Zeit in Archiven über verstaubten Dokumenten verbringe, so sind Sprachen nicht meine größte Stärke. Ich spreche Tschechisch, kann mich aber auch auf Deutsch verständigen.

Nebo na Čerchov 11° do domažlického pivovaru?

Oder auf ein Čerchov 11° in die Brauerei Domažlice?

Wollen wir gemeinsam auf ein Bier gehen?

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 266

První obec hledá tvář

Sádrový trpaslík, oblíbené zboží zejména mezi návštěvníky folmavské tržnice, je bizarním symbolem svobody. Folmava přestala být poslední vesnicí u zavřené hranice a stala se první obcí na české straně. Začaly jí proudit tisíce aut a kamionů. Vyrůstly tu restaurace, noční kluby, kasina, tržnice, free shopy a benzinové pumpy, jejichž světla září do noci jako malé Las Vegas. Stará Folmava už neexistuje. Zrodila se nová, která jen pomalu hledá svou tvář.

Das erste Dorf sucht seinen eigenen Weg

Der Gartenzwerg, ein beliebter Einkaufsartikel vor allem bei den Besuchern des Marktes in Folmava, ist zu einem seltsamen Symbol der Freiheit geworden. Folmava war nicht mehr das letzte Dorf in der Nähe der geschlossenen Grenze. Es wurde zum ersten Dorf auf der tschechischen Seite. Tausende Autos und Lastwagen fingen an, durch das Dorf zu fahren. Restaurants, Diskotheken, Kasinos, Märkte, Travel FREE Shops und Tankstellen sind hier entstanden, mit Lichtern, die in der Nacht wie ein kleines Las Vegas leuchten. Das alte Folmava gibt es nicht mehr. Ein neues wurde geboren, das nur langsam seinen eigenen Weg sucht.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

s. 268

Dlouhý běh přátelství

Tradiční běh přátelství vede z Klenčí pod Čerchovem do Waldmünchenu. Jeho 15,5 km dlouhá kopcovitá trať prověří odhodlání a síly každého běžce. Vítězi jsou všichni, kdo doběhnou do cíle. Odměnou je jim skvělý pocit z toho, že překonali sami sebe. Běh přátelství je jednou z mnoha akcí, které spojují sousedy z Čech a Bavorska. Ze sousedů a známých se na nich stávají přátelé, kteří se vzájemně potřebují a pomáhají si. I přátelství je náročný běh na dlouhou trať, ale vyběhnout rozhodně stojí za to!

Langer Lauf der Freundschaft

Der traditionelle Freundschaftslauf führt von Klenčí pod Čerchovem nach Waldmünchen. Seine 15,5 km lange Hügelstrecke stellt die Entschlossenheit und Stärke eines jeden Läufers auf die Probe. Gewinner sind alle, die es ins Ziel schaffen. Die Belohnung ist ein großartiges Gefühl, sich selbst zu überwinden. Der Freundschaftslauf ist eine der vielen Veranstaltungen, die die Nachbarn aus Bayern und Böhmen miteinander verbinden. Nachbarn und Bekannte werden zu Freunden und helfen sich gegenseitig. Auch Freundschaft ist eine Herausforderung, genauso wie der Langstreckenlauf. Aber auf jeden Fall lohnt es sich, loszulaufen!

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Grafenried žije

K zemi! Tři, dva, jedna, pal! Po těchto slovech se ozve ohlušující výbuch a kostel se v oblacích prachu promění v hromadu sutí. Pohraničníci počátkem 70. let 20. století o své vůli zlikvidovali to, co zbylo z kostela sv. Jiří v Lučině, po staletí zvané Grafenried. V té době byl už oltářní obraz přemístěn do nedalekých Nemanic. A obraz Panny Marie Sněžné, zvaný též Panna Maria Krásná, je dnes spolu s klíčem od kostela a špičkou kostelní báně k vidění v muzeu ve Waldmünchenu.

Do změny hranic v roce 1764 za vlády Marie Terezie byl Grafenried součástí Bavorska. Byly tu sklárny, malý statek a pivovar. V roce 1786 nechala zdejší baronka na místě zámecké kaple postavit kostel. Vedle hlavního měl dva boční vstupy. Jeden vedl do „české“ a druhý do „bavorské“ sakristie. Jímí vcházeli věřící obou národností. V chrámu zpíval sbor, na svátek sv. Jiří se tu konala pouť a týden po Božím těle místní věřící putovali více než 40 km do Neukirchen beim Heiligen Blut. Zbytky kostela i nedaleké fary můžete na místě vidět dodnes.

V roce 1930 žilo v obci 231 obyvatel německé národnosti, 14 obyvatel české národnosti a dva cizinci. Až do roku 1938 mezi nimi nebyly zaznamenány větší spory. Ale vstup wehrmachtu do Grafenriedu 3. října 1938 a přiřazení obce k Říši už nadšeně vítali s prapory a hákovými kříži jen Němci. To ještě netušili, že 24 z nich se nevrátí z bojišť nadcházející války. Na tomto místě skončila 26. dubna 1945, když do vsi vjely první americké tanky. Už 1. května 1945 zde příslušníci SNB zatklí 28 obyvatel podezřelých ze spáchání zločinů během války a o rok později byli zdejší Němci vysídleni.

Doosídlení volyňskými Čechy nemělo dlouhého trvání a v roce 1951 se Grafenried na základě nařízení ministerstva národní bezpečnosti ocitl v zakázaném pohraničním pásmu. To znamenalo jeho likvidaci. Začalo rozebírání domů na stavební materiál. Bourání pokračovalo až do roku 1955, kdy z bývalé obce zůstalo pro potřeby pohraniční stráže sedm budov, hřbitov a vyrabovaný kostel. Počátkem 90. let 20. století ze všeho zbyly jen nenápadné ruiny v lese.

Grafenried je místem k návštěvě a zamyšlení. Dobrovolníci tady odkryli pozůstatky některých budov. Nebýt železné opony, stál by Grafenried stejně jako německý Untergrafenried dodnes. A nebýt pádu železné opony, nemohli bychom se na tato místa dodnes podívat ani přemýšlet o tom, co všechno se tu odehrálo a co všechno se tu ještě i díky nám může stát. Grafenried žije.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Grafenried lebt

Nieder! Drei, zwei, eins, Feuer! Nach diesen Worten gibt es eine ohrenbetäubende Explosion und die Kirche verwandelt sich in den Staubwolken zu einem Schutthaufen. Anfang der 1970er- Jahre zerstörten die Grenzwächter eigenmächtig, was von der St.-Georg-Kirche in Grafenried (Lučina) übrigblieb. Zu dieser Zeit waren die Altarteile bereits ins nahegelegene Nemanice verlegt worden. Und das Gemälde der „Schönen Maria von Grafenried“ ist nun zusammen mit dem Schlüssel von der Kirche und der Spitze der Kirchenhaube im Museum in Waldmünchen zu sehen.

Bis zur Grenzänderung im Jahre 1764 unter der Herrschaft Maria Theresias gehörte Grafenried zu Bayern. Es gab hier Glashütten, einen kleinen Bauernhof und eine Brauerei. Im Jahre 1786 ließ die hiesige Baronin in Grafenried an der Stelle der Schlosskapelle eine Kirche errichten. Neben dem Haupteingang hatte sie auch zwei seitliche Zugänge. Der eine führte zur „böhmischen“ und der andere zur „bayerischen“ Sakristei. Dadurch traten die Gläubigen der jeweiligen Nationalität ein. In der Kirche sang ein Chor, am Fest des Hl. Georg gab es eine Wallfahrt, und eine Woche nach dem Fronleichnamfest wanderten die Gläubigen zum mehr als 40 km entfernten Neukirchen beim Heiligen Blut. Die Überreste der Kirche und der nahegelegenen Pfarrei sowie der Brauerei können Sie auf dem Gelände noch heute sehen.

Im Jahre 1930 hatte das Dorf 231 deutsche und 14 tschechische Einwohner sowie zwei Ausländer. Bis zum Jahre 1938 gab es zwischen ihnen keine größeren Streitigkeiten. Aber der Einzug der Wehrmacht am 3. Oktober 1938 und die Zugehörigkeit zum Deutschen Reich wurden nur von den Deutschen im Dorf mit Transparenten und Hakenkreuzen begrüßt. Sie hatten keine Ahnung, dass 24 von ihnen von den Schlachtfeldern des kommenden Krieges nicht mehr zurückkehren würden. Der Zweite Weltkrieg endete hier am 26. April 1945, als die ersten amerikanischen Panzer in das Dorf eindringen. Schon am 1. Mai 1945 verhaftete die Staatspolizei 28 Personen, die der Verbrechenbegehung verdächtigt wurden, und ein Jahr später wurden die Deutschen vertrieben.

Die Besiedlung durch Wolhynien-Tschechen dauerte nicht lange und seit 1951 befand sich Grafenried nach der Verordnung des Ministeriums für Nationale Sicherheit in einer Sperrzone. Das bedeutete seine Liquidation. Es begann mit dem Rückbau von Häusern, die als Baustoff verwendet wurden. Der Abriss dauerte bis zum Jahre 1955, als vom ehemaligen Dorf nur mehr sieben Gebäude, der Friedhof und die geplünderte Kirche übrigblieben. Anfang der 1990er- Jahr sind von allem nur unauffällige Ruinenreste im Wald geblieben.

Heute ist Grafenried zu einer Erinnerungsstätte geworden. Freiwillige haben hier die Überreste einiger Gebäude freigelegt. Ohne den Eisernen Vorhang hätte Grafenried genauso wie das deutsche Untergrafenried bis heute gestanden. Und wenn es nicht zum Fall des Eisernen Vorhangs nicht gekommen wäre, könnten wir diese Orte bis heute nicht besuchen. Und wir könnten nicht darüber nachdenken, was hier passiert ist und was hier noch – auch dank uns – passieren kann. Grafenried lebt.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

DOBRODRUŽSTVÍ NA HRANICI POKRAČUJE

Dlouhá a spletitá je historie společného života sousedů na hranici. Díváme se na činy našich předků, lidí žijících na obou stranách Českého lesa, a snažíme se je pochopit. Víme, jak to kdy dopadlo, a víme, že nic nejde vzít zpět.

Dějiny tvoří lidé, lidé je zaznamenávají a vykládají. Vybrali jsme ta období soužití Čechů a Němců na hranicích, která dnes považujeme za přelomová. Snažili jsme se je ukázat na konkrétních příbězích míst, věcí, událostí a lidí z obou stran hranice. A pokusili jsme se to udělat poctivě a nestranně. Do jaké míry se to povedlo, necháváme na Vašem zhodnocení.

Chtěli jsme Vás vyzvat k zamyšlení nad společnou historií, k pochopení druhého a vzájemnému poučení. Je to zásadní, protože náš dnešní život přímo ovlivňují činy našich předků. A naše myšlenky a činy zase tvoří budoucnost našich dětí. Bude méně násilná? Bude v ní víc pochopení a soucitu než utrpení a nelidskosti?

Záleží jen na nás. Dobrodružství nejistého života na hranici pokračuje. Dobrodružství nekončícího hledání a nutnosti volby, v níž jde nakonec vždycky o život.

DAS ABENTEUER AN DER GRENZE GEHT WEITER

Lang und verworren ist die Geschichte des gemeinsamen Lebens der Nachbarn an der Grenze. Wir betrachten die Taten unserer Vorfahren, der Menschen, die auf beiden Seiten des Böhmisches Waldes lebten, und versuchen, sie zu verstehen. Wir kennen den Lauf der Geschichte und wir wissen, dass nichts rückgängig gemacht werden kann.

Geschichte wird von Menschen geschrieben, Menschen interpretieren und zeichnen sie auf. Wir haben die Zeiten des Zusammenlebens von Tschechen und Deutschen an der Grenze ausgewählt, die wir als grundlegend betrachten. Wir haben versucht, sie an den bestimmten Geschichten von Orten, Dingen, Ereignissen und Menschen von beiden Seiten der Grenze zu zeigen. Und wir haben versucht, es ehrlich und objektiv zu tun. Inwieweit dies gelungen ist, das überlassen wir Ihrer Bewertung.

Wir möchten Sie einladen, über unsere gemeinsame Geschichte nachzudenken, andere zu verstehen und voneinander zu lernen. Das ist wichtig, weil unser heutiges Leben direkt durch das Handeln unserer Vorfahren beeinflusst wird. Und unsere Gedanken und Taten wiederum bilden die Zukunft unserer Kinder. Wird sie weniger gewalttätig sein? Wird es mehr Verständnis und Mitgefühl als Leid und Unmenschlichkeit geben?

Es liegt nur an uns. Das Abenteuer des unsicheren Lebens an der Grenze geht weiter. Ein Abenteuer der endlosen Suche und der Notwendigkeit der Wahl, in der es immer schließlich um das Leben geht.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

PŘÍBEH DOMAŽLICKÉHO PIVOVARU

„Všechny stesky, boly, strasti lidské, zažene ti pivo Domažlické!“

Hlavní sdělení

Staronový městský pivovar, který kdysi zaměstnával desítky místních a jehož pivo dělalo Domažlicím dobré jméno v širokém okolí, ukazuje, že i toto tradiční odvětví se vyvíjí, ale základ úspěchu zůstává pořád stejný – dobré suroviny, poctivá práce a podnikatelská odvaha.

1. Expozice vaření piva

Dílčí sdělení k jednotlivým šesti částem

- Dochované záznamy domažlického pivovaru nám ukazují, že pokud nepřijde katastrofa například v podobě války, vaří se pivo stále ze stejných **surovin**. Voda, slad a chmel jsou i dnes základem dobrého piva, třebaže mají jinou podobu nebo původ.
- Rozlehlá budova hvozdu, v níž se nacházíte, získala jméno od hvozdní, zastavení klíčení sladu vysokou teplotou. **Výroba sladu**, kterou si dříve pivovar v Domažlicích podobně jako jiné zajišťoval sám, byla natolik náročná na prostor, energii a ruční práci, že si dnes většina pivovarů, včetně zdejšího obnoveného, slad nevyrábí, ale nakupuje hotový.
- Domažličtí radní se projevíli jako dobří hospodáři, kteří výrobě piva věnovali patřičnou péči, investovali do moderního vybavení, což přineslo své ovoce v rostoucí kvalitě a množství piva. Dnes na tuto tradici město navazuje, jak nám ukazuje nejen moderní pivovarská technologie a obnova **vaření piva**, ale i důkladně zrekonstruovaná budova hvozdu, v níž stojíte.
- Aby si zákazníci mohli dopřát domažlické pivo v nejlepší kvalitě, investoval pivovar do vybavení a kontroly, pořídil si moderní linku na umývání a **plnění lahví a sudů**. Současná laboratoř minipivovaru názorně dokládá, že důraz na hygienu a kontrolu procesu a zachování dobrého jména domažlického piva je zásadní i dnes.
- Dobré pivo vždy dělali **schopní lidé**, včele se sládkem. Dříve k věhlasu pivovaru přispívali i **řemeslníci** z okolí Domažlic, kteří své živnosti dávno zavřeli, třeba bednáři, ledaři nebo skláři. Ani dnes se výborné pivo nedá uvařit bez dobrého sládka a schopní pracovníci nadále zůstávají klíčem k úspěchu.
- Pro udržení nejvyšší kvality piva až do výčepu a na stůl pivovar postupně budoval **sít hospod a hostinců** po celém okrese, z nichž deset sám vlastnil a řadu dalších si najímal. Stejně tak i dnes patří ke zdejšímu minipivovaru přilehlá pivnice, v níž si můžete ověřit, že co nejkratší cesta piva přispívá k chuťovému zážitku.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Historie domažlického pivovarnictví

- **V rukou měšťanů a města**

Vaření piva bylo v Domažlicích, stejně jako v jiných českých městech, od počátku jejich hospodářského rozvoje důležitým řemeslem. Vařit pivo pro osobní spotřebu a pro čeled' bývalo stejně běžné jako si péct chleba. V nejstarší době mohl vařit pivo každý měšťan, držitel domu. Říkalo se jim právováreční měšťané a v jejich domech bývaly často také šenky, kde se pivo prodávalo. S přechodem od domácího vaření piva pro vlastní spotřebu k výrobě pro širší okruh zákazníků se řemeslníci začali specializovat. Sladovníci připravovali slad, mlynáři slad mleli a pivovarští mistři s čeledí pivo vařili.

S první písemnou zprávou o výrobě piva v Domažlicích se setkáváme v roce 1341. Tehdy na žádost městské rady vydává Jan Lucemburský listinu, kterou schvaluje její nařízení, aby se sladovníci přemístili se svým řemeslem z města na předměstí. Důvodem byly požáry, které sladovníci při manipulaci s ohněm často způsobili. Proto pivovary a sladovny stály na předměstích měst. Můžeme tedy s jistotou říct, že se pivo v Domažlicích vařilo již před rokem 1341, tedy před více než 670 lety.

Piva se týkalo i další významné městské právo, které Domažlickým udělil roku 1395 král Václav IV. Jednalo se o tzv. mílové právo, v němž se mimo jiné uvádělo, že *"...vokolo téhož města našeho v míli žádných sladuov nedělali, piva nevařili ani nešenkovali, krčmy nevysadili."* Vzhledem k tomu, že míle odpovídala asi hodině chůze, měšťanům tak fakticky získali monopol na výrobu a odbyt piva, což znamenalo jistý zdroj příjmů a bohatnutí měšťanů i města.

Víme, že v 16. století bylo ve městě jen několik soukromých sladoven významných domažlických měšťanů. Písemné prameny jmenují 5 pivovarů: u Svaté vody nebo Studně, u Branky, u brány Týnské, pod branou Dolní a u Horní brány. Právováreční měšťané, kteří dříve sami pivo vařili, začali své právo varu pronajímat městu a zdatným odborníkům.

Pivo bylo strategicky důležité zboží, vždyť na počátku 16. století představovalo až 87 % veškerých příjmů města. Proto se městská rada o své pivovary pečlivě starala. Na jejich správu dohlížela řada úředníků, kteří odpovídali za peníze utržené z prodeje piva a za náklady na jeho vaření. Město platilo opravy pivovaru, nakupovalo sudy, kádě a další potřebné vybavení, obstarávalo suroviny a zajišťovalo odbyt piva. Když v roce 1579 získali Domažličtí do zástavy chodské vesnice, byl součástí kupní smlouvy i odstavec, že pivo *"mají brát Chodové jen z Domažlic, což platí i o poddaných pivoňského kláštera"*. Na celém domažlickém panství bylo v té době 35 krčem, do kterých se dodávalo pouze domažlické pivo.

Písemné prameny nám také říkají, kolik piva se vařilo. V letech 1576 - 1579 to bylo 9260 hl piva (3 734 větelů) a o dvacet let později v roce 1598 to bylo už 16065 hl (6 478 větelů).

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Pivovarnictví se dařilo, pivo bylo dobré a bylo ho dost na to, aby se vyváželo na panovnický dvůr i do ciziny. Například v bavorském Chamu (Koubě) pro ně byly zvláštní sklady.

V 17. století přišly horší časy. Královská města jako Domažlice se musela nově vypořádat s rostoucí konkurencí poddanských měst a městeček, která také získala právo vařit pivo. Situaci ještě zhoršila třicetiletá válka a vysoké naturální daně (kontribuce). Tzv. kontribuční pivo město vařilo celý půl rok.

Technický pokrok a dokonalejší řemeslné postupy určovaly další vývoj pivovarnictví. V polovině 19. století byly nákladem právozářníků zřízeny u Svaté studně sklepy.

- Technický pokrok 19. století přinesl změnu

Město Domažlice se od 70. let 19. století snažilo převzít veškerou výrobu piva ve městě. Uvažovalo o stavbě nové sladovny a varny s dokonalejším strojovým zařízením a vyzvalo právozářné měšťany, aby městu svůj majetek prodali. Problém ale byla cena. Právozářníci požadovali 400 zlatých pro jednoho podílníka, kdežto město nabízelo 300 zlatých, takže k obchodu nedošlo.

Právozářní měšťané se tedy rozhodli vařit pivo ve vlastní režii a v obchodním rejstříku si nechali zapsat firmu Měšťanský pivovar v Domažlicích. Od města převzali varnu na Týnském předměstí, zvolili sládka, bednáře a začali zařizovat pivovar. Zprovoznili varnu, v tzv. panském domě č. 40 zřídili sklad, od obce koupili lednici a po její nutné opravě se začal vozit led a konečně i vařit pivo. Pivovar ale neměl dlouhého trvání a právozářníci nakonec přistoupili na původní návrh prodat své podíly městu za 300 zlatých na hlavu. Uvědomili si totiž, že další výroba v jejich pivovaru *"nezaručovala tak výhodné zužitkování jmění i piva jako nabídka obce v ohledu zakoupení majetku"*. V dubnu roku 1887 právozářníci svůj majetek městu prodali. Město mezitím dotáhlo svůj záměr modernizace vlastního pivovaru. Vypsalo výběrové řízení na postavení varny při sladovně na Týnském předměstí a její nové strojní vybavení včetně parního stroje. Z přihlášených zájemců nakonec dostala přednost pražská firma Novák a Jahn, která v roce 1892 předala dokončenou varnu. Následovala stavba sladovny s modernější technologií sladování teplým vzduchem. Dříve se sladovalo na náměstí pomocí dýmu, tzv. na valacha. Nová sladovna byla dokončena v roce 1896.

Přestavba a modernizace pivovaru samozřejmě komplikovala výrobu. Pivo údajně nemělo takovou kvalitu, aby obstálo v konkurenci. Proto byl vyzván sládek, aby se postaral *"aby pivo bylo stejné, dobře vyležené, jasné a do hospod se dostávalo v dobré jakosti"*.

Počátkem 20. století zaznamenal Obecní pivovar v Domažlicích zvýšení výroby, rozšířil sklepy a pořídil kotelnu s parním kotlem. Významné období nastává v roce 1908, kdy se řízení

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

pivovaru ujal vynikající odborník na pivovarnickou techniku František Felix. Díky modernizaci technického vybavení se mu podařilo zvýšit výrobu a rozšířit sortiment. Od roku 1912 se v Domažlicích začal vařit 12°světlý ležák, který podle znalců patřil k nejlepším v Čechách.

Rozmach pivovaru zabrzдила první světová válka. Už v roce 1914 odešel na vojnu tehdejší sládek Bedřich Polák a vaření piva bylo omezeno. Nedostatek ječmene a sladu provázal celou válečnou výrobu, proto musel pivovar snížit výstav a zdražovat. V březnu 1917 byl vydán zákaz výroby piva a mohly se svařit jen staré zásoby sladu. Symbolicky se vařilo pivo černé. Pivovar byl dokonce uzavřen a všichni zaměstnanci propuštěni. Naštěstí se po čtyřech měsících, 3. října 1917, podařilo vaření piva obnovit. Potíže se surovinami ale přetrvávaly, a to i v prvních letech po skončení války.

Nový vzestup výroby přinesla až sezóna 1922/1923. Pivovar vařil ležák a obyčejné pivo. Později ve 30. letech dominovala výroba 10°světlého a 12°černého piva. Ke všem druhům piva si vyráběl vlastní slad.

Pivovar se rozrostl. Na parcele č. 498 o rozloze 9 470 m² k němu patřilo 21 staveb. Součástí jeho majetku byly také hostince, např. v Pocinovicích, na Milotově, Staňkově-vsi, Pelechách atd. Další hostince měl v pronájmu po celém okrese. V roce 1936 se mění název podniku na Pivovar města Domažlic.

- Po roce 1945 aneb z podniku do podniku...

Léta druhé světové války přinesla pivovaru opět potíže. Tzv. řízené hospodářství totiž v praxi znamenalo omezený příděl surovin. Pivovar sice dokázal zachovat předválečné množství piva (okolo 18 000 hl), ale kvůli nedostatku surovin vařil jen z pšenice a to 6°, a později ke konci války i třístupňové, tedy téměř bez alkoholu.

Po válce potřebovalo zařízení pivovaru opravit, a tak městská rada v roce 1946 uložila stavebnímu úřadu vypracovat příslušné plány a rozpočet. Opravy proběhly v roce 1948, kdy byla přestavěna budova pro strojírnu, výrobu umělého ledu a pro výstav piva a ve všech odděleních pivovaru bylo zařízeno chlazení. V takto opraveném a zařízeném pivovaru se mohla výroba piva zdvojnásobit na 36 000 hl ročně.

S rokem 1949 přišly reorganizační změny. V říjnu 1949 se pivovar stal komunálním podnikem a v prosinci 1951 byl včleněn do velkopodniku Západočeské pivovary n. p. V domažlickém pivovaru tehdy pracovalo 50 zaměstnanců. K další změně došlo v roce 1953, kdy byly pivovary v Bělé, Blatné, Březnici, Domažlicích, Koutě a Železně Rudě spojeny do Chodských pivovarů.

Modernizace zařízení ale pokračovala, byla dokončena generální oprava kotelny a zámečnické dílny a stavěla se stanice na odstranění chlóru. Výroba piva dále rostla. V roce 1954 se uvařilo už 80 946 hl. V tomto roce byly Chodské pivovary zrušeny a část závodů včetně domažlického, vytvořilo se Západočeskými pivovary nový podnik pod společným názvem Západočeské

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

pivovary n. p. Staňkov. Po roce 1958 se stal domažlický pivovar součástí koncernového podniku Západočeské pivovary Plzeň.

Další modernizace přišla ke konci 60. let. Tehdy byla pořízena nová varna, sklápěcí lísky na sladovně, byla zmechanizována sladovna, rozšířena kapacita sklepů a spilky s ležáckými tanky. Přibyla stáčírna lahví s myčkou lahví a stáčecím aparátem. Celková investice dosáhla výše 23 milionů Kčs. V 80. letech se stal pivovar součástí podniku Plzeňské pivovary s. p.

Zajímavý okamžik v domažlickém pivovaru nastal 20. srpna 1984. Za účasti předsedů městského a okresního národního výboru a samozřejmě i vedoucího tajemníka OV KSČ Domažlice byla zahájena stavba posledního klasicky zděného továrního komínu v Československu. Stavbu prováděli pracovníci domažlické Teplotechny, kteří do 2. listopadu položili 70 tisíc cihel. Výsledkem byl 45 metrů vysoký komín, který měl u paty průměr 5,15 metru, zatímco vnitřní průměr na vrcholu byl jen o málo více než metr. Jeho celková hmotnost byla 528 tun. O dvacet let později, v roce 2004 šel komín dolů. Dělníci jej rozebrali cihlu po cihle.

- *Pivovar po roce 1989 – uzavření, spory o areál a pozemky*

Ani pivovaru v Domažlicích se pochopitelně nevyhnula privatizace. Ta byla dokončena 22. 6. 1994 a společnost Plzeňský Prazdroj, akciová společnost, do níž pivovar patřil, byla zapsána do obchodního rejstříku dne 1. 9. 1994. Vedle domažlického pivovaru firma sdružovala ještě pivovary Plzeňský Prazdroj, Gambrinus, Karlovy Vary a sladovnu v Plzni (později i pivovar v Chebu) a stala se největší pivovarnickou skupinou v České republice. V roce 1994 pivovar vystavil 157 000 hl, z toho 45 000 hl piva Purkmistr. Plných 23 % Purkmistra šlo na vývoz. Největším odběratelem bylo Německo, ale velký zájem měl i Tchaj-wan. Kromě těchto značek se v roce 1994 vyráběl i Písař, Primus a Radní – značky upomínající na dávnou tradici městského pivovaru. První várky pšeničného kvasnicového piva Prior dodal pivovar na trh na vánoce 1994.

Sláva domažlického pivovaru v nových podmínkách netrvala dlouho. Akciová společnost Plzeňský Prazdroj ho v roce 1996 uzavřela. Originální značky domažlického piva zanikly (Purkmistr, Prior, Radní) a v Plzni se pod značkou Gambrinus začaly vařit podobné druhy piva (Černý Gambrinus, Bílý Gambrinus). Část technologie byla z pivovaru odvezena do litevského pivovaru Ragutis, který v té době také Plzeňskému Prazdroji patřil.

Pivovar zanikl, ale jeho areál v těsné blízkosti centra přirozeně lákal k dalšímu využití. Nejdříve ale bylo nutné vyjasnit vlastnictví. Vítězstvím města skončil tříletý soudní spor Domažlic o

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

šestinu pivovaru, na kterou si dělal nárok Plzeňský Prazdroj. Nároky města, které některé budovy pivovaru považovalo za svůj historický majetek, nejprve zamítl okresní soud. Město Domažlice ale vytrvalo a po nemalých tahanicích spor vyhrálo u Nejvyššího soudu.

Od října 1999 se město s Plzeňským Prazdrojem domlouvalo na prodeji zbylé části areálu, který se od roku 2002 stal majetkem města. Městští radní, kteří původně zvažovali demolici celého areálu, včetně nejstarších budov, navrhli v květnu 2002 historickou budovu ponechat a ostatní nemovitosti zbourat. Na konci května domažlické zastupitelstvo schválilo prodej dvou třetin bývalého pivovaru za minimální cenu 8,5 milionu korun. Zbývající nemovitosti si město chtělo ponechat pro zřízení funkčního pivovaru s restaurací. Zájem o koupi 0,9hektarového pozemku projevily obchodní řetězce, které v lokalitě plánovaly stavbu supermarketu.

Na jaře 2004 začal pivovar po stovkách let pomalu mizet z tváře města. Kromě budovy starého pivovaru z něj zbyla jen plocha pro parkoviště a několikametrová díra. Většina staveb v bývalém areálu musela ustoupit supermarketu Kaufland a parkovišti pro zákazníky. Práce na demolici trvaly 70 dní a skončily 28. května 2004.

Příběh tím ale zdaleka neskončil. Dne 16. března 2005 zastupitelé Domažlic rozhodli o prodeji historické části pivovaru. *„Pivovar jsme prodali za odhadní cenu. Nešlo nám úplně o peníze, důležité je, že z areálu teď bude hotel se stovkou lůžek, který v Domažlicích velmi chybí...”* Z plánu nakonec sešlo a po několikaletých sporech se objekt zase vrátil městu.

Dnes se budovy původní i nové sladovny a hvozdu rekonstruují a do objektu se znovu vrátí výroba piva. V přízemí bude vedle minipivovaru také pivnice a restaurace. Nad nimi vzniká nové kulturní a komunitní centrum, přesune se sem Městská knihovna Boženy Němcové a vznikne zde expozice nejen o pivovarnictví, ale i o historii rázovitého a neklidného koutu země na hranici – Domažlicka a sousedního Bavorska.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

1) SUROVINY

Sdělení:

Dochované záznamy domažlického pivovaru nám ukazují, že pokud nepříjde katastrofa například v podobě války, vaří se pivo stále ze stejných **surovin**. Voda, slad a chmel jsou i dnes základem dobrého piva, třebaže mají jinou podobu nebo původ.

Základ je stejný – voda, slad, chmel a kvasinky

Pivovar na poč. 20. století v Českých zemích	Pivovar 21. století v ČR
Suroviny	
Sladované obilniny (hlavně ječmen, pšenice) + surogace medem, pýrem, cukrem... žatecký chmel – dříve se pěstoval všude Místní zdroj vody Místní zdroj kvasinek používaný celá léta v daném pivovaru – od 1842 začala éra spodního kvašení a výroby piv plzeňského typu	Sladované obilniny (hlavně ječmen – jiné odrůdy, pšenice) široká škála různých speciálních sladů (kyselé, diastatické...+ surogace: ovesné vločky, další obiloviny, cukerné sirupy Nové odrůdy chmele, dovoz chmele z ciziny, širší nabídka, šlechtění nových odrůd Úpravy vody Široká nabídka různých druhů kvasinek (lyofilizované) + divoké kvašení – v poslední době rozmach vzniku nových typů piva a popularizace svrchně kvašených piv

- Specifické: Vaření piva za velké války + suroviny + zavřený pivovar
- Granule – ty budou v Domažlicích, puky
- Rozdíly zima x léto : spodní x svrchní kvašení

Surogace: vysvětlení pojmu

Ukázka jednotlivých surovin – včetně dnešní podoby, co se bude používat

Z historie:

Rozmach pivovaru pozastavila první světová válka. Spojení drahou vážne, takže obecní pivovar posílá povozy do Plzně pro kvasnice.

Ještě v roce **1914** odešel na vojnu tehdejší sládek Bedřich Polák a vaření piva bylo omezeno. V následujícím roce byla pro vojenský erár zabavena zásoba sladu a správní rada pivovaru ustanovila, že začátkem července bude snížen výstav piva na 60 % předcházejícího roku. Nedostatek sladu měl být nahrazen přimícháním cukru v množství 15 - 20 % na várku. Nedostatek ječmene a sladu provázel celou válečnou výrobu, proto byla produkce snižována a pivo zdražováno. V březnu 1917 byl vydán zákaz výroby piva, mohly se svařit jen staré zásoby

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

sladu. S těmi vystačil pivovar do konce května, od **1. června 1917** vařili poslední várku. Symbolicky se vařilo pivo černé. Pivovar byl uzavřen a všichni zaměstnanci propuštěni. V období nedostatku piva se objevila náhražka. Výrobce pan Pechman z Doubravky uvařil tzv. pivolín, což byl nápoj bez lihu.

Po čtyřech měsících, **3. října 1917**, se vaření piva v pivovaru obnovilo. Potíže se surovinami přetrvávaly, a to i po skončení války. Zároveň bylo nutné provést zednické, pokrývačské a klempířské opravy pivovarské budovy a rovněž opravit strojní zařízení.

Z domažlické kroniky:

Rok 1916

14. března uvařil náš obecní pivovar pivo z 30% cukru a 10 – 15% bramborové moučky. Pivo bylo uznáno za velmi chutné a těšilo se všeobecné oblibě.

Zákaz vaření piva z cukru.

Čím dál tím více stěžováno vaření piva: ječmen zabaven, slad nebyl. Následkem špatné zimy objevil se v létě nedostatek ledu.

Pro absolutní nedostatek surovin však výroba připomínala spíše alchymistickou dílnu než pivovar.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

2) VÝROBA SLADU

Sdělení:

Rozlehlá budova hvozdu, v níž se nacházíte, získala jméno od hvozdní, zastavení klíčení sladu vysokou teplotou. **Výroba sladu**, kterou si dříve pivovar v Domažlicích podobně jako jiné zajišťoval sám, byla natolik náročná na prostor, energii a ruční práci, že si dnes většina pivovarů, včetně zdejšího obnoveného, slad nevyrábí, ale nakupuje hotový.

(pozn: tady s tím mám trochu problém: v Domažlicích se v souvislosti se současným objektem mluví o „Hvozdu“ – asi tím, jak byl jako první opraven – pojem „sladovna“ bych řekla, na rozdíl od Písku a spol. se zde v určení budovy nepoužívá...)

Základ je stále stejný – máčení ječmene, klíčení ječmene a sušení zeleného sladu

Pivovar na poč. 20. století v Českých zemích	Pivovar 21. století v ČR
Výroba sladu	
Humnové sladovny přímo v pivovarech (jako byla v Domažlicích) – ruční práce, maltomobil	Velké automatizované sladovny, které využívají Saladinovy skříně (namočený ječmen již neklíčí na kamenném podkladu) Stále ale fungují i humnové sladovny

Dnes sladovny fungují sice na stejném principu, ale jednotlivé pivovary si jej nevyrábí (dnes největší Nymburk, dále např. Kroměříž, Litovel a ...) a výjimkou je Prazdroj, který má stále vlastní sladovnu

- Větší sladová pestrost

Jsme v objektu bývalé sladovny – zachován náduvník, šnekový dopravník, elevátor, kola
Líbilo by se mi schéma, komiks, nevím co... kde by byl proces od přivezení ječmene zachycen
Zajímavost: nejstarší náduvník na Grafenriedu (fotka + možné nechat udělat odlitek nápisu)

Historický hvozď Domažlického pivovaru

Na počátku 90. let se objevily v městské radě hlasy po modernizaci a strojovém vybavení obecního pivovaru. V roce 1895 byla schválena koncepce rozvoje pivovaru, podle schválené strategie tak postupně v posledních letech 19. století dostal pivovar novou a moderně vybavenou sladovnu (zkolaudována v prosinci 1898), nový hvozď a nové strojové vybavení.

Ve hvozdu, který je věžový – vertikální – se sušil slad. Hvozdní bylo závěrečnou fází výroby sladu, při němž byl zelený naklíčený slad s vysokým obsahem vody nejprve předsušen při teplotě do 60 stupňů Celsia a poté dopražen při teplotách od 80. st. Celsia do 105 st. Celsia. Naklíčené zrně se sušilo na kovových sítích, skrz něž ze spodní části prostupoval horký vzduch, který odcházel otvorem v klenbě hvozdu do komína. Kouř z topeniště byl veden komínovou šachtou v plášti hvozdu. Pro lepší odvětrání prostoru bývala v pozdější době do otvoru komína umísťována vrtule ventilátoru.

Popis vybavení z r. 1934:

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

A. Doprava a čištění ječmene a sladu

Vysypaný ječmen do sila zvedá se výtahem do II. poschodí. Zde umístěny jsou stroje čistící a třídící. Odtud vede se spirálovým transportérem do sýpek, kde se vypouští šoupátky na místo určení.

1. Kapsový výtah na ječmen
2. 3 kapsové výtahy na slad
3. Výtah se šroubovým převodem
4. 6 šnekových transportérů na ječmen
5. Čistící mlýnek firmy Kopřiva
6. 2 normální třidiče ječmene
7. Bubnový odkličovač s míchadly

B. Máčení ječmene

Provádí se ve čtyřech náduvnících tvaru válcového s komolým kuželem. Namočený ječmen vypouští se přímo šoupátkem na humna.

8. Čtyři kusy náduvníků
9. Dva cedníky ječmene

C. Sladování a příprava tluče

Syrový slad zaváží se na válečku, odtud na hvozdy, kde se vysuší, čímž nabude schopnosti uskladnění.

10. Hvozď sestává z pece, kde na šikmém roštu spaluje se palivo.
11. Kalorifer ze železného plechu
12. Topné roury průřezu
13. Píšťaly – pod topnými rourami jsou studené tahy
14. Spodní sladová líska
15. Horní líska sladová
16. Dýmník k odvádění vlhkého vzduchu
17. Registrační ukazovatel teploty: umístěn v mezihvozdi teplovodným zařízením a odtud vedení k přístroji v chodbě k samočinnému zapisování na diagramy
18. Kapsový uhelný výtah
19. Elektromotor na stejnosměrný proud

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

20. Decimální váha stabilní
21. 2 decimální váhy přenosné
22. Mačkácí stroj na slad s násypným košem a válci se sítím a posuvnými lůžky.
Tluč vypadává do vozíků.
23. Vozíky na tluč 2. 20 m x 1. 25 m x 1. 10 m, podvozky železné, s vypouštěcím zařízením ve dnu.
Včetně kolejnic.
24. Dvě kolejnicová jářma
25. 2 rezervoáry na vodu, obsah 100 hl a 120 hl
26. Předeříváč
27. Decimální váha

Sladovna – popis 1934

Ječmen dodává zemědělec do uzavřeného prostoru u sladovny, odkud kapsovými elevátory jest dopravován k čištění. Ječmen vyčištěný jest samočinnými transportéry (tzv. šneky) dopravován na ječmennou půdu. Odtud rourami pouštěn do čtyř náduvníků, kde se máčí. Z náduvníků cca po 4 dnech vypuštěn jest mokřý ječmen do humen k vlastnímu sladování. V humnech jest vedle sebe pět hromad ječmene po 45 hl. Na humnech leží ječmen 8 dní a ručně jest přehazován a devátý den táhne výtahem na valečku na 24 hodiny. Odtud se ručně vozí k nasbírání na hvozď k sušení. Hvozď má dvoje lisky. Na hořejší lísce leží k odpaření 12 hodin a na dolejší k sušení rovněž 12 hodin. Suchý slad se sbírá a spouští do koše v dolejší části sladovny, odkud se táhne kapsovým výtahem poháněným motorem k čištění na odkličovačku a odtud spouští se transportéry (šneky) na sladovou půdu. Tam se vydává ve vozících na jednotlivé várky do koše na sladové půdě a transportéry do pravé ku šrotování nad varnu.

Stroje ve sladovně možno poháněti elektrickým motorem a párou. Šrotovník jest umístěn nad varnou, sešrotovaný slad dodán přímo do vozíku, odkud se odváží nad vystírací káď a sype se do kádě.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

3)VÝROBA PIVA

Sdělení:

Domažličtí radní se projeví jako dobří hospodáři, kteří výrobě piva věnovali patřičnou péči, investovali do moderního vybavení, což přineslo své ovoce v rostoucí kvalitě a množství piva. Dnes na tuto tradici město navazuje, jak nám ukazuje nejen moderní pivovarská technologie a obnova **vaření piva**, ale i důkladně zrekonstruovaná budova sladovny (?), v níž stojíte.

Stejný princip ovšem nová moderní zařízení, jiné materiály, zdroje energie, automatizace

Pivovar na poč. 20. století v Českých zemích	Pivovar 21. století v ČR
Výroba piva - varna	
Materiál: měď	Materiál: nerez opláštěný mědí (naše provedení)
Energie: uhlí, dřevo	Energie: zemní plyn Minipivovary - ohřev: elektrika, pára, olej
Údržba: hlavně ruční čištění	Údržba: systém CIP – cleaning in place (Využívá se v celém pivovaru – v tanku se připraví sanitační roztok (louh), který je přes čerpadlo vháněn do sanitační hlavy v horní části tanku)
Chlazení mladiny na stoku a dochlazení na chladiči	Průtokové chladiče
Výroba piva – spilka	
Otevřené kádě – nebezpečí kontaminace mladiny	otevřené kádě a převaha uzavřených CK tanků (budeme mít obojí)
Materiál: dubové dřevo	Materiál: nerez
Prostorové chlazení ve sklepích	Buď prostorové chlazení, nebo chlazení přímo tanků a kádí (budeme mít)
Výroba piva – ležácký sklep	
Dubové ležácké sudy – stále je vyrábí Prazdroj	Nerezové ležácké tanky
Sklepy se dochlazovaly ledem	Přímé chlazení tanků glykolem, prostorové chlazení

- Nechat udělat soudek
- Ledování fotka ze Staňkova

Vaření piva v Domažlicích

V roce 1883 došlo k rozkolu mezi zbytkem právovárečných měšťanů a městskou správou. V Domažlicích tak souběžně několik let fungovaly dva pivovary, měšťanský (na Týnském předměstí) a městský, v obchodním rejstříku zapsaný jako „Obecní pivovar v Domažlicích“. Tento stav trval až do roku 1887, kdy poslední zastánci starobylého várečného práva prodali pivovar se zařízením městu.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Až do roku 1895 město vařilo pivo v obou podnicích, pak soustředilo výrobu jen do svého nově vybudovaného provozu. Ten v tu dobu řešil velký problém s nedostatkem vody, kvůli němuž byl do pivovaru vybudován speciální vodovod. Obecní pivovar řešil na počátku 90. let 19. století problémy s nedostatkem vody. Problém s vodou vyřešilo město v roce 1892 stavbou vodovodu od Sv. studně a stoka byla překryta.

Výroba piva v Pošumaví: Ve větších pivovarech pošumavských navařeno bylo od 1. září 1886 do 31. srpna 1887 toto množství piva: v Dešenicích u Nýrska 13 860 hl, v Dobřanech 20 040 hl, v Domažlicích 10 100 hl, v Klatovech (M. H. Russ a spol.) 17 750 hl, v Písku 19 008 hl, v Plzni (pravováreční pivovar) 335 480 hl, akciový pivovar 130 800 hl, Stodý 25 125 hl, Strakonice 19 080 hl.

Pro pohon strojového vybavení byla zavedena pára a od roku 1899 se tak měnilo i obchodní jméno na „Obecní parní pivovar v Domažlicích“.

Na počátku 20. století vařily zlatavý mok na Domažlicku následující pivovary: Měšťanský pivovar v Domažlicích, městský pivovar v Horšovském Týně, pivovar v Hostouni, vrchnostenský pivovar ve Staňkově, statkový pivovar v Chotiměři, vrchnostenský pivovar v Koutě na Šumavě, vrchnostenský pivovar v Trhanově, pivovar v Lučině – Grafenriedu, vrchnostenský pivovar v Poběžovicích, vrchnostenský pivovar v Pivoni, vrchnostenský pivovar v Mutěnině, v němž se však přestalo vařit v roce 1901 a vrchnostenský pivovar v Bělé.

Odborně dohlížel na kvalitu vyráběného piva Výzkumný ústav pivovarský v Praze. Městská rada v Domažlicích se na svém sezení 21. 12. 1900 rozhodla vstoupit jako přispívající člen do Jednoty pro vydržování Výzkumného ústavu pivovarského v Praze. Ústav svým členům prováděl levněji rozbor sladu a zdarma zasílal.

V prvním desetiletí 20. století zaznamenal Obecní pivovar v Domažlicích zvýšení výroby, rozšířil své sklepy a byla zkolaudována kotelná s parním kotlem. Významné období nastává v roce **1908** kdy se řízení pivovaru ujal vynikající odborník na pivovarnickou techniku **František Felix**. Za jeho správy bylo zmodernizováno technické vybavení podniku. Nechal např. zřídit více objemový "kornvallský" parní kotol, pořídil nový šrotovník na slad, setinnou váhu, novou kád. Dále zvětšil chladicí štoky a obstaral nové sudy pro lepší vyležení piva. V ležáckých sklepech byla osekána omítka na zdech a pořízena nová, petrolejky a svíčky byly nahrazeny elektrickým osvětlením. Na spouštění nádob do sklepa a spilek pořídil František Felix elektrický výtah. Dbalo se na čistotu a pořádek a přísně byla dodržována kázeň. Po ročním působení nového ředitele si pivovar prohlédla městská rada a byla velmi mile překvapena úrovní podniku. Konstatovala, že zařízení pivovaru vyhovuje nejpřísnějším odborným požadavkům. Sám pan Felix prohlásil, že domažlický pivovar je svým účelným a moderním zařízením jeden z nejlepších pivovarů v Čechách.

Tato skutečnost se projevila na zvýšené výrobě piva. Rozšířil se i sortiment, od roku 1912 se začal vařit 12° světlý ležák, který podle znalců patřil k nejlepším českým pivům. Pivovar v té době zaměstnával 40 lidí.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

V roce **1919** byl domažlický pivovar zapsán v podnikovém rejstříku jako **Obecní pivovar v Domažlicích**. Vzestup pivovarské výroby byl zaznamenán až v sezóně **1922/1923**. I v Domažlicích se tak jako jinde přestalo vyrábět válečné pivo. Vařil se ležák a obyčejné pivo a jeho cenu bylo možno snížit u obyčejného piva o 40 Kč na hl a u ležáku o 54 Kč. V této sezóně představoval roční výstav 12 000 hl a v následujících letech se toto množství dále zvyšovalo. Ve třicátých letech dominovala výroba 10° světlého a 12° černého piva. Dne 1. prosince 1930 byl pro expedici piva zakoupen třítunový nákladní automobil značky Škoda.

Výstav piva

1887/1888 10 300 hl

1895/1896 14 600 hl

1900/1902 15 600 hl

1918/1919 6 375 hl

1922/1923 12 000 hl

1928/1929 22 122 hl

1935 18 417 hl

1940 18 432 hl

Hospodářská krize znamenala snížení odběru, tudíž klesal výstav a někteří zaměstnanci museli být propuštěni. Například v roce 1935 činil výstav 18 417 hl oproti 22 122 v roce 1929.

Popis výroby piva, v pivovaře v Domažlicích, 1934

Pivo vyrábí se 10 a 12 stupňové/ světlé a černé/. Var jest 75 hl.

Na pivo 10 stupňové spotřebuje se 12.50 q sladu, který rozšrotován spouští se do vystírací kádě, v níž napuštěna jest studená voda. Po spuštění a rozmísení ve vytírací kádi čerpá se teplá voda z varní pánve pomocí odstředivého čerpadla do vystírací kádě, což zve se zápařka.

Po zápaře spouští se jedna třetina rmutu do varní pánve, kde se zahřívá až do varu, což děje se dvakrát až třikrát dle manipulace. Tím získává se mladina, do které při docíleném varu přidává se chmel asi 23 kg. Doba várky trvá 11 až 12 hodin. Po odchmelení vyčerpává se mladina odstředivým čerpadlem na chladnice, nacházející se nad sudovnou, kde se ponechává 7 až 5 hodin, načež se

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

mladina spouští přes sprchový aparát do kvasných kádí ve spilce. Doba kvašení u 10 stupňového piva trvá 10 až 12 dní u 12 stupňového 14 dní.

Ze spilky přečerpává se pivo elektrickým odstředivým čerpadlem do sudů ležáckých, nacházejících se ve sklepě ležáckém, kde doba dokvašování trvá asi šest neděl u 10 stupňového, u 12 stupňového asi dva měsíce. Zralé pivo se pak z ležáckých sudů čerpá pomocí elektrického čerpadla přes filtr do stáčecích strojů, kde naplňují se transportní nádoba a láhve. Láhve a dopravní nádoba vytahuje se pak elektrickým výtahem do výstavní místnosti, odkud rozváží se povozy, auty neb ručními vozíky do hostinců.

K vaření černého piva používá se 1100 kg sladu a 12 kg chmele na var 50 hl. U ležáku 1100 kg sladu a 2 kg chmele na tentýž var. K vaření černého piva používá se speciálního sladu, a sice část karamelu světlého a černého s částí porteru. Výjimečně používá se sladového extraktu k barvení pív. Manipulace všech pív, které se vyrábějí jest přibližně stejná.

Vaření sladiny a mladiny

Provádí se v kádi vystírací a zcezoací, která s vystíradlem a kotlem rmutovým i mladinovým tvoří soupravu varny.

1. Vystíradlem sype se tluč do kádě vystírací a zcezoací. Měděná roura 150m/m s hradítkem.
2. Kád' vystírací a zcezoací z kotlového plechu 8 m/m silného s jalovým dnem (síta z měděného plechu) s míchadlem pohyblivým, vertikální hřídelí, s kuželovým soukolím a transmissí. Obsah 102 hl. Vše na dvou litinových sloupech v železném rámu a ložné desce.
3. Zcezoací baterie tvaru žlabu
4. Kotel rmutový a mladinový k ohřívání vody pro kád' vystírací a pro vaření rmutu a mladiny. Obsah 125 hl. Dvojitě dno pro vaření parou. Míchadlo s hřídelí s kuželovým soukolím a transmisí
5. Chmelový cíz – čtyřhranná nádoba ze železného plechu, obsah 15 hl, opatřená sítí k zachycování chmele s mladiny.
6. Odstředivé čerpadlo na rmuty a mladinu, dodané Škodovými závody, vše úplně nové
7. Cejchovací aparát měděný
8. Parní topení pod mladinový kotel

Chlazení mladiny a její kvašení

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Chladicí štoky jsou dva, zhotoveny ze železného plechu

Sprchový aparát na chlazení piva pro výkon 75 hl za hodinu, včetně nádrže na ledovou vodu i s centrifugálním čerpadlem s elektromotorem.

Měděné, pocínované plováky do kvasných kádí ve spilce, celkem 26 kusů, každý plovák spirálový

Vlastní luženický vodovod a připojení na Svatou Studnu

Vodovod tento pozůstává ze 4 sběrů a z vodojemů s rotačním čerpadlem. Přívodní potrubí 80 mm v O ve spádu vedeno do reservoiru v pivovaře, odkud se rozvádí po celém objektu pivovarském. Cena celého zařízení odhaduje se částkou 150 000 Kč.

Nádoba transportní a ležácká

a) Nádoba transportní

20 sudů po 2 hl,

160 sudů po 1 hl

997 sudů po 0,50 hl

1979 sudů po 0,25 hl

81 sudů po 0,125 hl

b) nádoba ležácká

20 sudů obsahu po 27 hl

68 sudů obsahu po 50 hl

14 sudů obsahu po 30 hl

13 sudů obsahu po 12 hl

39 kádí obsahu po 25 hl

3 kádě obsahu po 25 hl (nové)

Ve varně jest nová vystírací kád' s obsahem 75 hl s nově dodanou kopačkou a rosidlem. Voda na várku dodává se z luženického vodovodu do nového 50 hl nahříváče, kde se ohřívá upotřebenou parou. Ve varně u vystírací kádě je umístěn starý svařovací a rmutovací kotel poháněný parou. Várka trvá ve varně 11 hodin a v letních měsících jsou na větší zásoby piva pro léto 2 várky. Z varny čerpá se mladinka pumpou na chladicí štoky, kde se míchá ručně na cca 32 stupňů R. Ze štoků po osmi hodinách spouští se mladinka v době letní přes sprchový aparát, kde se schladí na 4 stupně do spilky do zákvasných

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

kádí, kde se zakvašuje kulturními kvasinkami. Na těchto kádích zůstává pivo 12 – 14 dní, z kádí čerpá se pumpou motorem poháněnou. Pivo v kádích (.....) do ležáckých sudů. Ve sklepě jsou 4 oddělení po cca 25 sudech ležáckých od 30 – 56 hl obsahu.

Čištění kádí a sudů provádí se ručně a čistí se třikrát před plněním. Na sudech zůstává pivo cca 2-3 měsíce a pak se čerpá k stáčecímu stroji přes 15 ti dílný rámový filtr naplněný filtrační hmotou. Stroj na stáčení piva jest automatický, moderně vybavený. Pivo do soudků transportních stočené, skládá se do předsklepí, odkud dle potřeby vytahuje se výtahem k výstavu piva. Kromě do sudů, stáčí se pivo do lahví. Prázdná nádoba transportní i láhve, čistí se na umývárně, umístěné nad sklepy. Transportní nádoba se čistí ručně. Láhve pak jsou čištěny strojově. Na praní filtrační hmoty postaven jest ve zvláštní místnosti stroj poháněný motorem.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

4. FILTRACE, STÁČENÍ, LABORATOŘ

Aby si zákazníci mohli dopřát domažlické pivo v nejlepší kvalitě, investoval pivovar do vybavení a kontroly, pořídil si vlastní laboratoř a moderní linku na umývání a **plnění lahví a sudů**. Nová laboratoř minipivovaru názorně dokládá, že důraz na hygienu a kontrolu procesu a zachování dobrého jména domažlického piva je zásadní i dnes.

Pivovar na poč. 20. století v Českých zemích	Pivovar 21. století v ČR
Filtrace	
Počátky filtrace piva přes pivařskou hmotu a poté přes křemelinu (nevím, jak to bylo v Domažlicích)	Svíčkový filtr na křemelinu Membránová filtrace Návrat také k distribuci nefiltrovaných piv Málo pivovary nefiltrují a nepasterují pivo
Stáčírna	
Dřevěné sudy a soudky Ruční stáčírny na skleněné lahve	Minipivovary – ruční stáčírny (podobné jako staré) lahví a KEG sudů Velké pivovary automatické linky
Laboratoř Nutno ověřit co vše bylo dříve k dispozici	
Ballingovy zákony Cukroměry Analytické metody	V malém pivovaru jako dříve Velké pivovary automatické měřicí zařízení My budeme mít také malou laboratoř – titrace, luminometr, mikroskop (vše pro kontrolu výroby)

- Z Pekla – Zdeňku P.?
- Vysvětlení pojmů pivařská hmota, křemelina,...

Stav v roce 1934:

Stáčení do ležáckých sudů

- Vyrovnávač tlaku – odstředivé čerpadlo s vlastním motorem.
- Enzigrův vyrovnávač tlaku

Stáčení do lahví a malých nádob

- Pivní filtr 15 – ti rámový
- Aparát na máčení lahví, značka „Piccolo“ – kartáčový stroj „Cerevisia“ IV.“ vyplachovač na 30 lahví pro přímý pohon motoru, dále Enzigrův rychloplnič lahví. Na uzavírání lahví hliníkovými zátkami AL, dále jedna hlava pro uzavírání korky včetně stejnosměrného motoru.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

- Stáčení stroj na láhve dvojité (– 120 láhví na hodinu??? Není to pitomost? Za minutu? Tj co lahev to minuta?)
- Stáčecí stroj starší, pro korkové zátkování
- Stáčecí stroj starý, vyřazený
- Lis s filtrační hmotou na litinovém rámu
- Šrotovnik (mačkáci stolice)
- Samoplnič sudů M – 1927 – s měděným kotlem

Expedice piva

- Nákladní výtah na sudy

Umývárna

- 62. Kotel na ohřívání vody
- 63. Přístroj k propírání filtrační hmoty
- 64. Elektromotor fy Křížík

Čištění kádí a sudů provádí se ručně a čistí se třikrát před plněním. Na sudech zůstává pivo cca 2-3 měsíce a pak se čerpá k stáčecímu stroji přes 15-ti dílný rámový filtr naplněný filtrační hmotou. Stroj na stáčení piva jest automatický, moderně vybavený. Pivo do soudků transportních stočené, skládá se do předsklepí, odkud dle potřeby vytahuje se výtahem k výstavu piva. Kromě do sudů, stáčí se pivo do lahví. Prázdná nádoba transportní i láhve, čistí se na umývárně, umístěné nad sklepy. Transportní nádoba se čistí ručně. Láhve pak jsou čištěny strojově. Na praní filtrační hmoty postaven jest ve zvláštní místnosti stroj poháněný motorem.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

5. ŘEMESLA a ZAMĚSTNANCI

Dobré pivo vždy dělali **schopní lidé**, včele se sládkem. Dříve k věhlasu pivovaru přispívali i **řemeslníci** z okolí Domažlic, kteří své živnosti dávno zavřeli, třeba bednáři, ledaři nebo skláři. Ani dnes se výborné pivo nedá uvařit bez dobrého sládka a schopní pracovníci nadále zůstávají klíčem k úspěchu.

S pivovarem byla vždy bezprostředně spojena řada řemesel, která byla provozována přímo v pivovaru (např. bednáři), anebo přímo ve spolupráci (viz. skláři – typizované pивní lahve a sklo; ledaři)

Hlava pivovaru je sládek, který zodpovídá za kvalitu piva a pivovarskou chasu...

No a dnes? Sládek + ?

Vše se dá někde objednat a sehnat, dovézt, mizí nutnost využití regionálního potenciálu.

Pivovarnictví na poč. 20. století v Čs. zemích	Pivovar 21. století v ČR
ZAMĚSTNANCI	
DOPLNIT KONKRÉTNĚ	
Řemesla	
Bednáři	X
Ledaři	
Formani + kováři	
Sklářství	

Ledaři: ledařská pila v Kolovči

Bednářství: Zdeněk Vejvoda; vinařský x pivovarský sud

Sklářství:

- stará dřevěná forma otevírací + v tom sklenice
- + půllitry na krásu z MJJ
- Sklářská píšťala
- Fotografie poloautomatu
- Zelené pивní lahve se vyráběli na Karlově Huti, která fungovala do 30. let 20. století, fotky
- Kde se vyráběly hnědé?
- Odkud se vozilo sklo
- Výroba: foukání do dřevěných forem x lisování pod tlakem (půllitr i s mírou)
- Sklářská pánev: Folmava – Zdeněk Pr.

Výroba pивních lahví

Pивní lahve se vyráběly na poloautomat typu Schiller od r.1902. Obsluhoval jej zručný a silný sklář, který pákami vyráběl u jednotlivých operací potřebné vakuum i tlakový vzduch. Vůbec nepotřeboval elektřinu. Zelené lahve se docilovaly přísadou Oxidu železnatého do skloviny a tavidlo se v redukční atmosféře. Až později (70tá léta se) se barva podvedla, kde místo železa (ox.železnatého) se začal z komerčních a estetických důvodů používat Cr₂O₃. Ochrana nápoje proti dennímu světlu tím utrpěla,

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

ale barva sklenice nikoliv. Hnědé pивní lahve se vyráběly zabarvením uhlíkovou žlutí a manganem. Také oxidem železitým v řízené oxidační atmosféře.

Vlastní nápojové sklo restaurační se v těchto letech vyrábělo : Ručním foukáním, v případě hranatého vnitřku přes " optišku " (forma, která vytváří požadovanou optiku). Pak se znovu na polotovar nabere sklovina a vyfoukne se finální tvar. Síla dna je určena vytvarováním svalákem. Nakonec se přilepí ucho. Pravděpodobně se takto vyráběly püllitry v Holýšově, možná ve Staňkově. Pepa Hais, Radka?

Duté míry:

- Máz, vědro, holba
- Měřice u věže

Náradí sládků: znak, limpy, atp. + info, k čemu to sloužilo

Zaměstnanci pivovaru v minulosti a dnes (vyjmenovat, náplň, počty) – nemám podklady, dohledat Sládek

1877 sládkem se stal František Královec

... Aby se postaral "aby pivo bylo stejné, dobře vyleželé, jasné a do hospod se dostávalo v dobré jakosti". Na sládkovi spočívala největší odpovědnost při výrobě piva. O jeho právech a povinnostech se dovídáme ze služební smlouvy, kterou při jmenování v roce 1885 podepsal nový sládek Emanuel Sluníčko z Mladé Vožice. Měsíčně dostával sládek 100 zlatých, zdarma užíval služební byt, bezplatně vytápěný a osvětlený. Také pivo měl podle potřeby zdarma. Jeho povinností bylo "řádné, lidskému zdraví neškodné dobře vykysané a bezvadně jasné pivo, kteréž dobrou chuť mítí a pitelné býti musí" vyrábět. Tato smlouva celkem ve 23 bodech konkrétně stanovuje sládkovy povinnosti.

Mimo jiné ručí sládek také za "chasu" v pivovaru zaměstnanou. "Chasa" se řídila služebním řádem vyvěšeným každému k nahlédnutí ve varně. Podle tohoto služebního řádu se "chasa pivovarní rozděluje dle svého služebního zaměstnání na sladáky, vařiče piva a chasníky pro sklepy, pak bednáře a pomahače". Práci rozdělovali dozorcí, kteří také dohlíželi na kvalitu práce.

V domažlickém pivovaru byl v **sezóně 1898/1899** následující stav zaměstnanců: Po jednom podstarším, sklepník, vaříč, strojník, mistr bednářský, domovník, noční hlídač, dva hvozdové, tři sladovnické učni a dva sudovoziči. Konkrétní instrukce byla vypracována kromě sládky také pro bednáře a domovníka. Ten byl bezprostředně podřízen purkmistrovi, městské radě a pivovarní komisi.

1908 odchod sládky Františka Zeithamla – špatná kvalita piva

Nastoupil uznávaný odborník František Felix st. a poměry v září 1908 urovnaly. Pod vedením nového sládky dosáhl pivovar v roce 1911 rekordní výstav 22 700 hl. Jednou z novinek se stal „dobře vyleželý 13 stupňový Granát“. František Felix však musel ze zdravotních důvodů v prosinci 1911 na svůj post rezignovat. Nástupcem se stal jeho dosavadní podsládek Bedřich Polák – 1914 povolán do armády. roku 1912 pivovar zaměstnával 40 lidí.

1914 z personálu obecního pivovaru narukovalo kromě sládky 7 zaměstnanců

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Výkaz o počtu zaměstnanců v pivovare r. 1913 a r. 1914

sládek – 1 v obou letech

podstarší – po jednom

vaříč – po jednom

mistr bednářský – po jednom

bednáři – v roce 1913 – 4, 1914 – 6

sladovnický – 9 x 6

strojník – 1 x 2

topič – po jednom

pomahači – 13 x 18

sudovozič – 2 x 0

noční hlídač – po jednom

šoféři – 0 x 3

myčka lahví – 0 x 1

učedníci – 0 x 5

dělníci – pensisté – 0 x 3

zaměstnanci v kanceláři – 4 x 5

celkem – 1913 – 39 x 1914 – 55

výstav piva r. 1913 – 19. 246 27 hl x 1914 – 18. 206. 92 hl

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

K 1. lednu 1934

Jaroslav Weber – správce

Václav Kohout – výpravčí

Bedřich Polák – sládek v. v.

Josef Hruška – správce v. v.

Antonín Holub – technický správce

Jaroslav Štrec – účetní

Jaroslav Kralovec – účetní asistent

Jan Černý – skladník

Vladimír Wimmer – podstarší

Norbert Šebesta – spilečný

Antonín Ortmann – mistr bednářský

Rudolf Kopelent – nadsladovní

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Vybavení 1934

Bednárna: Dřevěný soustruh starší konstrukce, Ohýbačka na obruče, Pásová pila nová, moderní, drobné nástroje

Oprava nádob provádí se ručně, opravují se sudy ležácké a transportní.

Požehovárna: Požehovací aparát staré konstrukce – se dvěma píšťalami na vypalování smůly, s pecí k tavení smůly, elektromotor pr pohon požehovacího zařízení

Kotelna:

Kotel dvouplamenový – rozměry: délka 5,50 m, průměr 1,90 m

Parní, dvojčinné čerpadlo pro napájení kotle

Injektor starého vzoru 50 m/m světlosti

Kondenzační nádržka plechová

Tlakové čerpadlo pro zkoušení kotle

Strojovna

Ležatý parní stroj expansní s Mayerovým rozvodem šoupátkovým, firmy Novák a Jahn

Předhřívač průměru 80 cm

Zámečnická dílna

pracovní stůl, starší vrtačka

Kompresor Enzigrův

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

6. POHOSTINSTVÍ

Pro udržení nejvyšší kvality piva až do výčepu a na stůl pivovar postupně budoval **síť hospod a hostinců** po celém okrese, z nichž deset sám vlastnil a řadu dalších si najímal. Stejně tak i dnes patří ke zdejšímu minipivovaru přilehlá pivnice, v níž si můžete ověřit, že co nejkratší cesta piva přispívá k chuťovému zážitku.

Pro zajištění odbytu piva, jehož roční výstav se již standardně pohyboval nad 10 000 hl, začal pivovar na počátku 20. století skupovat hospůdky po okolních vesnicích (např. 1902 Blížejev) a na domažlickém náměstí si zřídil reprezentativní hostinec, čp. 60.

Konec dobrých časů znamenala první světová válka. K plnohodnotné výrobě piva se podnik vrátil až v roce 1923.

Stav 1934: Majetkem obecního pivovaru hostinec na domažlickém náměstí (čp. p. 60), dále na Milotově (Bezd. Předměstí) a v okolních obcích: hostinec Meclov, hostinec a hotel ve Staňkově, hostinec v Pelechách čp. 12, hostinec „U tří Chodů“ Hadrovec, hostinec v Blížejevě, Brnířově, Hluboké a letní restaurace „Baštírna“ na Babyloně

Další hostince byly po celém okrese najímány- nádražní hospoda Klenčí, dovoz piva na Čerchov, atp.

Vlastní hostince (info v archivu PPas)

Síť pohostinství, kam domažlický pivovar pivo dovážel

Trojrozměrné předměty Zdeněk V., po konzultaci s architektem: ...**k představě foto expozice hospody z muzea v Broumově. K hospodě mám origo lavici, stůl a dvě židle. Kompresor ruční s kolem, ale i motorový na obrázku vlevo také. Nosič lahví vlevo dole také, obrázek státníka, záleží pokud 1. Republika bude Beneš, není problém. Ostatní věci na stůl mám. Telefon není důležitý, sifonovou láhev 1.rep. mám. Staré karty mám. Exponáty co jsem schopen dodat bych spíše prodal. Ale to se týká i exponátů do ostatních expozic. Příští týden dodám seznam ostatních exponátů, do řemesel, skla a pivovarství. Zdeněk**

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

MEMENTO – Zdeněk Procházka

- Svatá studna + pivovar....

Varia:

Nejstarší věc v pivovaru – kamenná podlaha při vstupu

1916

Vláda omezila výrobu piva, hostům mělo se pivo prodávat jen 19-22 hodin a v neděli od 16 hodin. V určené době smí obdržet jedna osoba v hostinci 1 půllitr piva a s sebou vzít 1 litr piva.

1917

Náš pivovar vaří málo; host obdrží půl litru piva a dva dny v týdnu (ve středu a v pátek se pivo nečepuje vůbec). Všechny hostince musí v 10 hodin zavírat.

Pro zajištění odbytu piva, jehož roční výstav se již standardně pohyboval nad 10 000 hl, začal pivovar na počátku 20. století skupovat hospůdky po okolních vesnicích (např. 1902 Blížejev) a na domažlickém náměstí si zřídil reprezentativní hostinec, čp. 60.

Konec dobrých časů znamenala první světová válka. K plnohodnotné výrobě piva se podnik vrátil až v roce 1923.

- Co hostinec v Klenčí na nádraží?

Růst však zastavila nejprve hospodářská krize a následně okupace.

1934: Majetkem obecního pivovaru hostince v okolních obcích města Domažlic a v Domažlicích samých a sice hostinec v Milotově, čp. 332 Bezd. předměstí, hostinec v Meclově, č. p. 108, hostinec a hotel ve Staňkově, čp. 17 – Staňkov, hostinec v Pelechách čp. 12, hostinec „U tří Chodů“ Babylon čp. 32, hostinec čp. 7 v Blížejevě, hostinec čp. 47 v Brnířově, hostinec čp. 55 v Hluboké a letní restaurace „Baštírna“ na Babyloně, stavební parcely číslo 23 a 24 a pozemková parcela č. k. 29.

Auta

Jedno nákladní auto 2,50 tun, 4 válcové „Škoda 505“.

Jedno nákladní auto 2,00 tun, 6 ti válec, „Škoda 206“

Jeden osobní vůz čtyřválec „Škoda 430/II – D“

Hostince městského pivovaru

a) Hostinec čp. 332 v Milotově v Domažlicích – budova tato postavena byla v roce 1930.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

- b) Hostinec čp. 32 na Hadrovci „U tří Chodů“, katastrální obec Babylon – objekt byl postaven před 25 lety.
- c) Hostinec čp. 47 v Brnířově – budova je asi 30 let stará. V roce 1931 celá budova znovu opravena.
- d) Hostinec čp. 7 v Blížejově – budova je přes 40 roků stará, byla však v roce 1932 obnovena.

Hodnota Hostince: čp. 332 Milotov 170. 000, čp. 17 Staňkov 591. 000, čp. 12 Pelechý 106. 784, čp. 24 Babylon (Baštírna) 120. 815, čp. 32 Babylon (Na Hadrovci) 132. 485, čp. 55 Hluboká 149.148, čp. 47 Brnířov – 161.363, čp. 7 Blížejov 228. 770, čp. 8 Domažlice – 119.056

Celková odhadní hodnota objektů a majetku obecního parního pivovaru v Domažlicích ke dni 31. srpnu 1934 činí 6. 629. 125 Kč.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Stavební vývoj domažlického městského pivovaru

Do konce 19. století

Město Domažlice v roce 1870 pozvalo odborníky na výstavbu pivovarů a od roku 1872 zahájilo mohutnou kampaň za vystavění nového pivovaru, který by byl čistě v jeho režii. Jednání trvala téměř dva roky. **V roce 1874 se započalo se stavbou nového městského pivovaru v místech, kde stojí dodnes** (tzn. na místě původní hradební stoky na Týnském předměstí, která byla v 19. století zasypana) - **stavitel Noback** (Patrně z roku 1873 pochází dochovaná plánová dokumentace měšťanského pivovaru v Domažlicích -Komenského ulice, p. č. st. 498/11 - i když v referencích Gustava Nobacka a továrny Bratři Noback atd. se domažlický pivovar objevuje již v letech 1869 a 1870, jednou jako novostavba pivovaru, podruhé jako novostavba varny a štoků. Strojní vybavení však bylo patrně ze Škodových závodů.)

Odkup várečného práva od měšťanů byl prozatímně ukončen v roce 1877 a pak už nic nestálo úspěšnému rozvoji městského pivovaru, jehož prvním sládkem se stal František Královec. Strojové vybavení nového pivovaru umožňovalo již od počátku roční výstav kolem 10 00 hl piva. V roce 1883 došlo k dohodě mezi zbytkem právovárečných měšťanů a městskou správou. Definitivní převod majetku na město byl úředně ukončen dne 5. prosince 1888.

Do roku 1895 fungovaly oba pivovary souběžně. Město pak provoz Měšťanského pivovaru zastavilo a obchodní jméno Měšťanský pivovar bylo vymazáno z rejstříku. Několika zaměstnancům nabídly Domažlice místo ve svém zbývajícím provozu, ostatní byli propuštěni. Velikou oblibu mezi domažlickými pivaři sklízelo jeho 11 stupňového pivo zvané „Doppel“.

Od roku 1895 město vařilo pivo v obou podnicích, pak soustředilo výrobu jen do svého nově vybudovaného provozu. Ten v tu dobu řešil velký problém s nedostatkem vody, kvůli němuž byl do pivovaru vybudován **speciální vodovod**. Městský kapitál zároveň pružně zareagoval na požadavky doby a pivovar prošel v posledních let 19. století velkými proměnami. Obec vypsala ofertní řízení na **postavení varny při sladovně** na Týnském předměstí a její nové strojní vybavení včetně parního stroje. Z přihlášených zájemců byla dána přednost pražské firmě Novák a Jahn. Tato firma předala v roce **1892 dokončenou varnu, následovala stavba sladovny s modernější technologií**. Sladovalo se teplým vzduchem, na rozdíl od někdejšího sladování na náměstí na tzv. valacha dýmem. Sladovna byla dokončena v roce 1896.

Do Velké války

V prvním desetiletí 20. století zaznamenal Obecní pivovar v Domažlicích zvýšení výroby, rozšířil své sklepy a byla zkolaudována kotelná s parním kotlem. Významné období nastává v roce **1908**, kdy se řízení pivovaru ujal vynikající odborník na pivovarnickou techniku **František Felix**. Za jeho správy bylo **zmodernizováno technické vybavení** podniku. Nechal např. zřídit více objemový "kornvallský" parní kotel, pořídil nový šrotovník na slad, setinnou váhu, novou káď. Dále zvětšil chladicí štoky a obstaral nové sudy pro lepší vyležení piva. V ležáckých sklepech byla osekána omítka na zdech a pořízena nová, petrolejky a svíčky byly nahrazeny elektrickým osvětlením. Na spouštění nádob do sklepa a spilek pořídil František Felix elektrický výtah. Po ročním působení nového ředitele si pivovar prohlédla

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

městská rada a byla velmi mile překvapena úrovní podniku. Konstatovala, že zařízení pivovaru vyhovuje nejprísnějším odborným požadavkům. Sám pan Felix prohlásil, že domažlický pivovar je svým účelným a moderním zařízením jeden z nejlepších pivovarů v Čechách.

Problémy s nedostatkem vody: **1914** Na schůzi obecního zastupitelstva usneseno, aby starý dřevěný vodovod, který vedl z bývalého právovarečného sklepa do kašny sv. Antonína na Dolejším předměstí byl vyměněn za železný. Schválen též návrh rady na prodloužení kanalizace a vodovodu ve Vrchlického třídě.

Pivovar v roce 1934

Celková odhadní hodnota objektů a majetku obecního parního pivovaru v Domažlicích ke dni 31. srpnu 1934 činila 6. 629. 125 Kč. Obecní parní pivovar sestával celkem z 21 objektů stavebních vlastního podniku pivovarského, které jsou postaveny na pozemkové parcele č. 498 o rozloze 9. 470 m²

K těmto pozemkům přiléhá ještě další majetek parního pivovaru a sice: dům čp. 8 týnské předměstí, t. zv. váha, ve výměře 678 m² a dále pozemky nynější tesařské kolny a sice č. k. 2326 ve výměře 1. 626 m². Konečně jsou majetkem obecního pivovaru hostince v okolních obcích města Domažlic a v Domažlicích samých a sice hostinec v Milotově, čp. 332 Bezd. předměstí, hostinec v Meclově, č. p. 108, hostinec a hotel ve Staňkově, čp. 17 – Staňkov, hostinec v Pelechách čp. 12, hostinec „U tří Chodů“ Babylon čp. 32, hostinec čp. 7 v Blížejově, hostinec čp. 47 v Brnířově, hostinec čp. 55 v Hluboké a letní restaurace „Baštírna“ na Babyloně, stavební parcely číslo 23 a 24 a pozemková parcela č. k. 29.

1. Obytná budova sládka

Původně to byla sladovna se sýpkou pro starý pivovar. Dnes nachází se v souterrainu sladovna (humna) a ve zvýšeném přízemí byt sládka o kuchyni a 4 pokojích s předsíní a záchodem. Půda je volná.

Celkové stáří budovy do dnešního dne je cca 60 let. Zastavená plocha činí celkem 270 000 m².

2. Humna a chmelárna

Je přistavěna k obytné budově sládka a tvoří vlastně dvorní křídlo této budovy. V suterénu jsou humna, ve zvýšeném přízemí chmelárna. Stáří budovy cca 60 let. Zastavená plocha 205 00 m².

3. Hvozd, šalandy, sýpky, schodiště, chodby, atd....

V suterénu je uhelna, ve zvýšeném přízemí topeniště a kloset. V prvním patře výtopné zařízení, ve druhém patře líska, ve třetím patře rovněž líska a v podkroví čistící stroje a výtah na slad humen. S ohledem na to, že tato budova byla asi před 30 lety důkladně přestavěna, možno čítati dnešní stáří budovy 30 roků s maximálním stářím 150 roků. Zastavená plocha činí 192 m².

4. Budova varny

Stáří v den odhadu cca 53 let, maximální stáří 150 let. Zastavená plocha této budovy 170 m².

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

5. Budova kompresoru

Stáří budovy 20 roků, maximálně 130 let. Zastavěná plocha 14 m².

6. Kotelna, strojovna a dílna

Stáří budovy cca 30 roků, maximálně 150 roků. Zastavěná plocha 116 m².

7. Nová humna

Budova je zděná, má přízemí, sklepy, dvě patra a podkroví. Ve sklepech jsou humna na slad, v přízemí ječmenová půda v 1. patře sladová půda, ve 2. patře ječmenová půda, v podkroví na zelený slad. V přízemí nad humny nachází se mimo to oddělená místnost se čtyřmi železnými, nýtovanými náduvníky. Stáří budovy 30 roků, maximální 150 roků. Zastavená plocha 504 m².

8. Šalandy

Stáří budovy 60 roků, maximální 100 roků. Zastavená plocha 155 m².

9. Dřevěná lednice

Budova je přízemní, dřevná, stěny rovněž dřevěné s pilinovou výplní, strop trémový, pilinami izolovaný. Stáří budovy přes 30 let. Je úplně sešlá, takže ji nutno zrušit.

10. Manipulační lednice, ležácké sklepy, stáčírna a umývárna

Stáří budov je 60 let, maximálně 150 let. Zastavená plocha 886 m².

11. Budova s výtahem na sudy a výstav piva

Je zděná budova přízemní, se sklepy, o abnormálně vysokém přízemí o výšce přes 2 patra. V přízemí nachází se výstav sudového piva a výtah pro ležácké sudy a kvasné kádě. Pod těmito místnostmi ve sklepech nalézá se stáčírna sudového piva. Stáří budovy 60 let. Zastavená plocha 61 m².

12. Přízemní budova se šalandou pro podstaršího a skladištěm pro autopotrěby

Stáří budovy 60 let, zastavená plocha 24 m².

13. Budova kvasírny a chladírny

Je zděná, jednopatrová budova s přízemím a sklepy. Ve sklepech je kvasírna „spilka“, v přízemí chladírna, sahající i do 1. patra a do prostoru půdního. Stáří budova cca 60 let. Zastavená plocha 340 m².

14. Zděná lednice přízemní

Je zděná budova s cihelnými zdmi cca 1.30 m silnými, s izolační vzduchovou vrstvou. Stáří budovy je cca 60 let, zastavená plocha 356 m².

15. Nová, americká lednice

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Lednice tato je přistavena po délce ke třetímu ležáckému sklepu. Stáří budovy asi 23 roků, zastavená plocha 290 m².

16. Nový ležácký sklep s předsklepím

Zděná budova přízemní. Stáří budovy 23 roků. Zastavená plocha 312 m².

17. Kolna na sudovinu a bednářské potřeby

Přízemní, nepodsklepená budova, ze 3 stran obezděná cihelnou zdí, čtvrtá stran z prken. Stáří budovy 60 let, zastavená plocha 89 m².

18. Požehovárna

Přízemní, ze tří stran obezděná, nepodsklepená budova, s komínem 10 m vysoký, ze čtvrté strany otevřená. Stáří budovy 16 let. Zastavená plocha 115 m².

19. Bednářská dílna

Přízemní, nepodsklepená budova, zděná. Budova byla postavena teprve před 5 ti lety. Zastavená plocha 104 m².

20. Zděná, částečně dřevěná kolna

Sloužící jednak za sklad paliva a jednak co garáž auta. Stáří 60 let. Zastavená plocha 70 m².

21. Budova kancelářská

Je zděná, přízemní budova z cihel. V přízemí dvě kanceláře, předsíň, kloset, schody na půdu a byt výpravčího o jedné kuchyni s pokojem, předsíňkou a záchodem. Stáří budovy cca 40 let. Zastavená plocha 160 m².

22. Tovární komín

Postavený v roce 1924 na původní, starý sokl. komín je celkem 30 m vysoký, spodní vnější průměr je 2.80 m, vrchní vnější průměr je 1,22 m.

23. Ohradní zdi a ploty

Zdi 2 m vysokou, 15 cm silnou se zesilovacími pilířky, jednak samosličkovým plotem a jednak tarasní zdi s nízkým plotem hoblovaným.

Zdi z cihel 83 m, ploty samosličkové 60 m, tarasní zdi 30 m. Nová garáž zděná.

Úhrnem stavební hodnota vlastních objektů 2. 810 000 Kč.

II. Odhad pozemkové hodnoty

1. Parcela č. k. 498 v Domažlicích, na níž stojí objekty vlastního podniku, nachází se ve středu města. Měří celkem 9. 470 m².

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

2. Parcela č. k. 2326 v Domažlicích měří - 1. 626 m²

Parcela č. k. 2325/2 měří – 1. 280 m²

Parcela č. k. 350/1 měří – 95 m²

Parcela č. k. 496 měří – 678 m²

Celkem plochy – 3. 679 m²

III. Odhad strojního zařízení

Dle odhadu technického strojního úředníka městské elektrárny pana Tomáše Pelnáře, ze dne 11. května 1930, doplněný odhadem nových strojů, zakoupených v období od 11. května 1930 až do dnešního dne (4. dubna 1934).

A./ Doprava a čištění ječmene a sladu

Vysypaný ječmen do sila zvedá se výtahem do II. poschodí. Zde umístěny jsou stroje čistící a třídící. Odtud vede se spirálovým transportérem do sýpek, kde se vypouští šoupátky na místo určení.

28. Kapsový výtah na ječmen

29. Kapsový výtah na slad

30. Tentýž výtah

31. Tentýž výtah

32. Výtah se šroubovým převodem

33. Šnekový transportér na ječmen

34. Tentýž transportér

35. Tentýž transportér

36. Tentýž

37. Tentýž

38. Tentýž

39. Čistící mlýnek firmy Kopřiva

40. Dva normální třídíče ječmene

41. Bubnový odkličovač s míchadly

B./ Máčení ječmene

Provádí se ve čtyřech náduvnících tvaru válcového s komolým kuzelem. Namočený ječmen vypouští se přímo šoupátkem na humna.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

42. Čtyři kusy nádovníků

43. Dva cedníky ječmene

C./ Sladování a příprava tluče

Syrový slad zaváží se na válečku, odtud na hvozdy, kde se vysuší, čímž nabude schopnosti uskladnění.

44. Hvozd sestává z pece, kde na šikmém roštu spaluje se palivo.

45. Kalorifer ze železného plechu

46. Topné roury průřezu

47. Píšťaly – pod topnými rourami jsou studené tahy

48. Spodní sladová líska

49. Horní líska sladová

50. Dýmník k odvádění vlhkého vzduchu

51. Registrační ukazovatel teploty: umístěn v mezihvozdí teplovodným zařízením a odtud vedení k přístroji v chodbě k samočinnému zapisování na diagramy

52. Kapsový uhelný výtah

53. Elektromotor na stejnosměrný proud

54. Decimální váha stabilní

55. Decimální váha přenosná

56. Decimální váha přenosná

57. Mačkácí stroj na slad s násypným košem a válci se sítím a posuvnými lůžky. Tluč vypadává do vozíků.

58. Vozíky na tluč 2. 20 m x 1. 25 m x 1. 10 m, podvozky železné, s vypouštěcím zařízením ve dnu. Včetně kolejnic.

59. Dvě kolejnicová jářma

60. Reservoir na vodu, obsah 100 hl

61. Reservoir na vodu, obsah 120 hl

62. Přehříváč

63. Decimální váha

D./ Vaření sladiny a mladiny

Provádí se v kádi vystírací a zcezovací, která s vystíradlem a kotlem rmutovým i mladinovým tvoří soupravu varny.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

64. Vystíradlem sype se tluč do kádě vystírací a zcezovací. Měděná roura 150m/m s hradítkem.
65. Kád' vystírací a zcezovací z kotlového plechu 8 m/m silného s jalovým dnem (síta z měděného plechu) s míchadlem pohyblivým, vertikální hřídelí, s kuželovým soukolím a transmissí. Obsah 102 hl. Vše na dvou litinových sloupech v železném rámu a ložné desce.
66. Zcezovací baterie tvaru žlabu
67. Kotel rmutový a mladinový k ohřívání vody pro kád' vystírací a pro vaření rmutu a mladiny. Obsah 125 hl. Dvojitě dno pro vaření parou. Míchadlo s hřídelí s kuželovým soukolím a transmissí
68. Chmelový cíz – čtyřhranná nádoba ze železného plechu, obsah 15 hl, opatřená sítý k zachycování chmele s mladiny.
69. Odstředivé čerpadlo na rmuty a mladinu, dodané Škodovými závody, vše úplně nové
70. Cejchovací aparát měděný
45. Parní topení pod mladinový kotel

E./ Chlazení mladiny a její kvašení

46. Chladicí štoky jsou dva, zhotoveny ze železného plechu
47. Sprchový aparát na chlazení piva pro výkon 75 hl za hodinu, včetně nádrže na ledovou vodu i s centrifugálním čerpadlem s elektromotorem.
48. Měděné, pocínované plováky do kvasných kádí ve spilce, celkem 26 kusů, každý plovák spirálový

F./Stáčení do ležáckých sudů

51. Vyrovnávač tlaku – odstředivé čerpadlo s vlastním motorem.
52. Enzigrův vyrovnávač tlaku

G./ Stáčení do lahví a malých nádob

53. Pivní filtr 15 – ti rámový
54. Aparát na máčení lahví, značka „Piccolo“ – kartáčový stroj „Cerevisia“ IV.“ vyplachovač na 30 lahví pro přímý pohon motoru, dále Enzigrův rychloplnič lahví. Na uzavírání lahví hliníkovými zátkami AL, dále jedna hlava pro uzavírání korky včetně stejnosměrného motoru.
55. Stáčení stroj na láhve dvojitý – 120 lahví na hodinu

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

- 56. Stáčecí stroj starší, pro korkové zátkování
- 57. Stáčecí stroj starý, vyřazený
- 58. Lis s filtrační hmotou na litinovém rámu
- 59. Šrotovník (mačkáci stolice)
- 60. Samoplnič sudů M – 1927 – s měděným kotlem

H./ Expedice piva

- 61. Nákladní výtah na sudy

I./ Umývárna

- 62. Kotel na ohřívání vody
- 63. Příklad k propírání filtrační hmoty
- 64. Elektromotor fy Křížík

J./ Bedárna

- 65. Dřevěný soustruh starší konstrukce
- 66. Ohýbačka na obruče
- 67. Pásová pila nová, moderní
- 68. Drobné nástroje

K./ Požehovárna

- 69. Požehovací aparát staré konstrukce – se dvěma píšťalami na vypalování smůly, s pecí k tavení smůly, elektromotor pro pohon požehovacího zařízení

L./ Kotelna

- 70. Kotel dvouplamenový – rozměry: délka 5,50 m, průměr 1,90 m
- 71. Parní, dvojčinné čerpadlo pro napájení kotle
- 72. Injektor starého vzoru 50 m/m světlosti
- 73. Kondenzační nádržka plechová
- 74. Tlakové čerpadlo pro zkoušení kotle

M./ Strojovna

- 75. Ležatý parní stroj expansní s Mayerovým rozvodem šoupátkovým, firmy Novák a Jahn

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

76. Předhřívač průměru 80 cm

N./ Zámečnická dílna

77. pracovní stůl, starší vrtačka

78. Kompressor Enzigrův

O. Transmise, řemenové kotouče a řemeny – a) strojovna

79. Hřídel z plávkového železa

80. Řemenové kotouče

81. Řemeny

82. Řemenice

83. Ložiska

c) sladovna

d) umývárna

P. Potrubí vodovodní, parní, vzdušné a pивní

94. roury měděné

95. roury železné

96. roury pocínované

97. roury cínové

98. gumové hadice

III./ Rekapitulace strojního zařízení

A. Doprava a čištění sladu a ječmene

B. Máčení ječmene

C. Sladování a příprava tluče

D. Vaření sladiny a mladiny

E. Chlazení mladiny a její kvašení

F. Stáčení do ležáckých sudů

G. Stáčení do lahví a malých nádob

H. Expedice piva

I. Umývárna

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

- J. Bednárna
- K. Požehovárna
- L. Kotelna
- M. Strojovna
- N. Zámečnická dílna
- O. Hřídele, řemenice, atd...
- P. Potrubí, vodovodní, parní vzdušné a pivní
- Q. Vyzdívky
- R. Elektrovodná síť motorická a osvětlovací

5. Vlastní lužnický vodovod a připojení na Svatou Studnu

Vodovod tento pozůstává ze 4 sběren a z voojemů s rotačním čerpadlem. Přívodní potrubí 80 mm/m v O ve spádu vedeno do reservoiru v pivovaře, odkud se rozvádí po celém objektu pivovarském. Cena celého zařízení odhaduje se částkou 150 000 Kč.

6. Nádob transportní a ležácka

a) Nádob transportní

20 sudů po 2 hl

160 sudů po 1 hl

997 sudů po 0,50 hl

1979 sudů po 0,25 hl

81 sudů po 0,125 hl

b) nádoba ležácká

20 sudů obsahu po 27 hl

68 sudů obsahu po 50 hl

14 sudů obsahu po 30 hl

13 sudů obsahu po 12 hl

39 kádí obsahu po 25 hl

3 kádě obsahu po 25 hl (nové)

7. Auta

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Jedno nákladní auto 2,50 tun, 4 válcové „Škoda 505“.

Jedno nákladní auto 2,00 tun, 6 ti válec, „Škoda 206“

Jeden osobní vůz čtyřválec „Škoda 430/II – D“

8. Hostince městského pivovaru

- e) Hostinec čp. 332 v Milotově v Domažlicích – budova tato postavena byla v roce 1930.
- f) Hostinec čp. 32 na Hadrovci „U tří Chodů“, katastrální obec Babylon – objekt byl postaven před 25 lety.
- g) Hostinec čp. 47 v Brnířově – budova je asi 30 let stará. V roce 1931 celá budova znovu opravena.
- h) Hostinec čp. 7 v Blížejově – budova je přes 40 roků stará, byla však v roce 1932 obnovena.

Celková rekapitulace

- 1. Stavební hodnoty vlastních objektů obecního parního pivovaru – 2. 810 000
- 2. Pozemková hodnota parcel vlastního pivovaru – 262. 980
- 3. Odhad strojního zařízení – 814. 269
- 4. Různý inventář – 115. 000
- 5. Vlastní lužnický vodovod – 150. 000
- 6. Nádobu transportní a ležácká – 582. 505
- 7. Auta – 115. 000
- 8. Hostince: čp. 332 Milotov 170. 000, čp. 17 Staňkov 591. 000, čp. 12 Pelechy 106. 784, čp. 24 Babylon (Baštírna) 120. 815, čp. 32 Babylon (Na Hadrovci) 132. 485, čp. 55 Hluboká 149.148, čp. 47 Brnířov – 161.363, čp. 7 Blížejov 228. 770, čp. 8 Domažlice – 119.056

Celková odhadní hodnota objektů a majetku obecního parního pivovaru v Domažlicích ke dni 31. srpna 1934 činí 6. 629. 125 Kč.

Z městského stavebního úřadu v Domažlicích dne 31. srpna 1934.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj